

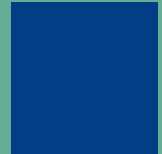

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Ruralia-instituutti

Eteläsavolaisten vapaa-ajan asukkaiden muuttuvat palvelutarpeet

Rantanen Manu
Rouhiainen Vesa
Särkkä-Tirkkonen Marjo
Väisänen Hanna-Maija

Raportteja 40

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Eteläsavolaisten vapaa-ajan asukkaiden muuttuvat palvelutarpeet

Rantanen Manu
Rouhiainen Vesa
Särkkä-Tirkkonen Marjo
Väisänen Hanna-Maija

Julkaisija Helsingin yliopisto
Ruralia-instituutti
Lönrotinkatu 7
50100 MIKKELI
Puh. (015) 20231
Fax (015) 2023 300
www.helsinki.fi/ruralia

ISBN 978-952-10-5396-2

ISSN 1796-0622

ISBN 978-952-10-5397-9 (pdf)

ISSN 1796-0630 (pdf)

Esipuhe

Taloudellisesta taantumasta huolimatta vapaa-ajan asutus on edelleen ollut kasvussa. Sen mahdollistaa perusvarallisuutemme lisääntyminen ja sitä edistää ihmisen vaihtelun tarve. Lisäksi suuret ikäluokat vaikuttavat tällä hetkellä vapaa-ajan asuntojen käyttöasteeseen.

Vapaa-aikana tehdään eri asioita kuin työssä. Kaupungistuneen yhteiskunnan vastakohtana ja vastinparina toimii vapaa-ajan toisenlainen ympäristö. Vapaa-ajan asunto sijoittuu yleensä maaseudulle, kaupunkimiljööstä poikkeavaan ympäristöön.

Vapaa-aikanaan ihminen tavoittelee vaihtelua niin toiminnassaan kuin kulutuskäyttäytymisessäänkin. Vapaa-aikana on mahdollista rasittaa ja harjoittaa ruumistaan esim. liikunnallisesti. Henkeään voi vapaa-ajan asumisympäristössä virkistää vaihtoehtoisten toimintojen lisäksi luonnon elämyksillä ja vapaa-ajan yhteisön tarjoamilla kokemuksilla ja palveluilla. Vapaa-aikaan sopii myös erilaisuus ruokailutottumuksissa ja ruokakulttuurissa. Vapaa-ajan asukkaat ovat paikallisen ruoan ja ruokailuun liittyvien elämysten tuottajien kasvava asiakasryhmä.

Ruralia-instituutin tehtävänä on maaseudun elinolojen ja elinkeinojen kehittäminen. "Rural Goods and Services" onkin merkittävä tapa kehittää maaseudun elinkeinotoimintaa vapaa-ajan asutuksen lisääntyessä ja vapaa-ajan asunnolla vietetyn ajan kasvaessa. Vapaa-ajan asukasrakenne muuttuu kuitenkin kaiken aikaa ja samalla vapaa-ajan kulutuskäyttäytyminen. On tärkeää tietää, mihin suuntaan kysyntä on kulloinkin kehittyvässä.

Olemme iloisia siitä, että Etelä-Savon TE -keskuksen maaseutuosaston johtaja, MMT *Maija Puurunen* heti tehtävässään aloittaessaan teki aloitteen tutkimuksesta, jonka kautta saataisiin ajantasaista tietoa maakuntamme vapaa-ajan asutuksesta ja mahdollisuuksista maaseutuyritystoiminnan kehittämiseksi. Niinpä Ruralia-instituutissa käynnistettiin EMR -rahoituksella tutkimus, jonka tulokset ovat nyt raportoitavissa.

Ruralia-instituutin puolesta kiitän Etelä-Savon TE -keskusta hankkeen rahoittamisesta. Samoin kiitän hankkeen vastuullista tutkijaa, FM *Manu Rantasta* tunnollisesti toteutetusta työstä, haastattelijoita aineiston hankinnasta sekä tutkimusryhmän muita jäseniä ja asiantuntijaryhmää yhteistyöstä.

Toivon tutkimustuloksista olevan apua etenkin Etelä-Savon maaseutuyrittäjille, jotka saavat tietoa vapaa-ajan asukkaiden toiveista ja voivat suunnata tuote- ja palvelutarjontaansa tarkoituksenmukaiseen suuntaan. Ruralia-instituutti on valmis auttamaan tässä tuotekehitystyössä.

Toivon myös, että vapaa-ajan asutuksen kehitykseen kohdistuva tutkimustyö ei jää tähän. Aihepiiri on mitä otollisin jatkuvan tutkimuksen kohde, sillä vapaa-ajan asukkaat ja heidän tarpeensa muuttuvat koko ajan. Tarvitaan jatkuvaa tiedon päivittämistä. Myös tutkijan kannalta on tärkeää, että voi jatkuvasti kasvattaa asiantuntijuuttaan omalta alaltaan.

Toivon, että nyt julkaistavat tutkimustulokset lisäävät vapaa-ajan asukkaiden ja paikallisten maaseutuyrittäjien vuorovaikutusta, luovat lisää liiketoimintamahdollisuuksia maaseudulle ja kehittävät Etelä-Savoa vapaa-ajan asutuskulttuurin edelläkävijänä.

Pallaksella 14.4.2009

Pirjo Siiskonen
johtaja, professori

Sisällys

1. Tiivistelmä	7
2. Johdanto	9
2.1 Tutkimuksen tausta	9
2.2 Tutkimusasetelma.....	10
2.3 Tutkimusaineisto ja metodi	11
2.4 Hankkeen organisaatio.....	13
2.5 Raportin sisältö.....	13
3. Katsaus eteläsavolaisia mökinomistajia koskeviin tutkimuksiin	15
3.1 Mökkiläiset kuntien osa-aikaisina asukkaina	15
3.2 Mökin käyttö.....	15
3.3 Palvelut	17
4. Haastatteluiden ja kyselyn tulokset	20
4.1 Haastatteluiden yhteenveto	20
4.2 Tiedot kyselyyn vastanneista	22
4.3 Muuttuva mökkipaikan käyttö.....	25
4.3.1 Mökkimatka ja mökin ominaisuudet	26
4.3.2 Mökkiä käytetään erityisesti kesäaikaan	29
4.3.3 Muiden kuin ruokakuntaan kuuluvien mökin käyttö	31
4.3.4 Mökin käyttöä aiotaan edelleen lisätä	32
4.3.5 Etätyö.....	34
4.3.6 Haasteet mökin käytölle	34
4.4 Palveluiden nykyinen kysyntä.....	35
4.4.1 Vapaa-ajan asukkaiden käyttämät palvelut ja käytön motiivit	37
4.4.2 Kuinka omistajan ikä, elämäntilanne ja sukupuoli vaikuttavat palveluiden käyttöön?	39
4.4.3 Vastaajan asuinalueen ja mökkimatkan merkitys palveluiden käyttöön	40
4.4.4 Ruokakuntaan kuulumattomien palveluiden käyttö.....	41
4.4.5 Mökki- ja kotipaikkakunnan palvelutarjonnan vertailu.....	41
4.5 Palveluiden käyttö tulevaisuudessa	42
4.5.1 Palveluiden käyttö lisääntyy	42
4.5.2 Iän ja elämänvaiheen vaikutus palveluiden tulevaan käyttöön	42
4.5.3 Mökkimatka ja palveluiden käytön muutos	44
4.5.4 Internetin käyttö tulevaisuudessa palveluiden hankintaan	44
4.6 Elintarvikkeiden ja niihin liittyvien palveluiden kysynnän muutos	46
4.6.1 Elintarvikealan palveluiden käyttö tällä hetkellä.....	46
4.6.2 Vapaa-ajan asukkaiden arvio elintarvikealan palvelujen käytöstä tulevaisuudessa..	49
4.6.3 Yhteenveto.....	52
4.7 Vapaa-ajan asukkaiden palvelukysyntä Etelä-Savon eri seuduilla.....	53
4.7.1 Etelä-Savon seudut mökkeilyalueina	53
4.7.2 Etäisyyden vaikutus palveluiden käyttöön eri seuduilla	55
4.7.3 Palveluiden käyttö seutukunnittain	56
5. Yhteenveto ja tulokset	58
5.1 Tutkimuksen tärkeimmät tulokset.....	58
5.2 Keskustelua	60
7. Lähteet	61

LIITTEET

Liite I	Etelä-Savon seudut 2009	63
Liite II	Mikkelin seutukunta, vakituinen asutus ja loma-asutus 2007	64
Liite III	Mikkelin seutukunta, loma-asuntojen saavutettavuus	65
Liite IV	Mikkelin seutukunta, loma-asutus ja palvelut.....	66
Liite V	Pieksämäen seutukunta, vakituinen asutus ja loma-asutus 2007	67
Liite VI	Pieksämäen seutukunta, loma-asuntojen saavutettavuus	68
Liite VII	Pieksämäen seutukunta, loma-asutus ja palvelut.....	69
Liite IIX	Savonlinnan seutukunta, vakituinen asutus ja loma-asutus 2007.....	70
Liite IX	Savonlinnan seutukunta, loma-asuntojen saavutettavuus.....	71
Liite X	Savonlinnan seutukunta, loma-asutus ja palvelut	72

TAULUKOT

Taulukko 1.	Yhteenvedo haastatteluista	20
Taulukko 2.	Perustietoja vastaajista.....	22
Taulukko 3.	Perustietoja vastaajien asumisesta.....	24
Taulukko 4.	Tietoja vapaa-ajan asunnosta	26
Taulukko 5.	Eteläsavolaisia kuntia, joissa vapaa-ajan asukkaiden määrä on suuri vakituiseen asutukseen verrattuna	54

KUVAT

Kuva 1.	Tutkimusasetelma	11
Kuva 2.	Haastattelujoukko	12
Kuva 3.	Mökkeilyn tulevaisuus mökkipaikkakunnalla	25
Kuva 4.	Mökkimatkat tulevaisuudessa (noin 5-10 vuoden kuluttua).....	27
Kuva 5.	Kesämökin koko.....	27
Kuva 6.	Mökin varustelu tulevaisuudessa.....	28
Kuva 7.	Vuosittainen mökilläoloaika	29
Kuva 8.	Kesämökillä käynnit kesäisin	30
Kuva 9.	Käynnit mökiltä eri kohteissa	30
Kuva 10.	Ruokakuntaan kuulumattomien mökin käyttö	31
Kuva 11.	Muutokset mökillä käyntien määrässä ja kestossa	32
Kuva 12.	Käynnit mökiltä tulevaisuudessa	33
Kuva 13.	Palveluiden satunnainen tai säännöllinen käyttö nykyisin	36
Kuva 14.	Tiettyjen palvelujen käyttö ikäryhmittäin	39
Kuva 15.	Tiettyjen palvelujen kysynnän kasvu tulevaisuudessa (5 – 10 vuoden kuluttua)	43
Kuva 16.	Arvio internetin/ mobiilipalveluiden käytöstä palveluiden ja tuotteiden hankintaan 5 – 10 vuoden kuluttua	45
Kuva 17.	Vapaa-ajan asukkaiden elintarvikkeisiin liittyvien palvelujen käyttö	46
Kuva 18.	Vapaa-ajan asukkaiden elintarvikkeiden ostospaikat tuoteryhmittäin.....	47
Kuva 19.	Vapaa-ajan asukkaiden paikallisten elintarvikkeiden ostot	48
Kuva 20.	Vapaa-ajan asukkaiden elintarvikkeisiin liittyvien palveluiden käyttö tulevaisuudessa ...	49
Kuva 21.	Vapaa-ajan asukkaiden elintarvikkeiden ostospaikat tuoteryhmittäin tulevaisuudessa .	50
Kuva 22.	Vapaa-ajan asukkaiden paikallisten elintarvikkeiden ostospaikat tulevaisuudessa	51
Kuva 23.	Vapaa-ajan asukkaiden elintarvikkeisiin liittyvien palvelujen käyttö tulevaisuudessa	52
Kuva 24.	Kesämökkien määrä seutukunnittain Etelä-Savossa.....	53
Kuva 25.	Lomailuun liittyvien palveluiden käyttö seutukunnittain	56
Kuva 26.	Terveys- ja hyvinvointipalveluiden käyttö seutukunnittain	56

1. Tiivistelmä

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää vapaa-ajan asukkaiden nykyistä ja tulevaa, yksityiseen sektoriin kohdistuvaa palvelukysyntää Etelä-Savossa. Samalla sivuttiin muuttuvan kesämökkikulttuurin muita ilmiöitä, kuten mökkeilyn ja mökkien sijainnin ekologisia vaikutuksia. Tutkimuksessa palvelut käsitetään laajasti. Tämän vuoksi keskityttiin selvittämään toisaalta elintarvikkeiden ja niihin liittyvien palveluiden, toisaalta mahdollisimman laajasti muiden palveluiden kysyntää.

Mökkien määrän kasvun lisäksi monet vapaa-ajan asumisen muutostrendit vaikuttavat maaseudun tuotteiden käyttömääriin ja -tapoihin. Mökinomistajien ikärakenne vanhenee ja mökkejä käytetään yhä enemmän. Palveluiden käyttöön vaikuttavat mm. omistajien elämänvaihe ja palveluiden käytön kulttuuri; halutaanko, osataanko ja pystytäänkö asia tekemään itse vai ostetaanko se palveluna.

Tutkimuksen keskeiset aineistot saatiin syksyllä 2008 tehdyn postikyselyn sekä postikyselyn suunnittelun pohjaksi tehtyjen haastattelujen avulla. Haastattelut tehtiin 2008 kesällä 40:lle Etelä-Savossa vapaa-ajan asunnon omistavalle henkilölle. Kyselylomake lähetettiin 2 000 satunnaisesti valitulle 18–65-vuotiaalle henkilölle, jotka omistavat vapaa-ajan asunnon Etelä-Savossa ja asuvat vakituisesti muussa kunnassa. Tutkimuksessa pyrittiin tarkastelemaan mökkejä vapaa-ajan vieton tukikohtina. Kysymykset kohdistettiin siksi koko siihen ruokakuntaan, joka mökkiä käyttää. Lisäksi selvitettiin muiden kuin ruokakuntaan kuuluvien mökin käyttöä.

Vapaa-ajan asukkaiden palveluiden käyttö tulee lisääntymään. Palveluiden käytön lisääntyminen johtuu ennen kaikkea siitä, että mökillä tullaan viettämään yhä enemmän aikaa tulevaisuudessa sekä kesäaikaan että muina aikoina. Ennen kaikkea tämä koskee eläkeläisiä, mutta myös työikäiset venytävät mökillä viettämänsä aikaa. Monien kohdalla tätä helpottaa etätyömahdollisuuksien nykyistä parempi hyödyntäminen.

Jo nyt erilaiset kulttuuritapahtumat merkitsevät paljon eteläsavolaisille vapaa-ajan asukkaille, ja niillä tullaan viettämään aikaa lisääntyvästi. Muita palveluita, joiden käyttö tulee lisääntymään, ovat mm. lääkäripalvelut ja mökin varusteluun sekä huoltoon liittyvät palvelut.

Paikallisia elintarvikkeita ja lähikauppoja arvostetaan yhä enemmän. Vapaa-ajanasukkaat haluavat tukea paikallisia yrityksiä käyttämällä niiden tuotteita ja palveluita. Elintarvikeostokset tehdäänkin pääasiassa mökkikunnan keskustan kaupoissa, joihin toivotaan laajempaa paikallisten tuotteiden valikoimaa. Elintarvikkeisiin liittyvien palvelujen käyttö, kuten pitopalvelutilaukset ja ravintoloissa ruokaileminen, lisääntyvät myös.

Tarjonnan ja tiedottamisen merkitys korostuu vapaa-ajan asukkaiden palveluiden käytössä. Internetissä on paljon mahdollisuuksia sen vuoksi, että useimmat mökkiläiset viettävät tulevaisuudessakin valtaosan ajastaan kotipaikkakunnallaan. Internet helpottaa tiedon levittämistä mökkipaikkakunnan palveluista ja hyödykkeistä, jolloin niitä voidaan tarkastella kotoa käsin.

Sukupolvenvaihdokset mökeillä voivat muuttaa palveluiden käytön kulttuuria. Monet mökinomistajat ovat huolestuneet tulevan sukupolven mökkeilyinnosta tai kyvystä huolehtia mökistä heidän jälkeensä. Palveluiden hankkimisen kynnys voi olla matalampi sillä sukupolvella, joka ei ole osallistunut mökin rakentamiseen tai sen huoltamiseen juurikaan omin käsin.

Tutkimuksen toteutuksesta vastasi Helsingin yliopiston Ruralia-instituutissa kehittämispäällikkö Manu Rantanen ja aineiston käsittelystä suunnittelija Vesa Rouhiainen. Elintarvikkeisiin liittyvän luvun toteuttivat kehittämispäällikkö Hanna-Maija Väisänen ja erikoissuunnittelija Marjo Särkkä-Tirkkonen. Tutkimuksen taustalla vaikutti monipuolista osaamista edustanut asiantuntijaryhmä.

2. Johdanto

2.1 Tutkimuksen tausta

Suomi on mökkeilijöiden maa ja Etelä-Savo on valtakunnan tärkeimpiä vapaa-ajan asutuksen alueita. Mökkien¹ määrä oli Etelä-Savossa vuonna 2007 noin 45 000 (Tilastokeskus 2007). Se ei kerro kaikkea ilmiön merkityksestä alueelle, sillä mökin omistaviin ruokakuntiin kuuluu yli 100 000 henkilöä ja mökkejä käyttävät tukikohtanaan myös tuttavat ja sukulaiset.

Vapaa-ajan asutus sopii Etelä-Savolle hyvin, sillä Saimaa ja useat muut puhtaat vesistöt takaavat sen, että luonnon tarjoamat mahdollisuudet ovat siihen hyvät. Etelä-Savon sijaitsee suhteellisen lähellä pääkaupunkiseutua ja siellä vakituisesti asuvat muodostavatkin merkittävän osan mökkiläisistä. Huomattavalla osalla Järvi-Suomessa mökin omistavista, pääkaupunkiseudulla vakituisesti asuvista on juuret Etelä-Savossa (Pitkänen 2005), mikä selittää osaltaan Etelä-Savon suosiota mökkeilyalueena. Myös toisen metropolin, Pietarin läheisyys antaa oman, kasvavan leimansa eteläsavolaiselle vapaa-ajan asutukselle.

Vapaa-ajan asukkaiden merkitys on huomioitu Etelä-Savon maakuntaliiton strategioissa. *Etelä-Savon matkailuohjelman* mukaan "...tavoitteena on nousta määrällisesti ja laadullisesti vapaa-ajan asumisen ykkösmaakunnaksi. Vapaa-ajan asukkaille suunnatut palvelut vastaavat sekä matkailijoiden että maakunnan vakinaistenkin asukkaiden tarpeisiin." (Etelä-Savon maakuntaliitto 2007.) *Vapaa-ajan asumisen strategiset linjaukset ja toimenpiteet Etelä-Savossa* -raportissa (2003) esitetään toimenpideehdotuksia vapaa-ajan asumisen kehittämiseksi. Ne koskevat mm. palveluiden katvealueiden selvittämistä sekä koulutus- ja ammattitutkintojärjestelmän ja vapaa-ajan asutuksen palveluyrittäjyyden kehittämistä.

Mökki on tukikohta, jossa omistajan ja hänen perheensä lisäksi käyvät jo kotoa muuttaneet lapset, muut sukulaiset ja tuttavat. Sieltä käsin tehdään retkiä matkailukohteisiin, käytetään lähikaupan tuotteita ja tuodaan myös oma panos kylien sosiaaliseen elämään. Tällä on suuri merkitys maaseudulle, sillä vapaa-ajan asukkaiden kulutuskysyntä tukee palveluiden säilymistä ja kehittymistä juuri niillä alueilla, joilla menetetään asukkaita vanhentuvan väestörakenteen ja alueelta poismuuton takia.

Maaseudun rakennemuutos on johtanut alkutuotannon vähenemiseen. Tuotteita, jotka vastaavat kaupunkialueilla asuvien kysyntään ja jotka näin antavat maaseudun asukkaille työtä ja toimeentuloa, voidaan kutsua maaseudun hyödykkeiksi ja palveluiksi ("Rural Goods and Services"). Ne voivat olla materiaalisia tai immateriaalisia sekä julkisia tai yksityisiä (Andersson 2007). Monien indikaattoreiden mukaan uusiin maaseudun hyödykkeisiin ja palveluihin perustuva talous tulee olemaan Euroopassa maaseudun yhteisöjen toimeentulon perusta tulevaisuudessa (ibid).

Mökkien määrän kasvun lisäksi monet vapaa-ajan asumisen muutostrendit vaikuttavat maaseudun tuotteiden käyttömääriin ja -tapoihin. Mökinomistajien ikärakenne vanhenee ja mökkejä käytetään yhä enemmän varsinkin kesäaikaan. Mökkien etätyökäyttö kasvaa. Näiden lisäksi palveluiden käyttöön vaikuttaa palveluiden käytön kulttuuri; halutaanko, osataanko ja pystytäänkö asia tekemään itse vai ostetaanko se palveluna. Tähän vaikuttaa luonnollisesti se, miten palveluita on tarjolla ja onko vapaa-ajan asukkailla niistä tietoa. Kulutustottumukset muuttuvat ja samalla itse mökkeilykulttuurikin. Esimerkiksi perheyhteyttä korostetaan nykyisin entistä enemmän (Hirvonen 2008) ja ruoan laatuun halutaan panostaa.

¹ Raportissa käytetään nimitystä "mökki" kaikista kakkosasunnoista kesämökeistä ja vapaa-ajan asunnoista. Käsite on vakiintunut ja vapaa-ajan asukkaiden yleisesti käyttämä.

Palveluiden alueellisia markkinoita ei tunneta riittävästi. Erityisen tärkeätä olisi tunnistaa palvelutarpeiden muutos. On nähtävissä, että kysyntää on syntyessä perinteisten huoltoon ja rakentamiseen liittyvien ”mökkipalveluiden” lisäksi mm. hyvinvointisektorille. Jotta uuteen kysyntään voitaisiin vastata, on suuri tarve saada tarkkaa ja ajankohtaista tietoa vapaa-ajan asukkaiden kulutuskäyttäytymiseen vaikuttavista asioista.

Tässä tutkimuksessa selvitetään vapaa-ajan asukkaiden muuttuvia palvelutarpeita Etelä-Savossa. Tutkimuksen avulla saadaan myös vinkkejä palveluiden uusien tuottamistapojen kehitystyölle, joka käytännössä voi johtaa yrittäjien uuteen yhteistyöhön ja uusien tuotteiden syntyemiseen. Tutkimus helpottaa siis maaseudun hyödykkeiden ja palveluiden kysynnän ja tarjonnan parempaa kohtaamista jatkossa.

Tutkimus toteutettiin Etelä-Savon TE-keskuksen maaseutuosaston tukemana (EMR) Vapaa-ajan -esiselvi-tyshankkeena vuosina 2008 - 2009. Kyselyn aikaan syksyllä 2008 tihkui jo tietoa tulevasta taantumasta, mutta ei sen syvyydestä. Vastauksiin taantumasta ei arvioida vaikuttaneen.

2.2 Tutkimusasetelma

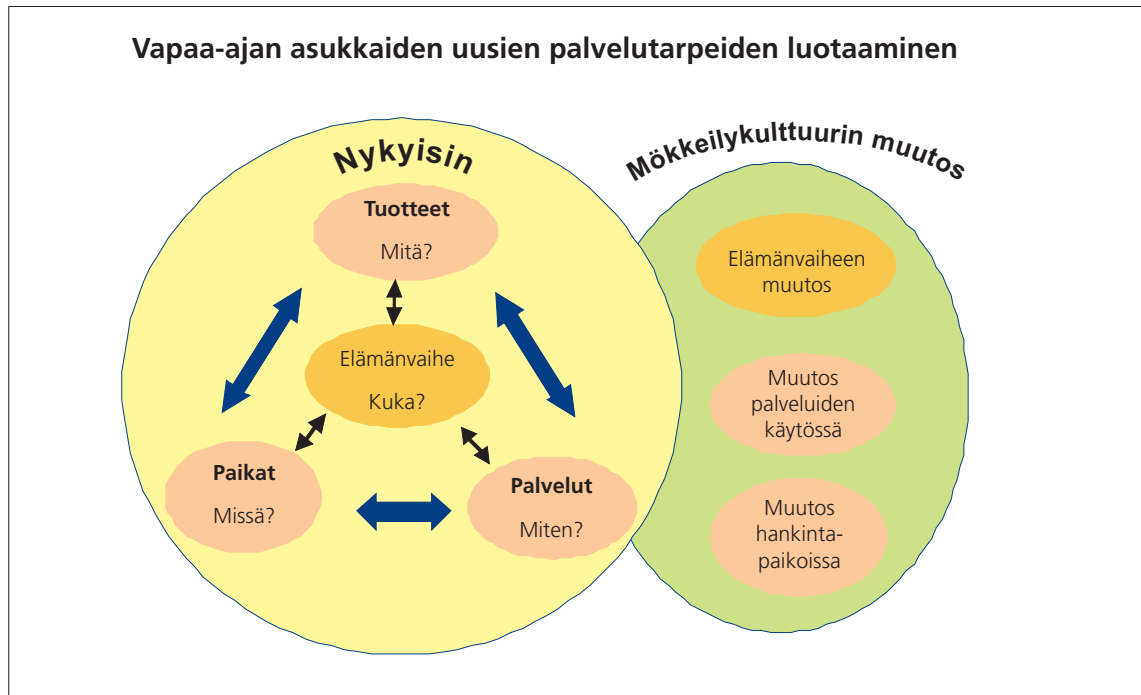
Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää *vapaa-ajan asukkaiden nykyistä ja tulevaa palvelukysyntää Etelä-Savossa*. Samalla sivuttiin myös muuttuvan kesämökkikulttuuriin liittyviä muita ilmiöitä, kuten mökkeilyä ja mökkien sijainnin ekologisia vaikutuksia sekä vapaa-ajan asukkaiden merkitystä mökkikuntien ja kylien sosiaaliselle elämälle.

Tutkimusasetelma määriteltiin niin, että selvitetään vapaa-ajan asukkaiden palveluiden ja tuotteiden käytön muutosta siten, että otetaan huomioon mökkipaikan käytön ja elämänvaiheen muutos. Nämä tekijät kuvaavat mökkeilykulttuurin muutosta (kuva 1). Tämän vuoksi tarkasteltiin mökkejä ”tukikoh-tina” ja kysymykset kohdistettiin koko siihen *ruokakuntaan*, joka mökkiä käyttää. Lisäkysymyksillä selvitettiin myös *muiden kuin ruokakuntaan kuuluvien* mökin käyttöä.

Tutkimuksessa palvelut käsitetään laajasti. Usein palvelut sisältävät sekä materiaalisesta että immateriaalisesta ulottuvuudesta. Tämän vuoksi keskityttiin selvittämään toisaalta *elintarvikkeiden ja niihin liittyvien palveluiden*, toisaalta mahdollisimman laajasti *muiden palveluiden* kysyntää.

Vapaa-ajan asukkaiden kysyntä koetaan eri tavoin yksityisellä ja julkisella sektorilla. Yritysten kannalta vapaa-ajan asukkaat ovat mahdollisuus, joka on usein vajaan hyödynnetty. Julkisten palveluiden näkökulmasta vapaa-ajan asukkaat on usein nähty pikemminkin julkista palvelujärjestelmää kuormittavana ryhmänä, koska pääosa veroista maksetaan vakituiseen asuinkuntaan. Tässä tutkimuksessa keskitytään *yksityiseen sektoriin kohdistuvan palvelutarpeen kasvuun*, vaikka tarve julkisillekin palveluille tulee kyselyssä ilmi. Lisäksi kolmas sektori, kuten kyläyhdistykset, tuottaa vapaa-ajan asukkaita kiinnostavia palveluita.

Mökkeily ei ole ainoastaan mökinomistajien mahdollisuus, vaan mökkejä voidaan myös vuokrata. Mökinvuokrauksella onkin suuri merkitys Etelä-Savon matkailulle. Ilmiöt ovat kuitenkin erilaisia. Vuokramökkeily liittyy enemmän matkailuun, kun taas omistusmökkeily on monien kohdalla kehittynyt kakkosasumisen tai jopa ympärivuotisen asumisen suuntaan. Tässä tutkimuksessa keskitytään *omistusmökkeihin*, jotka sijaitsevat Etelä-Savossa ja mökinomistajiin, joiden *vakituinen asunto sijait-*

Kuva 1. Tutkimusasetelma.

see eri kunnassa kuin mökki. Etelä-Savoa tarkasteltiin kokonaisuutena, mutta lisäksi tehtiin seutukunta-kohtainen tarkastelu kysynnän eroista.

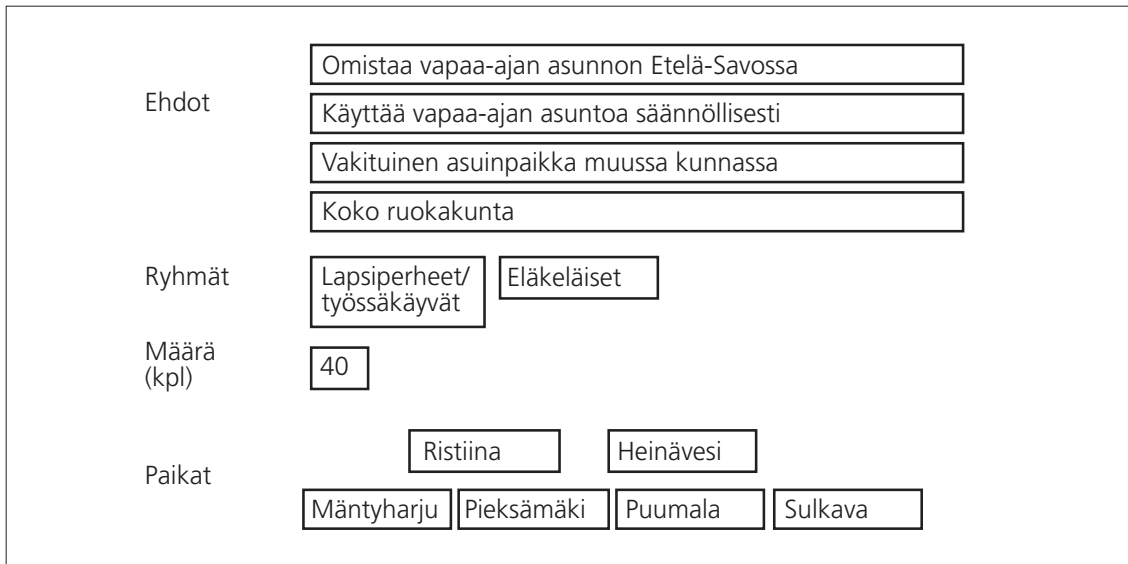
Osa mökeistä on muiden kuin yksityisten omistuksessa; esim. yhteisöt ja yritykset omistavat mökeistä yli 6 % (Mökkibarometri 2009). Lisäksi on perikuntien ja yhteisessä omistuksessa olevia mökkejä. Tässä tutkimuksessa keskityttiin yksityisten omistamiin mökkeihin.

Venäläisten osuus mökkeilijöistä on vielä suhteellisen pieni. Pietarin läheisyyden vuoksi Etelä-Savossa on heitä kuitenkin kasvava määrä myös mökinomistajina. Tutkimuksen yhteydessä kartoitettiin alustavasti venäläisten mökinomistajien palvelukysynnän piirteitä. Tässä raportissa keskitytään kuitenkin vain suomalaisten mökinomistajien palvelukysynnän tarkasteluun.

2.3 Tutkimusaineisto ja metodi

Etelä-Savossa asuvia vapaa-ajan asunnon omistajia haastateltiin kesällä 2008. Haastatteluja oli toteuttamassa neljä opiskelijaa. Heistä kukin haastatteli kymmentä vapaa-ajan asukasta. Haastatteluita tehtiin eri puolilla Etelä-Savoa kaikkiaan kuuden kunnan alueella: Heinävedellä (4 kpl), Mäntyharjussa (12 kpl), Pieksämäellä (9 kpl), Puumalassa (6 kpl), Ristiinassa (8 kpl) ja Sulkavalla (1 kpl). Haastatelluista oli työkäisiä 40 % ja eläkeläisiä 60 % (kuva 2).

Haastatteluissa käytiin lävitse mökkien nykyistä ja tulevaa käyttöä sekä sitä, millaisia palveluja ja miten paljon niitä mökillä käytetään tällä hetkellä. Tämän lisäksi erityisenä mielenkiinnon kohteena oli palvelujen tuleva käyttö. Haastateltuja pyydettiin arvioimaan, millaisia muutoksia heidän palvelutarpeissaan tulevaisuudessa mahdollisesti on.

Kuva 2. Haastattelujoukko.

Haastatteluiden avulla saatiin kuva eteläsavolaisten eläkeläisten ja työikäisten vapaa-ajan asukkaiden mökin käytöstä sekä heidän palveluiden käytöstään mökillä, sekä näiden muutoksesta (ks. tarkemmin luku 4.1). Haastatteluiden tulokset olivat pohjana kyselylomakkeen suunnittelulle.

Kyselylomaketta kehitettiin yhdessä asiantuntijaryhmän kanssa. Huomioon otettiin myös aiemmin tehdyt, vapaa-ajan asukkaita koskevat tutkimukset. Varsin laaja, 12-sivuinen kyselylomake lähetettiin 2 000 satunnaisesti valitulle 18 - 65-vuotiaalle henkilölle, jotka omistavat vapaa-ajan asunnon Etelä-Savossa. Mukaan otettiin siis myös Etelä-Savossa vakituisesti asuvat, mutta sellaisella rajauksella, että vakituinen asunto ja kesäasunto sijaitsevat eri kunnissa. Aineisto tilattiin väestörekisterikeskuksesta.

Koska otos kohdistuu 18 – 65 -vuotiaisiin mökinomistajiin, painottuvat siinä työikäiset. Tästä huolimatta aineistossa on eläkeläisiä 29 % ja yli 60 -vuotiaita 40 % (ks. tarkemmin luvussa 4.2.). Kyselyaineiston eläkeläiset ovat siis alle 66 -vuotiaita.

Kysely postitettiin marraskuussa 2008. Hyväksytyjä vastauksia palautui kaikkiaan 828 kpl, eli vastausprosentiksi muodostui 41,4. Kyselyaineiston käsittely tapahtui SPSS -ohjelmalla. Analysointi tehtiin tammi-huhtikuussa 2009.

Kyselyssä oli taustatiedot mukaan lukien kaikkiaan 60 kysymystä. Strukturoituihin kysymyksiin saatiin vastauksia yleensä noin 800 – 820 kpl. Avoimiin kysymyksiin vastattiin vähemmän. Näitä vastauksia kertyi noin 200 - 400 kysymystä kohden. Tilastollisia testauksia aineistolle ei tehty.

Tiedusteltaessa vapaa-ajan asuntoa lähinnä sijaitsevaa kaupunkia, aiheutui jonkun verran epäselvyyksiä silloin, kun mökkipaikkakunta on kaupunki. Tämä vaikeutti hieman niiden vastausten tulkintaa, jotka koskivat ruokatavaroiden hankintaa mökkipaikkakunnan ja lähikaupungin kaupoista. Avoimiin kysymyksiin vastattiin jonkun verran laiskemmin kuin strukturoituihin.

2.4 Hankkeen organisaatio

Vastuullisena tutkijana toimi kehittämisspäällikkö Manu Rantanen. Suunnittelija Vesa Rouhiainen vastasi aineiston käsittelystä. Elintarvikeosiossa asiantuntijoina toimivat kehittämisspäällikkö Hanna-Maija Väisänen ja erikoissuunnittelija Marjo Särkkä-Tirkkonen Ruralia-instituutista. Tutkimusasetelman määrittivät tutkimusjohtaja Torsti Hyyryläinen, kehittämisspäällikkö Manu Rantanen ja suunnittelija Vesa Rouhiainen. He myös vastasivat haastattelijoiden ohjauksesta. Rural Studies -yliopistoverkoston opiskelijat Laura Hakala, Waltteri Katajamäki, Hanna Tarvainen ja Aimo Vainio tekivät haastattelut käytännössä.

Raportin kirjoitti Manu Rantanen lukuun ottamatta seuraavia lukuja: Luku 3, jonka kirjoittivat Manu Rantanen ja Vesa Rouhiainen, luku 4.2, josta vastasi Vesa Rouhiainen ja luku 4.6, jonka kirjoittivat Hanna-Maija Väisänen ja Marjo Särkkä-Tirkkonen. Luku 4.1 tehtiin ryhmätyönä haastattelijoiden kanssa. Liitteenä olevat seutukunnittaiset kartat valmisti Janne Nulpponen Etelä-Savon maakuntaliitossa.

Hankkeen asiantuntijaryhmässä toimivat tutkimusjohtaja Torsti Hyyryläinen, tutkimusjohtaja Jouni Kujala ja professori Leo Granberg Ruralia-instituutista, professori Mia Vepsäläinen Joensuun yliopiston Matkailualan opetus- ja tutkimuslaitoksesta, yritystutkija Jukka Kotro Etelä-Savon Työ- ja elinkeinokeskuksesta, kehittämissistentti Riina Rouhiainen Mikkelin seudun elinkeinoyhtiöstä, Pekka Heikkinen Ristiinan mökkiläistoimikunnasta, Saija Rätty ja Tuula Vainikka Puumalan kunnasta, Hannu Ranki Anttolan kesäasukkaan ominaisuudessa sekä suunnittelujohtaja Jarmo Vauhkonen ja maankuntasuunnittelija Janne Nulpponen Etelä-Savon maakuntaliitosta. Kaikki mainitut antoivat arvokkaita kommentteja tutkimuksen eri vaiheissa.

2.5 Raportin sisältö

Raportin kolmannessa luvussa tehdään katsaus valtakunnan ja erityisesti Etelä-Savon vapaa-ajan asutuksen palveluita koskeviin tutkimuksiin ja selvityksiin.

Luvussa neljä esitellään ensin yhteenveto haastatteluiden tuloksista, jonka jälkeen aloitetaan kyselyn tulosten läpi käyminen. Aluksi esitellään vastaajajoukon rakennetta ruokakunnan koon ja elämäntilanteen sekä vastaajien ikäryhmän, pääasiallisen toiminnan ja vuotuisten bruttotulojen mukaan. Lisäksi tarkastellaan vastaajien jakautumista sen mukaisesti missä osassa valtakuntaa he asuvat vakituisesti sekä mikä on heidän asuntotyyppinsä ja asuinpaikkansa kaupunki-maaseutu -akselilla.

Tämän jälkeen käydään läpi mökkien ja mökkipaikan ominaisuuksia. Mökkimatkojen pituudet sekä mökin varusteluun ja kokoon liittyvät tekijät ovat olennaisia mökin käytön kannalta, joita verrataan valtakunnan keskiarvoihin. Samalla tarkastellaan vastaajien aikomuksia parantaa mökin varustelutasoa tulevaisuudessa. Seuraavaksi tarkastellaan mökkien vuosittaista käyttöä sekä niiden käyttöä tukikohtana eri kohteissa käyntiin. Erikseen käsitellään mökin käyttöä etätyön tekemiseen.

Luvussa 4.4 käsitellään palveluiden nykyistä kysyntää sen perusteella, miten moni vastaaja ilmoitti käyttävänsä satunnaisesti tai säännöllisesti tiettyjä palveluita. Samalla tarkastellaan mm. iän, elämäntilanteen ja asuinalueen vaikutusta palveluiden käyttöön. Luvussa 4.5 jatketaan samaan tapaan palveluiden tulevan käytön kuvauksella. Tässä luvussa otetaan tarkasteltavaksi myös internetin tuleva käyttö palveluiden hankkimiseen.

Maaseudun hyödykkeiden käytön selvittämisessä keskitytään elintarvikkeisiin. Tämä tehdään tutkimalla mm. ruokakunnan elintarvikkeiden ja elintarvikepalveluiden hankintapaikkoja, sekä mitä elintarvikkeita yleensä ja erityisesti mitä paikallisia elintarviketuotteita hankitaan. Tämän jälkeen eritellään vastaajien mielipiteitä siitä, miten näiden palveluiden käyttö on heidän osaltaan muuttumassa.

Luku 4.7 käsittelee lyhyesti niitä eroja, joita aineiston perusteella on palveluiden nykyisessä ja tulevaisuudessa käytössä löydettävissä eri Etelä-Savon seuduilla.

Luvussa viisi tehdään tutkimuksen yhteenveto ja esitellään sen keskeiset tulokset.

3. Katsaus eteläsavolaisia mökinomistajia koskeviin tutkimuksiin

3.1 Mökkiläiset kuntien osa-aikaisina asukkaina

Heli Kotilaisen *Ulkokuntalaiset mökkiläiset kuntien taloudessa* -tutkimuksessa olivat Etelä-Savosta mukana Mäntyharjun ja Puumalan kunnat. Tutkimus käsitteli kuntien ja mökkiläisten suhdetta lähinnä kunnallisten palveluiden käytön kautta. Tavoitteena oli selvittää, mikä on ulkokuntalaisten mökkiläisten kunnille tuomien tulojen ja menojen suhde sekä tarkastella vaihtoehtoja mökkiläisten kunnallisten palvelujen rahoitukseen. Kaikkiaan 525 000 vapaa-ajan asuntojen omistajatalouksiin kuuluvista mökkeilee kotikuntansa ulkopuolella.

Tutkimuksen mukaan mökkiläiset käyttävät esimerkiksi mökkikunnan kirjasto-, terveyskeskus-, rakennustarkastus- sekä kulttuuri- ja liikuntapalveluja. Toisaalta he hyötyvät myös palo- ja pelastustoimesta, teistä, hoidetusta ympäristöstä ja suunnitellusta yhdyskunnasta aivan kuten vakituiset asukkaatkin. Mökkiläisten tarvitsemien kunnallisten palvelujen rahoitukseen on ennen pitkää otettava kantaa. Rahoitus voi tapahtua esimerkiksi valtionosuusjärjestelmän kautta joko ottamalla vapaa-ajan asutus yleisen valtionosuuden yhdeksi perusteeksi tai jättämällä ulkokuntalaisten vapaa-ajan asuntojen kiinteistöverot verotulojen tasauksen ulkopuolelle. Mökkiläiset maksavat myös maksuja ja kiinteistöveroja, joiden kokonaisvaikutus on kuitenkin vähäisempi.

Vapaa-ajan asukkaiden kannalta on järkevää, että he voivat tulevaisuudessa käyttää mökkikunnan peruspalveluja. Tällä on myönteisiä vaikutuksia myös mökkikunnille. Näin varmistetaan palvelutason säilyminen sekä työpaikat pienissäkin kunnissa (Kotilainen 1998.)

Sisäasiainministeriön Mökkiläiset kuntapalvelujen käyttäjinä -raportissa todetaan, että monet lakisääteiset ja vapaaehtoiset tehtävät sekä maksut kuten rakennusvalvontamaksut, jätemaksut, nuohousmaksut ja terveyskeskusmaksut koskettavat mökkiläisiä. Myös kiinteistövero tulee mökkiläisten maksettavaksi. Mökkiläiset käyttävät monenlaisia kunnallisia palveluja, mutta heitä ei oteta huomioon kuntien valtionosuuslainsäädännössä. Julkaisussa ei käsitellä yksityisiä palveluja. Etelä-Savosta mukana olivat Hirvensalmi, Mäntyharju ja Puumala. (Saaristoasiain neuvottelukunta. 2006a)

Vapaa-ajan asukkaiden osallistuminen kuntien päätöksentekoon (2006) -raportissa annettiin suositus kunnille mökkiläistoimikunta- ja mökkiläisfoorumimalleiksi. Mökkiläistoimikunnan kautta kehitetään kuntien mökkiläisdemokratiaa. Toimikunnan ulkokuntalaiset mökkiläisjäsenet nimeää kunnanhallitus mökkiläisiä kuultuaan. Mökkiläistoimikunta valmistelee vaalikausittain mökkeilyn kehittämisen ja hyödyntämisen ohjelmat kunnissa. Kunta- ja mökkiläiskyselyn perusteella tärkeitä asioita ovat mm. yksityiset, kylien kehittäminen ja yksityinen palvelutarjonta. (Saaristoasiain neuvottelukunta. 2006b)

3.2 Mökin käyttö

Joensuun yliopiston Savonlinnan yksikön *Mennäänkö mökille? Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten vapaa-ajan asumiseen Järvi-Suomessa* -tutkimuksen tuloksissa todetaan, että julkisista palveluista terveys- ja infrastruktuuripalvelut kiinnostavat mökkiläisiä eniten, koulu- ja sosiaalipalvelut eivät juuri ollenkaan. Yksityisistä palveluista ei kysytty.

Avoimissa kysymyksissä kysyttiin mökkikunnan hyviä ja huonoja puolia. Hyvinä puolina heti luonnon jälkeen toiseksi nousi esille monipuoliset ja hyvät palvelut (esim. Mikkelissä lisäksi "savolainen torielämä"). Useimmiten kohdekuntien huonona puolena pidettiin palveluita (niiden puute, saavutettavuus ja tiedon puute). Palvelut siis kiinnostivat mökkiläisiä sekä positiivisessa että negatiivisessa mielessä.

Monipuolinen harrastus- ja ajanvietetarjonta vaikuttaa mökillä vietetyn ajan pituuteen. Kuntien ohella palveluita vapaa-ajan asukkaille järjestävät kylätoimikunnat ja seurakunnat (s. 98). Vapaa-ajan asukkaille erityisesti suunnattuja palveluita on ollut tarjolla vähän sekä kunnallisella että yksityisellä puolella matkailupalveluista erotettuina. Etelä-Savosta Mikkelin ja Mäntyharju olivat mukana kyselyssä. (Pitkänen 2005)

Mitä vuokramökkeilijä lomallaan tekee? -artikkelissa luodaan katsaus Savonlinnaan toiminnallisena matkakohteena. Siinä todetaan, että mökin ulkopuolella vietetystä ajasta suurin osa käytetään ostoksiin kaupoissa tai toreilla. Artikkelissa jaettiin matkailijat seuraaviin ryhmiin matkakohteissa käynnin perusteella:

- Mökillä viihtyvät (16 %: lapsiperheet, mökin lähiympäristön aktiviteetit, kuten kalastus ja uinti)
 - Käyntikohteissa vierailevat (20 %: 1-2 käyntikohteeseen tutustuvat, keski-ikänsä hieman muita vanhempia, sekä lapsiperheitä että pariskuntia)
 - Alueeseen monipuolisesti tutustuvat (20 %: tunnettuihin ja pienempiin käyntikohteisiin tutustuvat, nuorempia keski-ikänsä)
 - Kulttuurivieraat (16 %: Kulttuuritapahtumiin osallistuvat, ilman lapsia matkustavat)
- (Tanttu 2003)

Teknillisen korkeakoulun *Vapaa-ajan asumisen uudet tuulet. Suomalaisten näkemyksiä vapaa-ajan asumisesta* -tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisten näkemyksiä ja toiveita kesämökkeilystä ja yleensä vapaa-ajan asumisesta. Tarkastellaan erityisesti kesämökkeilyn kulttuurisia sisältöjä sekä tähän liittyviä muutostrendejä. Perustuu valtakunnalliseen kyselyyn (2000 hlöä, yli 18-vuotiaat suomalaiset). Kohteena eivät siis ole mökin omistajat, vaan kaikki mökkien käyttäjät.

Vastaajan ikä selitti useita kulutukseen liittyviä tekijöitä, kuten suhtautumista mökkeilytapoihin, mökkien varusteluun, mukavuuteen ja yhteisomistukseen. Nuoret käyttävät useita vapaa-ajan asuntoja (esim. vanhempien ja tuttavien mökkejä). He viettävät mökeillä kuitenkin vähän aikaa. Iäkkäiden osuus mökkien käyttäjistä on nuorempia pienempi. Käyttö keskittyy omistajiin, jotka viettävät mökeillä pitkiä aikoja. Nuoremmat, ja osin myös vanhimmat, olivat vähiten kiinnostuneita nykyajan mukavuuksista mökillä. Eniten mukavuuksia kaipasivat korkeatuloiset 50 - 60 -vuotiaat.

Tutkimuksessa ei palveluiden käyttö ollut mukana kyselyssä, mutta siihen liittyviä tekijöitä, kuten mökin varustelua kysyttiin.

Vapaa-ajan asumisen tavat ovat moninaistumassa. Perinteinen mökkeilykulttuuri on voimissaan, mutta myös uudenlaiset vapaa-ajan asumisen muodot ovat tulossa. Esim. vapaa-aikaa vietetään monilla mökeillä. Toisaalta on olemassa vahva sitoutuminen perinteiseen mökkeilyyn rituaaleineen. Perheyhteydellä (nuorilla vastaavasti ystävillä), luontokontaktilla ja levolla on mökkeilyssä tärkeä merkitys. (Hirvonen 2008)

Vapaa-ajan asuminen ja ekotehokkuus -raportissa (toim. Kasanen 2006) käsitellään mm. vapaa-ajan asukkaiden paikallisten palveluiden käyttöä. Siinä todetaan, että julkisen liikenteen puute on suurin tyytymättömyyden kohde sekä, että kunnallisia palveluja käytetään paljon (kulttuuripalvelut, rakennustarkastus, terveyskeskus, kirjasto).

Mökkien varustetason kasvu nähdään ongelmallisena. Se nostaa esimerkiksi lisälämmityksen tarvetta, vaikka suhteellisesti käyttö olisikin vähäistä. Ajatuksena on lisätä ekotehokkuutta teknologisten ja sosiaalisten innovaatioiden kehittämisellä. Näitä ovat esim. pakkaskestävä vesihuoltojärjestelmä, uudet lämmitysmuodot, sähköiset palvelut sekä tilojen ja tavaroiden yhteiskäyttö

Lisäksi mökin lisääntyvä käyttö lisää kodin ja mökin välisiä matkoja. Mökkimatkat ovat pisimpiä yksittäisiä henkilöliikenteen säännöllisiä matkoja. Pisimmät matkat tehdään pääkaupunkiseudulta (yli 100 km/ matka). Toisaalta mökkiliikenne korvaa muuhun vapaa-aikaan liittyvää liikennettä ja kulutusta.

Selvityksessä käsitellään vapaa-ajan asunnon vuokrausta ja yhteiskäyttöä, joka käsitetään yhteisomistukseksi. Myös paikallisten palveluiden käyttöä tarkastellaan ”innovatiivisena käytäntönä”.

Tutkimustuloksena on, että todennäköisyys vapaa-ajan asunnon omistamiseen lisääntyy, mitä kaupunkimaisempi henkilön vakituinen asuinympäristö on. Perhekoosta vaikuttaa negatiivisesti mökin käyttöasteeseen. Etäisyys asunnosta mökille vaikuttaa negatiivisesti mökin käyttöasteeseen, mutta vaikutus on vähäisempi pitemmissä mökkimatkoissa. Lisäksi talviasuttavuus lisää käyttöastetta.

Etätyö pidentää mökin käyttöä sekä kesällä, että lomakauden ulkopuolella. Kuitenkin vain 2 -5 % työskentelee mökillä, mutta 20 % olisi mahdollisesti siihen halukas.

3.3 Palvelut

Kesämökkibarometri 2009 perustuu valtakunnalliseen kyselyaineistoon (otos 5 000 kpl), joka on kerätty vuoden 2008 lopulla. Kesämökkien eri rakennusten yhteenlaskettu asuinpinta-ala on keskimäärin 73 m². Verkkosähkön osuus on noussut viiden vuoden aikana 70 prosentista 76 prosenttiin. Joka kolmannen kesämökin varustetasoa parannettiin viimeisen vuoden aikana. Modernien laitteiden osuus on jatkuvasti noussut.

Kesämökin ja vakituisen asunnon välimatka on keskimäärin 118 km. Joka kymmenes mökeistä sijaitsee meren rannalla ja huomattavasti tätä yleisemmin järven tai lammen rannalla. Kaksi kolmasosaa omistajista on yli 60 -vuotiaita. Talviasuttavien mökkien käyttöaste oli 103 vrk/v ja vain kesäkäyttöön soveltuvilla 40 vrk/v. 14 % oli valmis vuokraamaan mökkiään muille seuraavan kolmen vuoden aikana.

Mökkien käyttöaste on noussut. Kaksi kolmasosaa ei vähentäisi mökkeilyä, vaikka polttoaineen hinta nousisi huomattavasti. Lähes 10 % piti mahdollisena mökkipaikkakunnalle muuttoa seuraavan kolmen vuoden sisällä.

Joka kymmenes omistajatalous teki etätöitä mökillä viimeisen vuoden aikana. Potentiaalisilla etätyöntekijöillä on halukkuus mökillä tehtäviin etätöihin huomattavasti lisääntynyt viiden vuoden aikana.

Taajamaan, jossa oli muitakin kauppoja kuin ruokakauppa, on matkaa mökiltä keskimäärin 17 km. Eniten käytettiin ruokakauppaa ja jätehuoltopalveluita. Lähes puolet on kiinnostunut ostamaan korjaus- ja rakennus- sekä aurauspalveluita.

Eniten rahaa käytetään päivittäistavaraostoihin, rakentamiseen, mökkimatkoihin ja tontti- ja mökki-kauppoihin. Mökkeilyssä vuosittain liikkuva rahamäärä arvioitiin 4,5 miljardiksi euroksi. Palveluihin mökin lähiseudulla käytettiin keskimäärin 200 e mökkiä kohden vuodessa ja kesämökillä käytettäviin tavaroihin 600 e mökkiä kohden vuodessa. Mökkimatkoihin käytettiin keskimäärin 2 000 e mökkiä kohden vuodessa. (Nieminen 2009).

Etelä-Savon maakuntaliiton *Miten mökillä? Selvitys vapaa-ajan asukkaiden lomanvietosta ja palvelutarpeista* -hankkeessa selvitettiin mm. mökkiläisten päivittäistavaroiden hankintaa sekä rakennus-, kiinteistönhuolto-, henkilökohtaisten palvelujen, puu- ja rautakauppakauppa-, harrastus-, ravintola- sekä kulttuuripalvelujen hankintapaikkoja. Yleisimmin käytetyt paikalliset palvelut ovat rakennuspalvelut, tienauraus, polttopuiden hankinta ja maansiirto. Selvitystä varten tehtiin 110 haastattelua Risitiinassa, Hirvensalmella, Sulkavalla, Kerimäellä ja Pieksämäen maalaiskunnassa (keski-ikä 55 vuotta, 44 % eläkeläisiä).

Päivittäistavaroiden hankinta mökkikunnasta on raportin mukaan lisääntynyt. Päivittäistavaroista 69 % ostettiin mökkikunnasta ja 82 % Etelä-Savon alueelta. Paikallisilta maataloilta oli ostanut 20 % vastaajista yleisimmin perunoita, kananmunia, leipää ja marjoja. Kolmannes olisi kiinnostunut ostamaan suoraan tiloilta. Tiedon puute mm. suoramyyntipisteiden sijainnista ja aukioloajoista rajoittaa tuotteiden käyttöä. Lisäksi kyseltiin kaupallisten palveluiden puutteita. Puutteita oli mm. tuoretuotteissa ja valikoimien laajuudessa, veneen tankkauspaikoissa ja lastenhoitopalveluissa.

Julkisissa palveluissa todettiin eniten puutteita olevan jätehuollossa (ei tarpeeksi lajittelua). Myös kuntien ja palvelun tarjoajien tiedottamisessa ja mainostamisessa on puutteita. Lisää tietoa haluttaisiin mm. paikallisesta toiminnasta, mökkikunnan alueella olevista palveluista, ympäristössä tapahtuvista muutoksista (vesistön tila, ojitukset) sekä kunnassa tehdyistä loma-asukkaita koskevista muutoksista (uudet kaavat, jätehuolto)

Lisäksi tehtiin tarjontaselvitys (29 haastattelua, joista 6 kpl julkinen, 23 kpl yksityinen sektori). Raportissa ei kuitenkaan eritelty kysyntä- ja tarjontapuolen näkemyksien eroja. (Tanttu 2001)

Etelä-Suomen maakuntien liittouma toteutti *Vapaa-ajan asukkaiden palveluprojektissa* –kyselyn vuosina 1999 - 2000 jokaiselle seuraavien kuntien vapaa-ajan asukasrekisterissä olevalle: Hartola, Iitti, Hauho, Lammi, Padasjoki, Forssa, Humppila, Jokioinen, Ypäjä, sekä 50% Tammelan kunnan vapaa-asukkaista. Yhden mökkitalouden koko oli keskimäärin 4-5 henkeä ja tyypillisin talous 2 henkeä.

Kyselyn mukaan automarketit eivät ole ensisijaisia päivittäistavaroiden ostopaikkoja. Palveluja haetaan lähinnä mökkipaikkakunnalta ja lähialueen taajamista. Palveluiden käyttö on lisääntynyt. Vastaajien mielestä kiinnostavimpia palveluita olivat maansiirtotyöt, tienauraus, korjaustyöt sekä puiden kaato. Lisääntyvää kysyntää kohdistui myös turvallisuuspalveluihin, polttopuutoimituksiin ja mökkitalokorjauspalveluihin. (Ollikainen 2001)

Etelä-Savon ProAgrian tekemässä Anttolan kyläkyselyssä (2008) tiedusteltiin sekä vakituksilta että vapaa-ajan asukkailta erilaisten palvelujen käytöstä sekä siitä hankitaanko ko. palvelu Mikkelistä vai

Anttolasta. Kyselyssä tiedusteltiin myös sitä, mitkä tekijät lisääisivät palvelujen käyttöä. Myös palveluista maksettavia hintoja tiedusteltiin. Oma osiona olivat terveyspalvelut – niiden käyttö ja saatavuus. Keskeisimmistä palveluista oli kyselyssä väittämiä.

Kyselyn mukaan satamaa ja sen palveluja halutaan monipuolistaa ja aukioloaikoja pidentää. Tuloksissa todetaan myös, että Anttolan tapahtumista saadaan tietoa melko hyvin. Vapaa-ajan asukkaat halusivat lukea tapahtumista Anttolan kotisivuilta, joita ei tällä hetkellä ole. Vapaa-ajan asukkaat haluavat olla mukana erityisesti luontoon liittyvässä toiminnassa, kuten metsästyksessä ja ympäristönsuojelussa, matkailun kehittämisessä, liikuntaharrastuksissa, vanhustenhoidossa ja virkistystoiminnassa.

Pro Agrian Mökkitalkkareille suunnatussa *Voimansiirto -hankkeessa (2008 – 2010)* käydään yrittäjien kanssa kehittämiskeskusteluja ja tehdään ns. muutostutkia. Kehittämiskeskustelun sisältönä on alkavien ja toimivien yritysten tavoitteiden ja niiden perusteella kehittämistarpeiden määrittäminen. Keskustelun jälkeen yritykselle tehdään kehittämistoimenpiteitä esim. markkinointiin ja liiketoimintasuunnitelmaan liittyen. Alkaville yrityksille tehdään liiketoimintastrategista suunnittelua, jossa mm. haarukoidaan investointitarpeita, minimiliikevaihtotarvetta, asiakasmääriä ja kartoitetaan kilpailijoita.

4. Haastatteluiden ja kyselyn tulokset

4.1 Haastatteluiden yhteenveto

Seuraavassa on yhteenveto kesällä 2008 suoritetuista mökkiläisten haastatteluista. Työikäisten ja eläkeläisten mielipiteet esitetään siinä erikseen.

Taulukko 1. Yhteenveto haastatteluista.

	Työikäiset	Eläkeläiset
1. Paikan käyttö nykyisin	<ul style="list-style-type: none"> - mökillä käydään talvella satunnaisesti, keväällä ja syksyllä useana viikonloppuna, kesällä yleensä pidempiä jaksoja; myös koulujen loma-aikoina käydään - käyttö vaihtelee sen mukaan, onko lapsia ja minkä ikäisiä lapset ovat - perinteisten mökkipuuhien ohella myös nautiskelua ja rentoutumista (pitkään nukkumista, hyvää ruokaa, vieraita, saunomista yms.) - vieraita käy aika paljon; heidän kanssaan käydään joskus kesätapahtumissa yms. Vieraat viipyvät yleensä mökillä 1-2 päivää. - mökin vuokraus voisi olla mahdollista 	<ul style="list-style-type: none"> - viettävät pitkiä, yhtäjaksoisia aikoja mökillä, monet huhti-toukokuusta syys-lokakuulle - useilla käyttö lisääntynyt viime vuosina eläköitymisen vuoksi - paljon erilaista "perinteistä" mökkipuuhastelua, rakentamista, nikkarointia, halkojen hakkaamista, saunomista, soutuja, kalastusta ym. - mökkejä on perusparannettu, mm. sähköistetty viime aikoina - monet ovat itse rakentaneet saunan, laiturin, aitan, puuceen tms. - jonkin verran tunnetaan paikallisia asukkaita (monet eläkeläiset kotoisin mökkipaikkakunnalta tai mökki ollut erittäin kauan) - lapset ja lastenlapset yleisimmät vieraat; heidän ja myös muiden vieraiden kanssa ollaan enimmäkseen mökillä - mökkiä ei vuokrata ulkopuolisille
2. Paikan käytön muutos ja tulevaisuus	<ul style="list-style-type: none"> - käytön lisäämistä estää ajan puute - monilla suunnitelmissa parantaa, laajentaa mökkiä, rakentaa lisää majoitustilaa yms., kaataa puita, laittaa pihaa jne. - myös mökin muuttamista ympärivuotiseen käyttöön soveltuvaksi suunnitellaan - polttoaineen hinnan nousu voi vaikuttaa mökillä käyntiin 	<ul style="list-style-type: none"> - terveys keskeisin käyttöön vaikuttava tekijä - jos ei ajokorttia, käyttö hankaloituu - ei suuria muutoksia suunnitteilla - lasten kiinnostus mökkiä kohtaa mietityttää - polttoaineen hinnan nousu voi vaikuttaa mökillä käyntiin
3. Palvelujen käyttö nykyisin	<p>Ruoka:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ruoka tuodaan mukana, osittain hankitaan mökkipaikkakunnalta - joidenkin mielestä kesätorit sulkevat liian aikaisin, iltaisin ei auki 	<p>Ruoka:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ruoka hankitaan matkan varrelta tai kaupungista varsin usein, täydennystä paikkakunnan kaupoista

	<ul style="list-style-type: none"> - pitopalveluja käytetään joskus, jos on juhlia <p>Bioenergia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - polttopuut omasta metsästä - joillakin aurinkopaneelit <p>Hyvinvointi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hyvinvointipalvelujen käyttö vähäistä; terveyspalveluihin toivotaan parannusta <p>Kulttuuri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kesäteatteri yleisin kulttuuriharrastus, mutta myös konserteissa, näyttelyissä yms. käydään - myös sellaisia, jotka eivät käy missään kulttuuritapahtumissa <p>Tekniset:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rakennustarvikkeita hankitaan mökkipaikkakunnalta - käytetään paikallisia palveluja, rautakauppa, kaivinkone, traktoripalveluja, sähkömiestä yms. - turvallisuusasiat: kamera, puomi tai auraamaton tie keinoina estää varkauksia <p>Luontomatkailu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - luontovirikkeet jo mökillä - sisävesiristeilyjä tehdään jonkin verran <p>Mistä tietoa?</p> <ul style="list-style-type: none"> - paikallislehti tärkein, myös Länsi-Savo mainitaan - netti joillain käytössä myös 	<ul style="list-style-type: none"> - paikkakunnan valikoimat eivät oikein tyydytä, vaikkakin valikoimat ovat parantuneet vuosien mittaan - kesätoreilla käydään ostoksilla (paikallisia tuotteita) - pitopalveluja käytetään joskus <p>Bioenergia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - polttopuut omasta metsästä tai paikkakunnalta <p>Hyvinvointi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - paikkakunnan terveyspalveluissa kehittämistä - jotkut käyttävät hammaslääkärinä, fysioterapiaa yms. <p>Kulttuuri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kesäteatterissa ja paikallisissa kesätapahtumissa käydään - myös sellaisia, jotka eivät käy missään kulttuuritapahtumissa <p>Tekniset:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jätehuoltoasiat eivät aina kunnossa - käytetään paikallisia palveluja, rautakauppa, kaivinkone, traktoripalveluja, sähkömiestä yms. <p>Muuta:</p> <ul style="list-style-type: none"> - erikoispalvelut kalliita ja vähän tarjolla <p>Mistä tietoa?</p> <ul style="list-style-type: none"> - paikallislehdet (ja niiden kesänumerot) erittäin tärkeitä
<p>4. Palvelujen käytön muutos ja tulevaisuus</p>	<ul style="list-style-type: none"> - terveyspalvelujen käytön arvellaan lisääntyvän - mökistä myös erilaisten ”järjestettyjen harrastusten tukikohta” - internetin käyttö mökillä lisääntynee - iso osa oli tyytyväinen nykyisiin palveluihin, ei osattu nimetä mahdollisia uusia palveluja - mökkitalkkaripalvelujen lisääminen - ruokapuoleen toivotaan paikallisuutta ja laatua sekä pitempiä aukioloaikoja 	<ul style="list-style-type: none"> - ruokakauppojen ja terveyspalvelujen käyttö paikkakunnalla lisääntyy - enemmän luovutaan mökistä, kuin ostetaan paljon palveluja mökillä selviytymiseen - taksipalvelujen käyttö lisääntyy

Haastatteluiden perusteella vahvistui oletus eläkeläisten ja työikäisten mökkeilytapojen eroista, joista suurin johtuu siitä, että eläkeläiset viettävät mökillä pidempiä yhtäjaksoisia aikoja kuin työikäiset. Monet eläkeläiset myös puuhaavat mökillä työikäisiä enemmän.

Eläkeläisillä terveyteen liittyvät tekijät ovat mökin käytön haasteena, työikäisillä taas ajan puute sekä lasten kiinnostus olla mökillä. Varsinkin työikäisillä on suunnitelmia mökin varustetason parantamiseksi tai uuden rakentamiseksi.

Eläkeläisillä tulevaisuuteen liittyvä huoli siitä, mitä mökille tapahtuu heidän jälkeensä, jos lapsia ei mökki kiinnosta tai he eivät osaa toimia siellä. Muita tärkeäksi koettuja teemoja ovat terveyspalvelujen lisääntyvä kysyntä ja siitä aiheutuva epävarmuus, kuinka terveyspalvelut mökkipaikkakunnalla tullaan organisoimaan.

Palveluiden hankinnassa arvostetaan henkilökohtaisia kontakteja, koska luottamustekijät korostuvat palvelualalla. Toisaalta eläkeläiset tuntevat työikäisiä enemmän paikallisia, koska he ovat kotoisin paikkakunnalta tai mökki ollut heillä pitkään käytössä.

Ruuan erityinen merkitys mökkeilyssä tuli myös haastatteluissa esiin, jonka vuoksi asiaa tarkasteltiin tarkemmin postikyselyssä. Myös paikallisten tuotteiden merkitys on mökkeilijöille suuri.

4.2 Tiedot kyselyyn vastanneista

Tässä luvussa tarkastellaan kyselyn aineistoa ja muodostetaan kuva, joka vastaajista (18 – 65 -vuotiaat mökinomistajat) saadaan. Taulukkoon 2 on koottu perustietoa kyselyyn vastaajista.

Taulukko 2. Perustietoja vastaajista.

Vastaajan sukupuoli	%	N
Miehiä	56	467
Naisia	43	356
Ei tietoa	1	5
Yhteensä	100	828

Vastaajan ikä	%	N
Alle 40-vuotiaat	4	36
40-49-vuotiaat	15	124
50-59-vuotiaat	40	330
Yli 60-vuotiaat	40	328
Ei tietoa	1	10
Yhteensä	100	828

Ruokakunnan koko	%	N
Yksin asuvat	9	74
Pariskunnat	64	529
Lapsiperheet	25	208
Muut/ei tietoa	2	17
Yhteensä	100	828
Ruokakunnan elämäntilanne	%	N
Yksin asuva	9	72
Työssäkäyvä pariskunta	38	313
Lapsiperhe	25	209
Eläkeläispariskunta	24	200
Muu/ei tietoa	4	34
Yhteensä	100	828
Vastaajan pääasiallinen toiminta	%	N
Työelämässä (palkansaaja)	54	451
Työelämässä (yrittäjä, maatalousyrittäjä)	12	101
Opiskelija	0	4
Eläkeläinen	29	239
Kotiäiti/ koti-isä	1	7
Työtön	1	11
Muu	1	6
Ei tietoa	1	9
Yhteensä	100	828
Ruokakunnan bruttotulot kuukaudessa	%	N
Alle 3 001 € / kk	19	136
3 001 – 5 000 € /kk	36	253
5 001 – 7 000 € / kk	23	163
Yli 7 000 € / kk	21	148
Yhteensä	99	700

Taulukosta havaitaan, että vastaajista 56 % on miehiä ja 43 % naisia. Vastaajien keski-ikä on 56 vuotta, mikä on hieman alhaisempi kuin mökinomistajien keski-ikä Suomessa (61 vuotta). On tietysti huomattava, että tässä tutkimuksessa kyselylomakkeita ei lähetetty yli 65 -vuotiaille, mikä nuorentaa olennaisesti otosta. Alle 40-vuotiaita on vain 4 %, mikä kuitenkin on samaa suuruusluokkaa kuin valtakunnassa keskimäärin.

Suurin osa mökkeilijöistä on pariskuntia. Myös lapsiperheiden osuus on varsin merkittävä. Nämä luvut ovat samansuuntaisia kuin muissakin tämäntapaisissa mökkikyselyissä. Johtuen otoksesta (alle 66-vuotiaat) vastaajista noin 2/3 on työelämässä. Eläkeläiset ovat toinen merkittävä ryhmä.

Koska kysymykset kohdistettiin koskemaan koko ruokakuntaa, on elämäntilannejako tärkeä selittäjä eri palveluiden käytössä.

Taulukko 3. Perustietoja vastaajien asumisesta.

Asuinalue	%	N
Etelä-Savo	14	118
Etelä-Savon naapurimaakunnat	30	250
Uusimaa	47	390
Muu Etelä- ja Länsi-Suomi	6	51
Oulun ja Lapin lääni	2	14
Ei tietoa	1	5
Yhteensä	100	828

Asuinpaikka	%	N
Kaupungin keskusta	22	182
Kaupungin lähiö/esikaupunki	58	478
Maaseudun kirkonkylä/taajama	10	86
Maaseudun haja-asutusalue/kylä	9	72
Ei tietoa	1	10
Yhteensä	100	828

Asuntotyyppi	%	N
Omakotitalo	48	394
Rivi- tai paritalo	22	185
Kerrostalo	29	241
Ei tietoa	1	8
Yhteensä	100	828

Taulukkoon 3 on koottu tietoja vastaajien asumisesta. Miltei puolet mökkiläisistä tulee Helsingin seudulta ja muualta Uudeltamaalta. Toinen isompi ryhmä on Etelä-Savoon rajoittuvissa maakunnissa (Keski-Suomi, Etelä-Karjala, Kymenlaakso, Pohjois-Karjala, Päijät-Häme ja Pohjois-Savo) asuvat mökinomistajat. Lähes puolet mökkiläisistä asuu omakotitalossa. Asuinpaikkana puolestaan melkein 60 %:lla on lähiö tai esikaupunkialue.

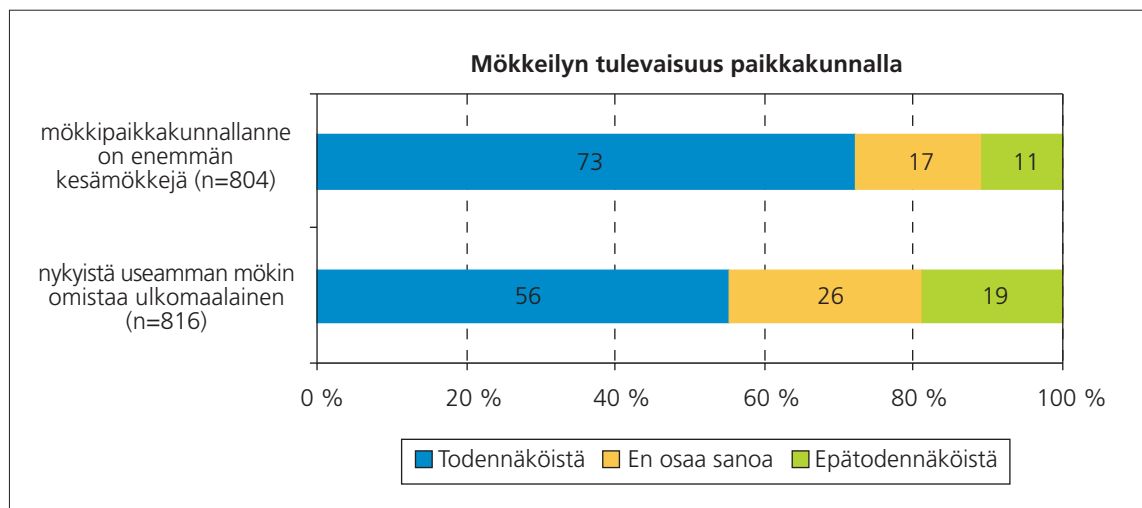
Vastaajien mökit sijaitsevat Etelä-Savossa siten, että mökeistä noin 62 % on Mikkelin seudulla ja noin 19 % Savonlinnan seudulla. Vuoden 2009 alusta Juvan ja Pieksämäen seudut yhdistettiin ja tällä Juva-Pieksämäki seudulla sijaitsee 19 % vastaajien mökeistä siten, että valtaosa niistä on entisen Juvan seudun alueella.

4.3 Muuttuva mökkipaikan käyttö

Suomalainen mökkeily on pitkään ollut muutoksessa. Vaikka uusien mökkien rakentamistahti onkin viime vuosina hidastunut, niiden varustetasoa on jatkuvasti parannettu. Esimerkiksi mökkien sähköistämisen ja muuttaminen talviasuttavaksi jatkuu, mikä helpottaa käyttöasteen nostamista. Mökillä vietetty aika on ollut koko ajan nousussa (Nieminen 2009). Elintason nousu näkyy mökin varustamisen lisäksi mm. syömiseen, sisustamiseen ja puutarhaan panostamisessa (Hirvonen 2008).

Mökkikulttuuri sisältää paljon perinteitä. Mökki esimerkiksi sijaitsee lähes aina rannalla (93 % vastaaneista). Kuitenkin uusia piirteitä on tulossa esiin, kuten mökkeilyn kansainvälistyminen ja alueellinen erilaistuminen sekä mökkeilyn muotojen muuttuminen (Pitkänen, Vepsäläinen 2008). Etelä-Savolle on esimerkiksi venäläisten mökkeilyllä melkoinen taloudellinen merkitys. Koska alue on kohtuullisen matkan päässä pääkaupunkiseudusta ja Pietarin alueesta, ovat mökkitoimittien hinnat olleet pitkään nousussa.

Vastaajista 73 % piti todennäköisenä, että mökkipaikkakunnalla mökkien määrä kasvaa (kuva 3). Rantatontteja odotetaan siis löytyvän tulevaisuudessakin. Avoimessa kysymyksessä osa vastaajista tosin oli huolissaan liian tiheästä mökkirakentamisesta.

Kuva 3. Mökkeilyn tulevaisuus mökkipaikkakunnalla.

Mökkien käyttäjäryhmien tarkasteluun otettiin huomioon mökinomistajan lisäksi koko ruokakunnan sekä muiden sukulaisten ja tuttavien mökillä vierailut. Mökki on monelle tukikohta, josta tehdään vierailuja lähialueen matkakohteisiin ja tapahtumiin. Nuoremmat (alle 25 v.) käyttävät useita eri mökkejä vuodessa, joita he useinkaan eivät omista. Vanhemmat taas viettävät enemmän vuorokausia omistamallaan mökillä kuin nuoremmat (Hirvonen 2008).

Edellä mainitut asiat vaikuttavat mökkipaikkakunnan palveluiden ja muiden tuotteiden käyttöön. Vapaa-ajan asukas käyttää lähes joka päivä rahaa esim. elintarvikkeisiin ja muihin päivittäistavaroihin, joten mökillä vietetyllä ajalla on suora vaikutus kuluttamiseen.

4.3.1 Mökkimatka ja mökin ominaisuudet

Seuraavaan taulukkoon (taulukko 4) on koottu omistajien antamia keskiarvotietoja vapaa-ajan asunnostaan sekä vertailulukuja valtakunnalliseen keskiarvoon.

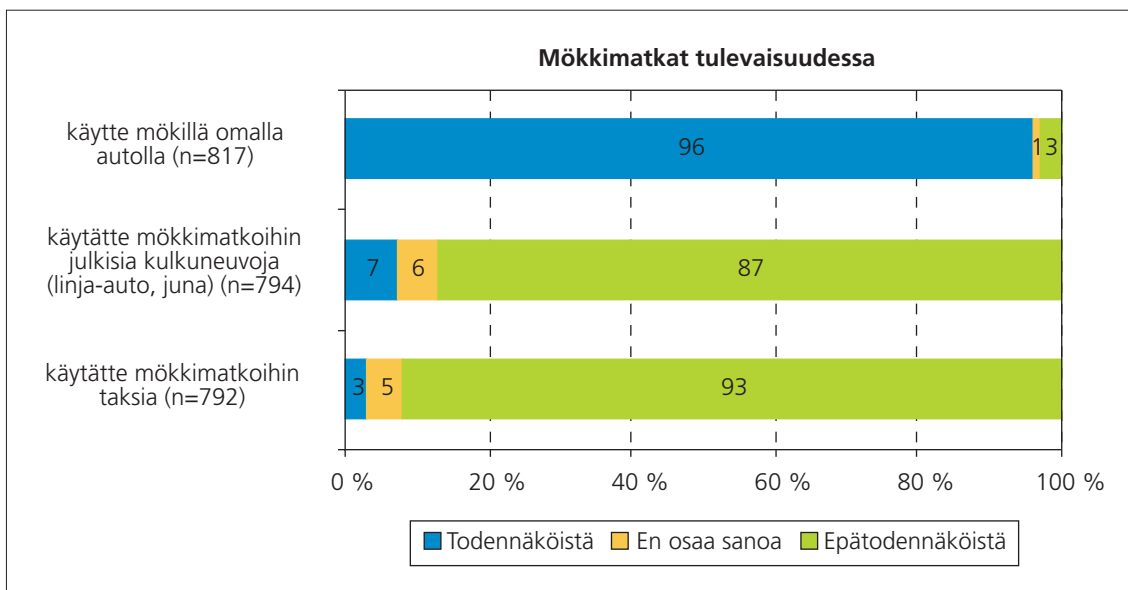
Taulukko 4. Tietoja vapaa-ajan asunnosta

	Tämä tutkimus	Keskimäärin Suomessa (Kesämökkibarometri 2009)
Mökin etäisyys kotoa	192 km	118 km
Mökin koko	56 m ²	47 m ² (Tilastokeskus -07)
Aika, jolloin mökki ollut käytössä	17 vuotta	
Talviasuttava	49 %	32 %
Sähköt	74 %	76 %
Viemärointi	51 %	

Kun kysyttiin aiempaa omistusta, 28 % vastaajista ilmoitti mökin olleen jo aiemmin saman suvun käytössä. Tämä voi viitata siihen, että kyseessä on suvun vanha kotipaikka, jolloin omistajan juuret sijaitsevat alueella. Nuoremmilla omistajilla kyse on todennäköisesti siitä, että rakennus on alun perinkin ollut mökki, joka on saatu perinnöksi. Eri ikäryhmiä tarkasteltaessa 60 – 65 –vuotiaista 23 % ilmoitti mökin olleen aiemmin suvun käytössä. Prosenttiluku on sitä suurempi, mitä nuoremmista mökkeilijöistä on kyse.

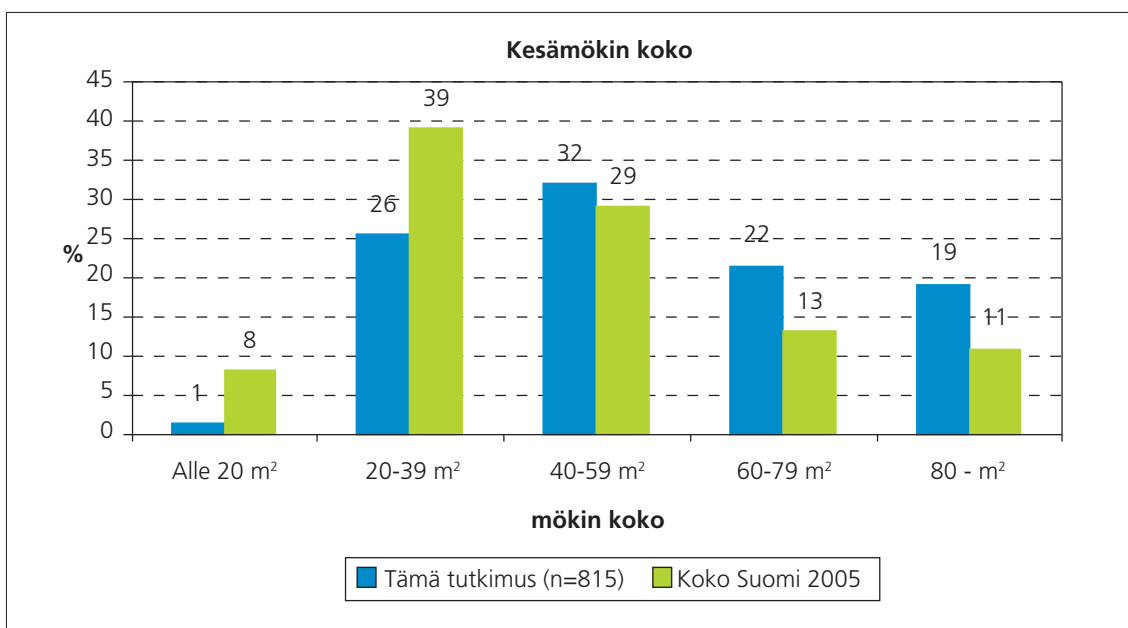
Etelä-Savossa sijaitseville mökeille tullaan keskimäärin kauempaa, lähes 200 km:n päästä, kuin muualla Suomessa. Lukua selittää pääkaupunkilaisten suuri osuus mökinomistajista, sillä 200 – 300 km on tyypillinen välimatka Helsingin ja Etelä-Savon kuntien välillä. Mökin etäisyydellä vakituisen asuntoon on merkittävä vaikutus mökin käyttöaikaan ja -tapaan. Varsinkin työssäkäyvillä yli 3 tunnin matka vähentää mökin käyttöä (Pitkänen 2005). Mökin käyttöön vaikuttavana kriittisenä mökkimatka-aluehyökköönä on mainittu 200 - 300 km (Hirvonen 2008). Toisaalta mökkikunnan palveluita käytetään usein enemmän, kun matka kotipaikkakunnalle on pitempi (ks. seuraava luku).

Mökeillä käydään nykyisin ja aiotaan käydä tulevaisuudessakin omalla autolla (kuva 4). Julkisia kulkuneuvoja tai takseja ei missään ikäryhmässä pidetä olennaisina vaihtoehtoina. Tämä on hieman ristiriitainen tulos siihen nähden, että 5 – 10 vuoden kuluttua yhä useampi mökinomistaja ei enää pysty ajamaan mökkimatkojaan itse. Elämäntilanteen mukaan tarkasteltuna ainoastaan yksin asuvat nousee mahdollisena julkisen liikenteen käyttäjäryhmänä esiin, sillä 19 % vastaajista piti sitä todennäköisenä (N=72). Avoimissa vastauksissa tosin kritisoitiin julkisen liikenteen vähäisyyttä.

Kuva 4. Mökkimatkat tulevaisuudessa (noin 5-10 vuoden kuluttua).

Etelä-Savossa mökkien pinta-ala on tämän tutkimuksen mukaan maan keskiarvoa suurempi, 56 m² ja suosituin mökin koko on 40 - 59 m² (ks. kuva 5). Tosin Kesämökkibarometrin (2009) mukaan maan kesämökkien keskimääräinen asuinpinta-ala on 73 m², mutta tässä luvussa ovat mukana kaikkien kesämökillä olevien rakennusten asuinpinta-alat. Pääkaupunkilaisten mökkien keskimääräiseksi pinta-alkaksi on aiemmin saatu 57,9 m² (Pitkänen 2005).

Kuva 5. Kesämökin koko (vertailutieto Tilastokeskus 2005).

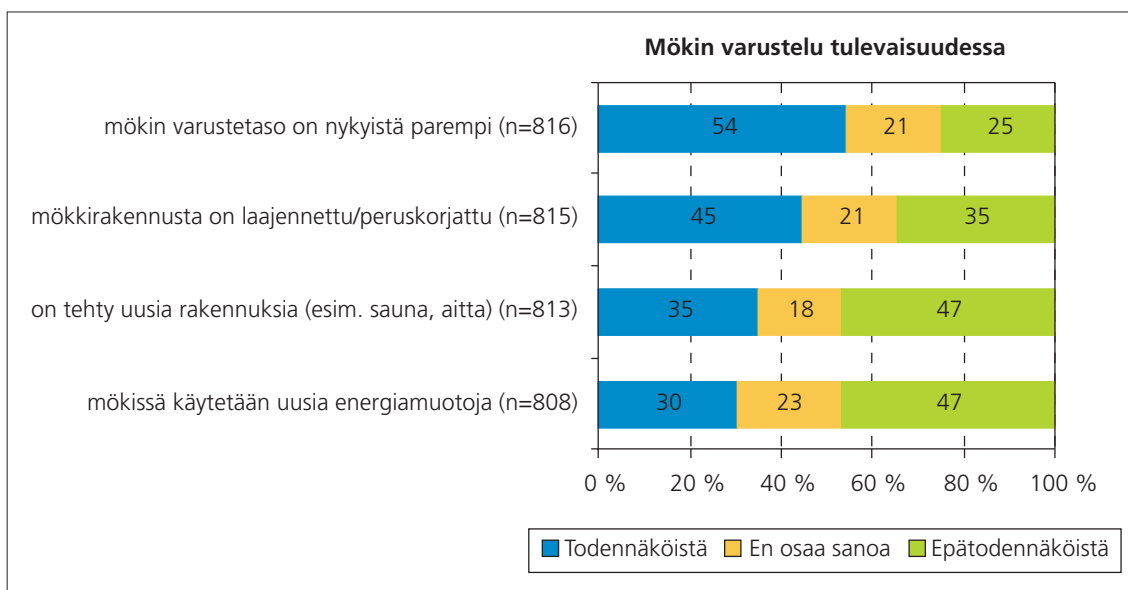
Kun kysyttiin mökkien nykyistä varustetasoa, 49 % oli sitä mieltä, että mökki on talviasuttava. Muissa tutkimuksissa on saatu hieman erilaisia lukuja riippuen siitä, miten talviasuttavuus määritellään tai koetaan: Pääkaupunkilaisten mökeistä 44,9 % on talviasuttavia *Mennäänkö mökille* -tutkimuksen mukaan. Mökin käyttöä lisäävät mm. talviasuttavuus ja pinta-alan suuruus (Pitkänen 2005). *Kesämökkibarometrin 2009* mukaan taas 32 % valtakunnan mökeistä on ympärivuotiseen asumiseen soveltuvia.

Mukavuuden ja esim. internetin käytön kannalta on käytännössä välttämätöntä, että mökissä on käytettävissä sähkö. Kyselyyn vastanneiden mökeistä 74 %:lla on sähkö, mikä on valtakunnallista tasoa. Osa mökeistä sijaitsee paikoissa, jonne ei käytännössä sähköjä kannata vetää, kuten saarilla. Tämä selittää aurinkopaneelien suhteellisen suurta määrää (14 %:lla vastaajista).

Muut uusiutuvat energialähteet, kuten maalämpö ovat sen sijaan harvinaisia, perinteistä polttopuiden käyttöä lukuun ottamatta (96 % käyttää lämmitykseen puita). Sähköä käyttää lämmitykseen 60 %. Monet luultavasti pitävät sähkön avulla mökin peruslämpöä yllä. Mökin peruslämpöön liittyvien tekniikoiden kehittämistä on pidetty yhtenä suurimmista haasteista vapaa-ajan asumisen ekotehokkuudessa (Anonymous2006).

Vapaa-ajan asumisen uudet tuulet -tutkimuksen mukaan noin puolet vastanneista oli sitä mieltä, että vapaa-ajan asunnossa pitää olla tärkeimmät nykyajan mukavuudet. Kyseessä on mielipiteitä selvästi jakava asia. Alle 25 -vuotiaat olivat yllättäen eniten eri mieltä, joskin useimmat heistä eivät ole mökin omistajia (kysely oli suunnattu kaikille suomalaisille). Tuloluokista pienimmät kannattivat vähän mukavuuksia, suurimpien tuloluokkien edustajat taas olivat eniten niiden kannalla.

Yli puolet kyselyyn vastanneista piti todennäköisenä sitä, että mökin *varustetaso on tulevaisuudessa* nykyistä parempi (kuva 6). Todennäköisyys nousi kohti nuorempia ikäluokkia siten, että ennen vuotta 1945 syntyneillä se oli 45 % ja vuoden 1960 jälkeen syntyneillä 64 %. Todennäköisimpinä varustetason parantamista eri elämäntilanteissa olevista pitivät lapsiperheet ja työssäkäyvät pariskunnat (n. 60 %).

Kuva 6. Mökin varustelu tulevaisuudessa.

Lähes yhtä moni aikoi *laajentaa tai peruskorjata* mökkiä. Trendi oli näissäkin vastauksissa se, että nuorin ikäryhmä ja toisaalta lapsiperheet ja työssäkäyvät pariskunnat piti tätä todennäköisimpänä (n. 52 %).

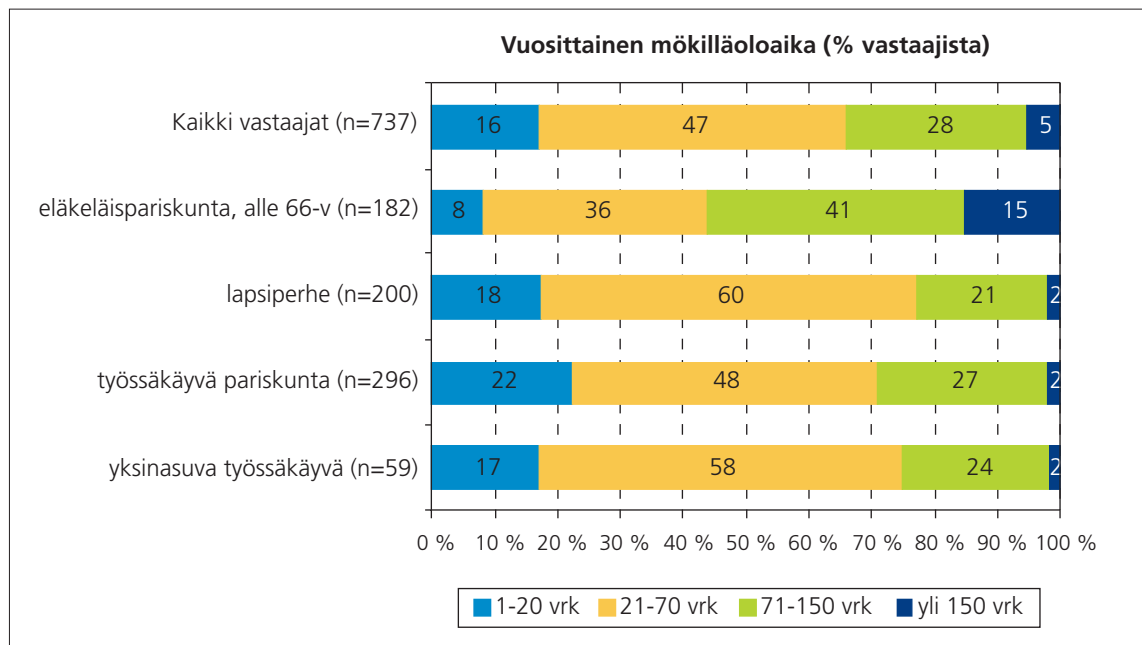
Vaikka *uusien rakennusten* tekemistä mökkipaikkaan suunnitteli pienempi osa vastaajista kuin korjauksia ja varustetason parantamista, monet 1950 -luvulla ja sen jälkeen syntyneistä (n. 40 %) sekä lapsiperheistä (46 %) pitivät sitä todennäköisenä.

Uusien energiamuotojen käytön lisäämistä ei suunniteltu aivan näin laajasti. Noin 30 % aikoo käyttää todennäköisesti uusia energiamuotoja, mutta kuitenkin noin 20 % ei osaa ottaa kantaa todennäköisyyteen. Bioenergian käytön lisäämisen todennäköisyys laskee suhteessa vastaajan ikään.

4.3.2 Mökkiä käytetään erityisesti kesäaikaan

Mökillä käy ruokakunnasta keskimäärin 2,4 henkilöä kerrallaan, mikä vastaa ruokakunnan keskimääräistä kokoa. Tämän lisäksi tulevat muut mökin käyttäjät.

Ruokakunta oleskelee mökillä keskimäärin 64 vuorokautta vuodessa. Vaihtelu on melko suurta eri ryhmien kesken, mutta käynnit painottuvat kesäaikaan kaikilla. Elämäntilannetarkastelussa (kuva 7) korostuvat eläkeläispariskuntien pitkät mökillä vietetyt ajat, koska se on heille ajankäytöllisesti mahdollista. Merkittävä osa heistä mökkeilee yli 5 kk.

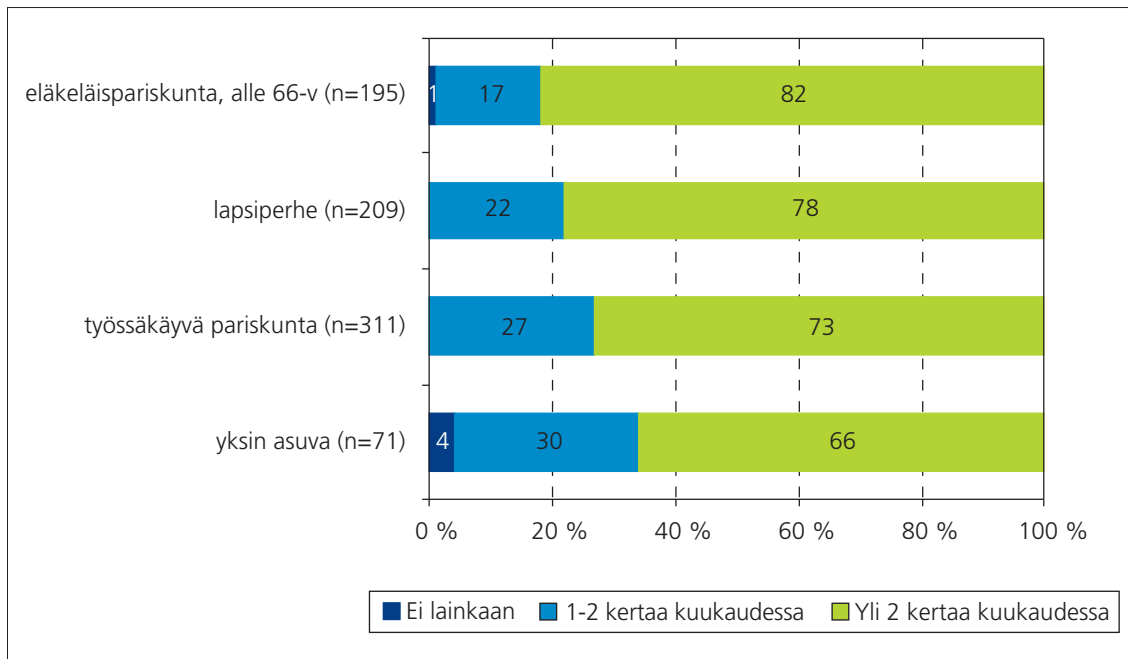
Kuva 7. Vuosittainen mökilläoloaika.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on saatu seuraavia mökinkäytön keskiarvoja: n. 80 vrk/v (Aho, Ilola 2008), 72 vrk/v (Hirvonen 2008) sekä pääkaupunkiseutulaiset 70,6 vrk/vuosi (Pitkänen 2005). Kesämökkibarometrissa (2009) saatiin mökin käytön valtakunnalliseksi keskiarvoksi 75 vrk. Tässä luvussa ovat mukana kaikki mökin käyttäjät.

Otoksen painottuminen työikäisiin vaikuttaa siihen, että tässä tutkimuksessa saatiin hieman pienempi vuosittaisen mökillä oloajan keskiarvo kuin aiemmissa. Eläkeläisethän viettävät enemmän aikaa mökillä kuin muut ryhmät (kuva 5). Pääkaupunkiseudulta kotoisin olevat mökkeilijät viettävät saman verran aikaa mökillään kuin muut (63 vrk), mutta pitemmän matkan takia he käyvät harvemmin ja ovat sitten paikalla pitempään.

Kyselyssä selvitettiin ruokakunnan keskimääräistä mökillä oloaikaa. Muiden kuin ruokakuntaan kuuluvien osalta tiedusteltiin mökkikäyntien määriä, muttei vuorokausia. Aiemmin on todettu, että kesämökki on jonkun muun kuin oman kotitalouden käytössä 16 vrk vuodessa (Pitkänen 2005).

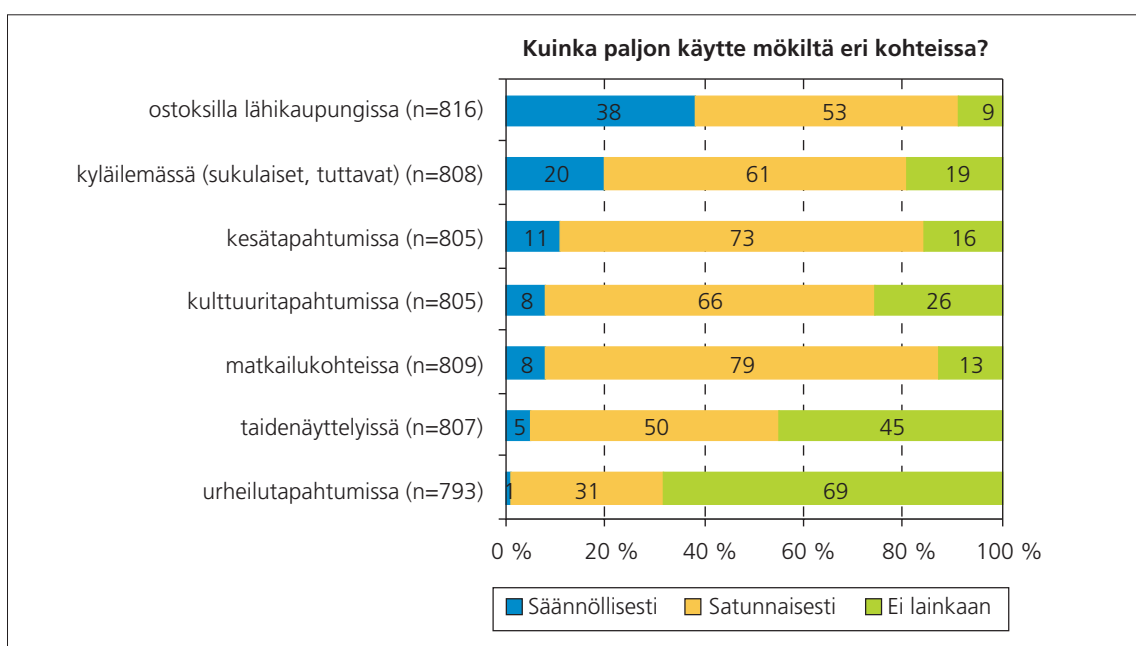
Kesäisin noin neljäsosa vastaajista käy harvoin (1 – 2 x/ kk tai harvemmin), 19 % viettää siellä koko kesän. Eniten käynntejä on eläkeläispariskunnilla ja lapsiperheillä (kuva 8).

Kuva 8. Kesämökillä käynnit kesäisin.

Käynnit mökillä muina vuodenaikoina ovat vähäisempiä, mutta 85 %:lla mökeistä käydään ainakin kerran muuna aikana kuin kesällä. Muina vuodenaikoina noin 40 % vastanneista käy mökillä 1 - 2 x/ kk tai useammin.

Useimmat mökkiläiset käyvät eri kohteissa mökiltä käsin. Alla olevaan kuvaan on koottu mökiltä käsin tehdyt matkat ympäristön eri kohteisiin. Kohteissa käymisellä on tärkeä merkitys muuhunkin kuluttamiseen varsinaisen kohteen lisäksi, sillä samalla käytetään usein rahaa ruokaan ja muihin ostoksiin.

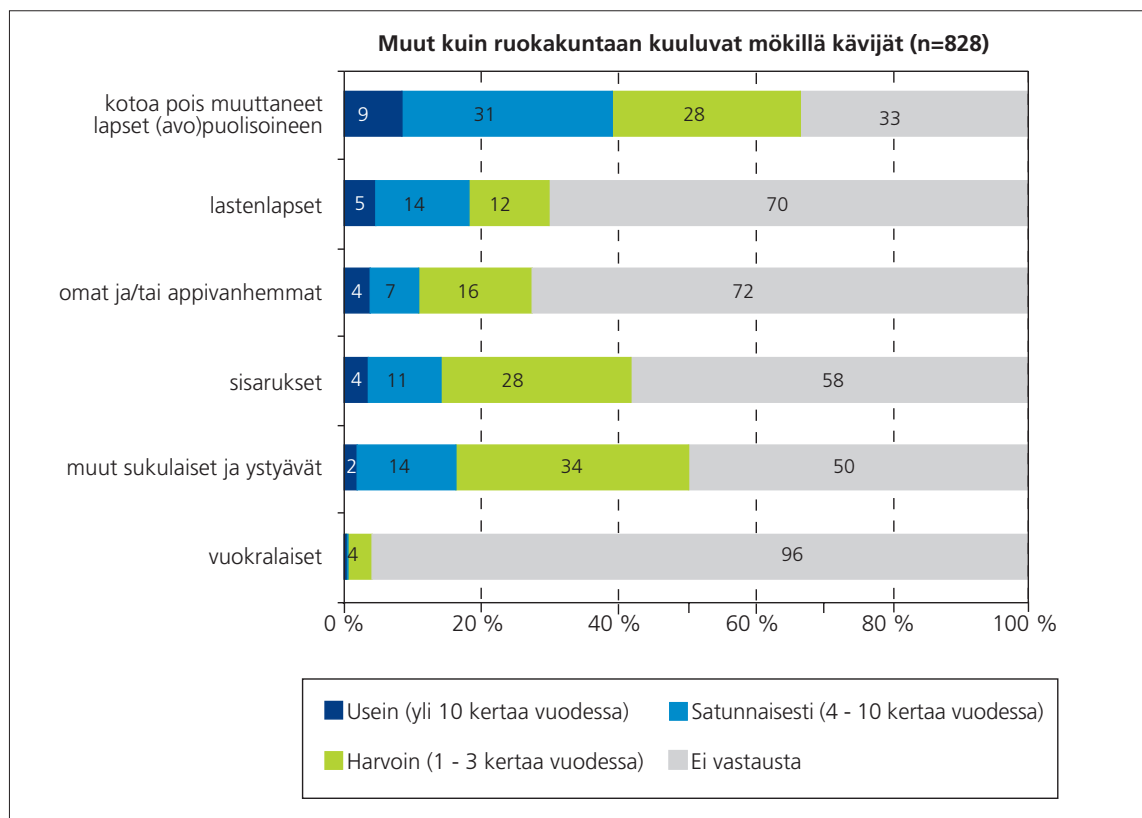
Kuva 9. Käynnit mökiltä eri kohteissa.

Suosituimpia käyntejä mökeiltä ovat käynnit ostoksilla lähikaupungissa, matkailukohteissa, kulttuuritapahtumissa, taidenäyttelyissä ja kesätapahtumissa. Sen sijaan urheilutapahtumat eivät vastaajien mielestä ole kovinkaan kiinnostavia.

Aiemmin on todettu, että vapaa-ajan asunnon käytön motiiveista tärkeimpiä ovat rentoutuminen, luonnonrauha ja luonnossa liikkuminen, vaihtelu, yhdessäolo perheen kanssa, saunominen ja uiminen. Ne eivät suoraan liity palveluiden käyttöön, toisin kuin myös mainitut ruuanvalmistus ja hyvin syöminen sekä tapahtumat ja harrastukset (Hirvonen 2008).

4.3.3 Muiden kuin ruokakuntaan kuuluvien mökin käyttö

Tärkein ruokakuntaan kuulumaton mökkiä käyttävä ryhmä on kotoa pois muuttaneet lapset perheineen, joista useimmat ovat mökkien satunnaiskäyttäjiä, siis 4 – 10 kertaa vuodessa mökillä käyviä (kuva 10).

Kuva 10. Ruokakuntaan kuulumattomien mökin käyttö.

Mökkiä ei vuokrata käytännössä ulkopuolisille nyt eikä niin aiota tehdä juuri tulevaisuudessakaan. Vuokraamista on ajateltu yhdeksi mökkeilyn ekotehokkuuden lisäämiskeinoksi, mutta luonnollisin yhteiskäytön muoto on sukulaisten ja tuttavien mökillä vieraileminen niin, ettei rahaa siinä käytetä.

Avoimeen kysymykseen ”poikkeako ruokakuntaan kuulumattomien mökin käyttö ruokakunnan mökin käytöstä” tuli yhteensä 239 vastausta, eli noin 29 % vastaajista vastasi tähän. Tästä joukosta yli 60 % vastasi ”ei poikkeaa”.

Noin 30 % totesi, että ruokakuntaan kuulumattomien toimivan mökillä jossain suhteessa eri tavoin kuin mökin omistajat. Todettiin mm. että muut käyvät enemmän kulttuuri- ja matkakohteissa ja että mökki toimii ”tukikohtana” tai ohikulkumatkan etappina. Yksi ryhmä on myös se, joka käy isäntäpariskuntaa vähemmän missään ulkopuolella – he haluavat nauttia hiljaisuudesta ja luonnon rauhasta. Avoimissa vastauksissa kuvattiin vierailijoiden erilaisia mökin käyttötapoja esim. seuraavasti:

”Muut eivät käytä mökkiämme ilman meitä. He tulevat meidän vieraaksemme, meidän tapojemme mukaisesti. Saatamme käydä yhdessä esim. oopperassa vieraidemme kanssa.”

”He eivät ole yleensä niin pitkiä aikoja että käyttäisivät mökkikunnan palveluja. Eivät käy kaupoissa eikä tilaisuuksissa. Lähinnä yöpyvät matkalla Pohjois-Karjalaan.”

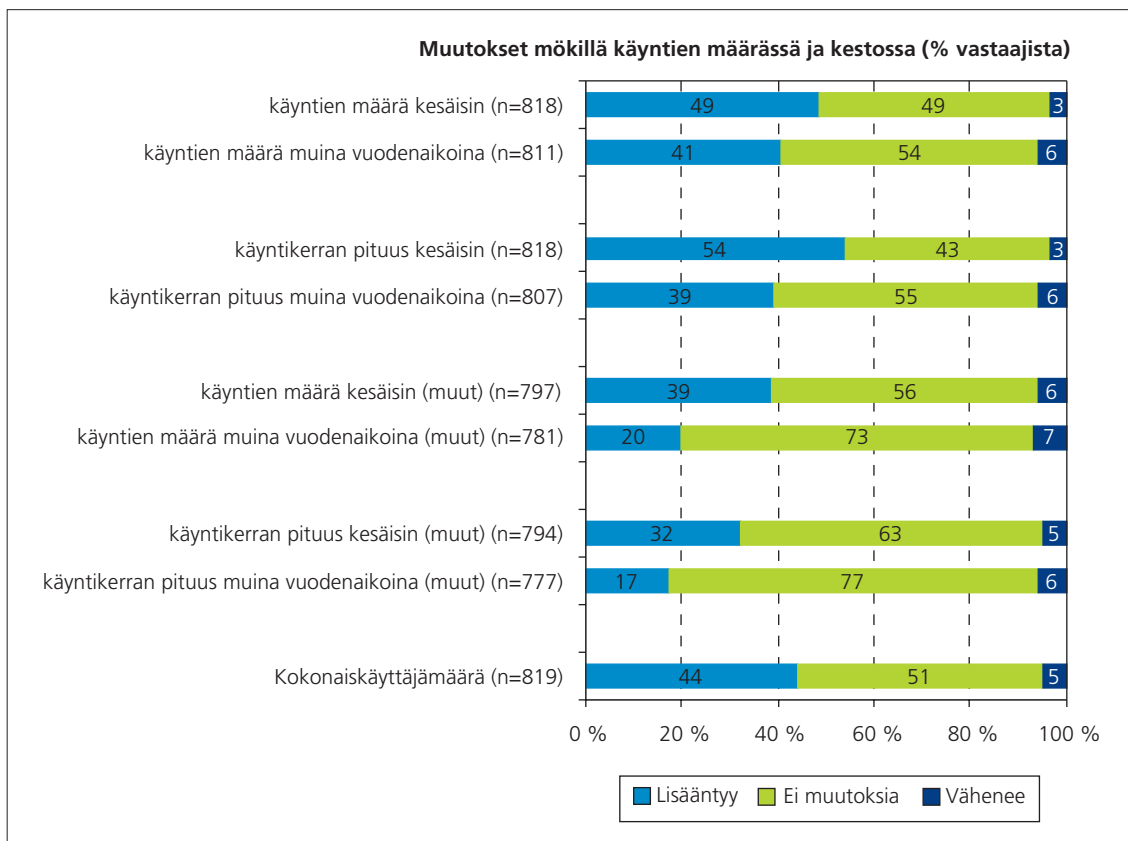
”Käyvät enemmän kulttuuri- ja matkailupaikoissa.”

”Lastenlasten kanssa huvipuistoissa, eläinpuistoissa, uimarannoilla.”

”Yleensä muut ovat vieraana ja silloin emme käy missään. Olemme vain yhdessä mökillä.”

4.3.4 Mökin käyttöä aiotaan edelleen lisätä

Mökin käyttöä aiotaan tulevaisuudessa yleisesti ottaen lisätä. Noin puolet vastanneista aikoo käyttää mökkiä samalla tavoin kuin nykyisin, mutta toinen puoli aikoo lisätä käyttöä sekä kesäisin että muulloin (kuva 11). Myös käyntikerran pituutta aikoo lisätä kesäisin 54 % ja muulloinkin 39 %. Lähes yhtä

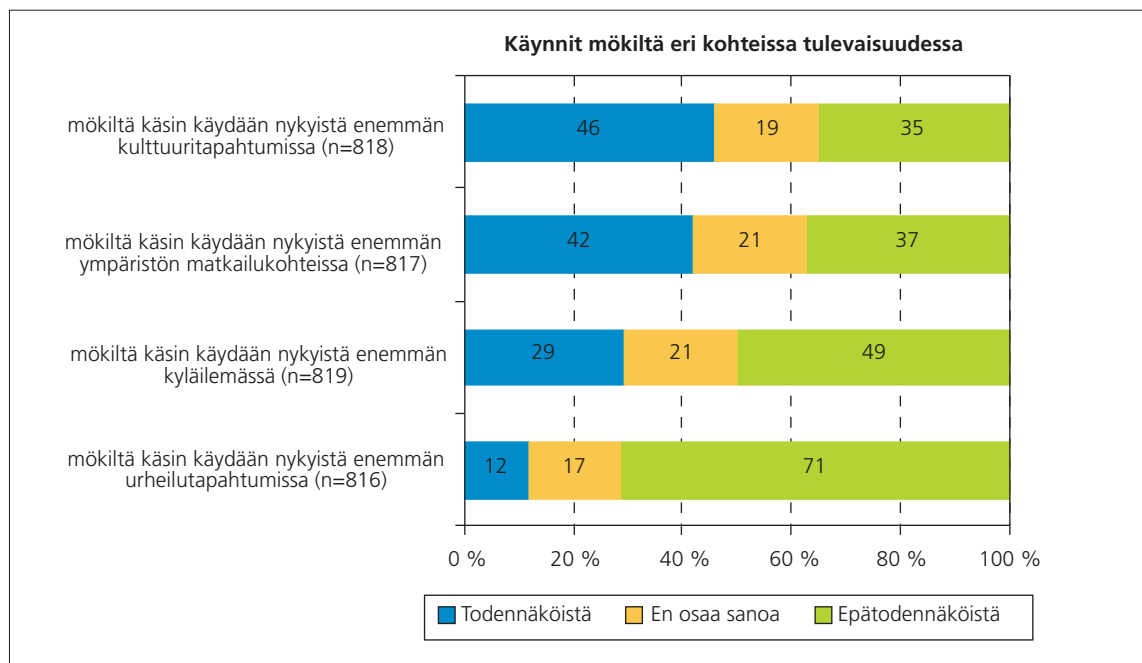
Kuva 11. Muutokset mökillä käyntien määrässä ja kestossa. Kuvassa ”muut” tarkoittaa mökkien omistajaruo-
kakuntiin kuulumattomia.

paljon ajatellaan myös muiden kuin ruokakuntaan kuuluvien lisäävän mökin käyttöä. Pitkäsen ym. tutkimuksessa saatiin samansuuntainen tulos, joskin hieman alhaisemmin prosentein (47 % pysyy ennallaan, 36 % käyttö lisääntyy).

Kun tarkastellaan perhekoon mukaan, jonkin verran muita enemmän mökillä oloaika lisääntyy parisunnilla. Noin 9 % pitää todennäköisenä, että mökillä asutaan tulevaisuudessa pysyvästi. Vastaajien ikäluokista suurin ryhmä, joka tätä piti todennäköisenä, oli 50 – 59 -vuotiaat (12 %).

Vastaajat arvioivat, että muiden kuin omistajaruokakuntaan kuuluvien mökin käyttö tulee myös lisääntymään, mutta hieman vähemmän (kuva 11).

Muutosta mökiltä käsin tehtävissä käynneissä eri kohteisiin tiedusteltiin seuraavaksi. Tulevaisuudessa pidettiin todennäköisenä, että nykyisestä lisääntyvät käynnit kulttuuritapahtumissa ja ympäristön matkakohteissa. Sen sijaan urheilutapahtumissa käyntien lisääntymistä pidettiin yleisesti epätodennäköisenä (kuva 12). Matkailu- ja kulttuurikohteissa käynnin lisääntymistä tulevaisuudessa melko tai erittäin todennäköisenä pitivät erityisesti suuret ikäluokat, noin puolet vastanneista.

Kuva 12. Käynnit mökiltä tulevaisuudessa.

Monille mökkiläisille luonnollisin tapa toimia mökkikunnassaan on yhteistyö sen kylän kanssa, jossa mökki sijaitsee. Vapaa-ajan asukkaiden osallistumisesta kyläyhdistysten hallitusten toimintaan Etelä-Savossa ovat kyläyhdistysten mielestä kokemukset enimmäkseen myönteisiä (Hausen 2007). Kylien kannalta tärkeää on mökkiläisten kysyntä mm. mökkitalkkarin ja kyläavustajan palveluille sekä yhteistoiminta tapahtumajärjestelyissä, kuten kesäteattereissa.

Kuntiin on viime vuosina perustettu vapaa-ajan asukkaille mökkiläistoimikuntia. Esimerkiksi Mikkelin seudulle on perustettu vapaa-ajan valtuuskunta, jonka toimintaohjelmassa todetaan mm. että palvelujen käyttö liittyy vapaa-ajan asukkaiden, kunnan ja kuntalaisten väliseen vuorovaikutukseen. Toimikunta esittää, että terveystoiminta tulisi saada vapaa-ajan asukkaiden käyttöön ja että tiedotustoimintaa parannetaan järjestämällä yleisiä tai teemakohtaisia vapaa-ajanasukastapahtumia vuosittain (Mikkelin seutu 2007).

Mökillä on tärkeä merkityksensä myös alueen sosiaaliselle elämälle, sillä sieltä käsin käydään yleisesti kyläilemässä sukulaisten ja tuttavien luona. Sen sijaan kun kysyttiin halukkuutta osallistua tulevaisuudessa mökkikunnan kehittämiseen esim. kyläyhdistyksessä, 61 % piti epätodennäköisenä ja vain 12 % piti tätä todennäköisenä. Kysymyksenasettelu ehkä laskee kiinnostuneiden määrää, sillä ”kehittäminen” voi tuntua turhan viralliselta termiltä.

4.3.5 Etätyö

Kaikista vastaajista 17 % piti todennäköisenä, että tulevaisuudessa mökillä tehdään etätöitä. Tässä prosentissa on siis mukana myös työelämän ulkopuolella olevat mökinomistajat, jolloin oletuksena on, että he vastasivat myös muiden mökinkäyttäjien puolesta. Kun katsotaan vastauksia ikäryhmittäin, huomataan että nuoremmilla vastaajilla todennäköisyys nousee tästä vielä huomattavasti (1951 - 1959 syntyneet 22 %, vuonna 1960 ja sen jälkeen syntyneet 29 %). Etätyön määrää ei kysytty.

Tulosta voidaan verrata *Kesämökkibarometrin* (2009) tulokseen, jonka mukaan etätyön tekeminen mökillä on viime vuosina lisääntynyt viiteen prosenttiin niiden joukossa, joiden työtehtävät sen sallivat. Samalla etätöihin positiivisesti suhtautuvien osuus on noussut 30 prosenttiyksikköön.

Käytännössä etätyö on tapa lisätä mökillä vietettyä aikaa lomien ja viikonloppuvapaiden yhteydessä, sillä satunnaisia etätyöntekijöitä on huomattavasti enemmän kuin säännöllisiä. Työssäkäyvistä kotitalouksista 21,3 % tekee satunnaisesti tai säännöllisesti etätyötä (Pitkänen 2005). Etätyö jakaa mökkeilijöiden mielipiteitä, sillä monien mielestä mökki on ”yksityisaluetta”, jonne työasioita ei pidä tuoda.

Kyseessä on paljon keskusteltu ilmiö, joka vasta viime vuosina on langattoman laajakaistan leviämisen vuoksi tullut useille todelliseksi mahdollisuudeksi. Kansallinen laajakaistastrategia painottaa nimenomaan sitä, että maaseutualueilla tulisi olla käytännössä yhtä hyvät mahdollisuudet käyttää laajakais-
taa kuin kaupungeissa (Laajakaistatyöryhmä. 2007). Tämä työ on kuitenkin edelleen kesken.

Internet -liittymä on tällä hetkellä 12 %:lla vastaajien mökeistä, mikä on selvästi enemmän kuin valtakunnassa keskimäärin (Kesämökkibarometrin 2009 mukaan 6 %:lla on internet). Avoimissa vastauksissa kritisoitiin laajakaistan toimivuutta melko paljon (ks. tarkemmin luku 4.4).

4.3.6 Haasteet mökin käytölle

Avoimella kysymyksellä tiedusteltiin keskeisimpiä *haasteita mökin käytön jatkuvuutta* ajatellen. Kysymykseen vastasi 60 % vastaajista (N= 497).

Eniten vastaajia mietitytti ikääntymiseen ja terveydentilaan liittyvät kysymykset, mikä on luonnollista mökinomistajien ikärakenteen huomioon ottaen. Tähän liittyvät myös monet muut haasteet, kuten liikkumisen hankaloituminen ajokunnan heikentyessä. Matkan pituus ja päätien ruuhkaisuus tuntuvat tällöin entistä raskaammilta. Palveluiden heikko saatavuus koetaan ongelmaksi, kuten laajakais-
tan, julkisen liikenteen ja kyläkaupan puuttuminen.

Mökin kuntoon pitäisi satsata, jotta siellä olisi vanhempana helpompaa viettää aikaa. Tämä vaatii rahaa, joka saattaa muodostua kynnyksikysymykseksi.

Yksi iso kokonaisuus liittyy ympäristökysymyksiin ja niistä ennen kaikkea järveden laatuun ja luonnonrauhan säilymiseen. Arvostelua tuli esim. siitä, että mökkejä on rakennettu liian tiheästi. Laajempaan kysymyksenä koettiin ilmaston lämpeneminen ja tähän liittyvä jäätömyys, joka haittaa ainakin niitä, joiden mökki sijaitsee saarella.

Osa vastaajista mietti jo sukupolven vaihtumista. Heitä askarruttivat, onko tuleva sukupolvi ylipäättään kiinnostunut mökkeilystä tai mökin ylläpitämisestä. Sukupolven vaihtumiseen liittyy myös valta- ja vastuukysymyksiä sekä tulevan sukupolven mökin yhteiskäyttöongelmia. Työikäisten mökin käyttöä rajoittaa ajan puute.

4.4 Palveluiden nykyinen kysyntä

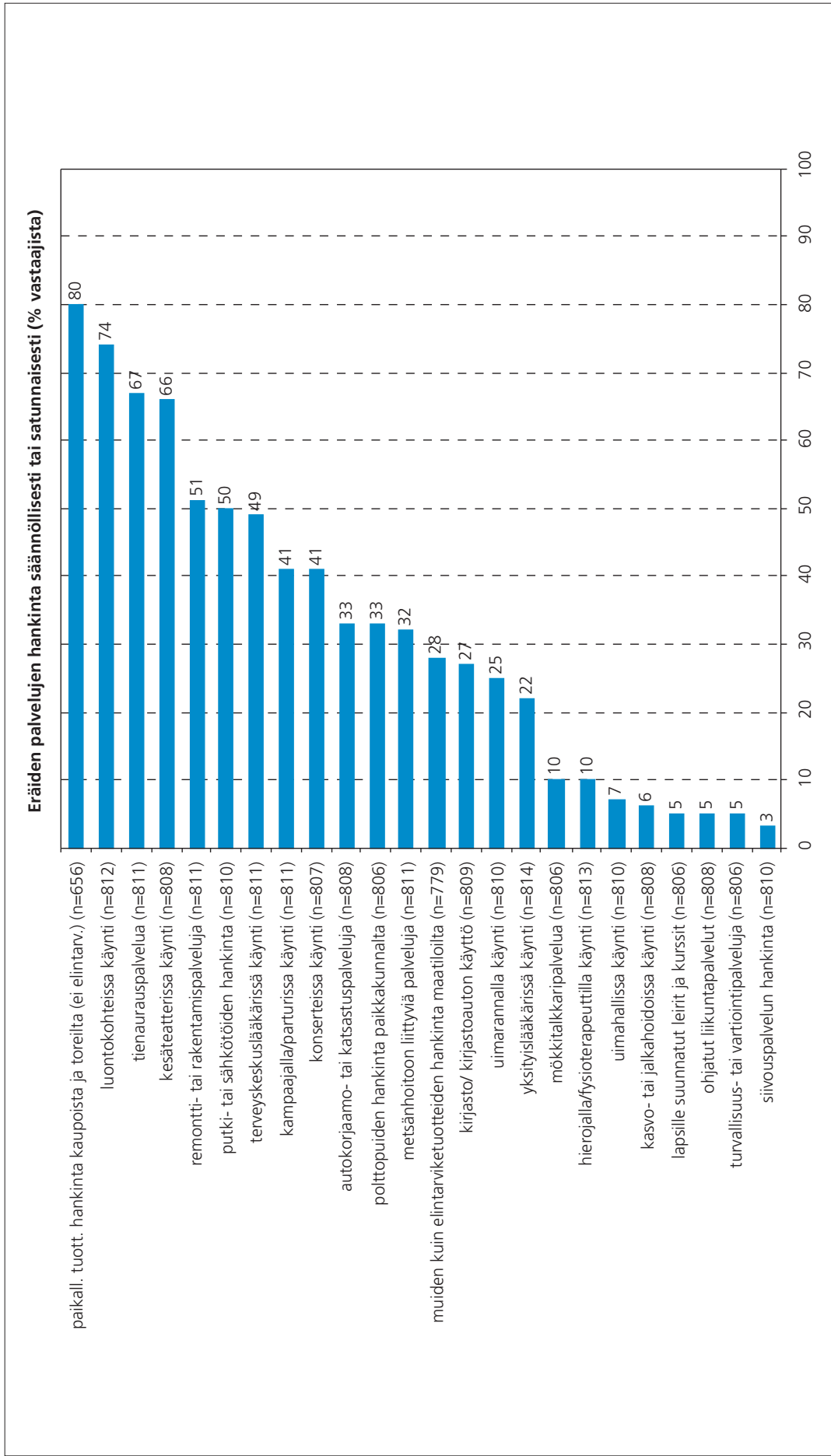
Palvelusektorin merkitys kasvaa jatkuvasti koko globaalitaloudessa. Maaseudun uudet palvelut ovat tärkeässä asemassa koko maaseudun kehityksen kannalta, ei pelkästään palveluiden käyttäjien kannalta, vaan myös niiden tuomien uusien toimeentulomahdollisuuksien vuoksi.

Palveluiden ja tavaroiden suhde vaihtelee eri tuotteissa, mutta ne sisältävät joka tapauksessa useimmiten kummankin ulottuvuuden. Varsinkin maaseudulla alueen imagoon kuuluu tiettyjä tuotteita, kuten leipä. Kun se myydään torilla tai muun tapahtuman yhteydessä, sisältyy tähän tietty elämys, josta ollaan valmiita maksamaan.

Palveluiden nykyistä käyttöä selvitettiin kysymällä tiettyjen palveluiden käytön yleisyyttä ruokakunnan osalta heidän ollessaan mökillä. Vastaajia pyydettiin valitsemaan listasta "ei lainkaan", "satunnaisesti" ja "säännöllisesti". Koska luetellut palvelut ovat luonteeltaan sellaisia, että niitä joka tapauksessa useimmiten käytetään satunnaisesti, on seuraavaan kuvioon yhdistetty niiden vastaajien määrä (%), jotka vastasivat "satunnaisesti" tai "säännöllisesti".

Kärkipäähän palveluiden nykyisessä käytössä nousi muiden kuin elintarviketuotteiden hankkiminen kaupoista ja toreilta. Elintarviketuotteiden käyttöä käsitellään luvussa 4.6. Muita yleisimmin käytettyjä palveluita olivat odotetusti erilaiset mökin huoltoon liittyvät palvelut, mutta pienoinen yllätys oli kulttuuritapahtumien tärkeä merkitys.

Kysymys sisälsi myös muita kuin suoranaisia yksityisiä palveluita (mm. uimarannalla ja terveyskeskuslääkärissä käynti). Ne voivat sisältää potentiaalia yksityiselle palvelutuotannolle. Tällaisia voivat olla vaikka luontokohteissa käymiseen liittyvät oheispalvelut.

Kuva 13. Palveluiden satunnainen tai säännöllinen käyttö nykyisin (muut kuin elintarvikkeisiin liittyvät palvelut, % vastaajista).

4.4.1 Vapaa-ajan asukkaiden käyttämät palvelut ja käytön motiivit

Seuraavassa palvelut on luokiteltu käyttötarkoituksen mukaan. Luokittelussa on pyritty huomioimaan niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat palvelun hankintaan sekä siihen, hankitaanko palvelu mökki- vai kotipaikkakunnalta. Luvuissa 4.4.2 – 4.4.4 käsitellään tarkemmin eri tekijöiden vaikutusta palveluiden käyttöön.

1. Päivittäistuotteet

- päivittäin tarvittavat elintarvikkeet

Piirteet:

- Ostettava lyhyenkin mökkeilyjakson aikana mökkimatkan varrelta tai mökkipaikkakunnalta.
- Pitemmän mökkeilyjakson aikana hankitaan mökkipaikkakunnalta.

2. Mökin kuntoon ja varusteluun liittyvät palvelut

- putki- ja sähkötyöt
- remonttipalvelut
- sisustukseen ja puutarhanhoitoon liittyvät palvelut (ei kysytty erikseen)

Piirteet:

- *Omistajan* asema päätöksen tekijänä on olennainen (hänen ikänsä, tulonsa jne.), kun on kyse mökkiin liittyvistä palveluista.
- Osa on ”pakollisia” remontteja, osa liittyy mökin varustetason parantamiseen ja arvonnousuun.
- Käytännössä ostettava mökkipaikkakunnalta.

Yleisimmin nykyisin käytetyt palvelut:

- Putki-, sähkö- ja remonttipalveluita käyttävät säännöllisesti tai satunnaisesti noin puolet vastaajista.

3. Mökin ja mökkipaikan huoltoon liittyvät palvelut

- polttopuut
- siivouspalvelut
- turvallisuus- ja vartiointipalvelut
- tienaurauspalvelut
- mökkitalokkari palvelut
- metsänhoitoon liittyvät palvelut
- veneen huolto ja säilytys

Piirteet:

- Muut mökkeilyarkea helpottavat palvelut, jotka ovat lähellä kotitalouspalveluita.
- Osa näistä on perinteisesti tehty itse (esim. polttopuut).
- Monien näiden palveluiden käyttöön vaikuttavat mm. mökkeilijän terveys, osaaminen, ehtiminen ja palveluiden käytön kulttuuri.
- Käytännössä ostettava mökkipaikkakunnalta.
- Veneen huoltoon ja säilytykseen liittyvien palveluiden käyttöä ei kysytty erikseen, mutta 59 % vastaajista ilmoitti omistavansa mökillä moottoriveneen.

Yleisimmin nykyisin käytetyt palvelut:

- Tienaurauspalvelu (36 %) ja polttopuiden hankinta (20 %) ovat yleisimpiä *säännöllisesti* hankittuja tuotteita.
- Satunnaisesti lisäksi 31 % käyttää tienaurauspalveluita, 27 % metsänhoitoon liittyviä palveluita ja 13 % polttopuiden ostoa.

4. Lomailuun liittyvät palvelut

- kesäteatterissa käynti
- konserteissa käynti
- kirjaston käyttö
- uimahallissa käynti
- uimarannalla käynti
- luontokohteissa käynti
- ohjatut liikuntapalvelut
- lasten leirit
- eräät elintarvikkeisiin liittyvät palvelut

Piirteet:

- Osa ns. luksuspalveluita, joita käytetään vain lomalla.
- Osa julkisia, osa yksityisiä palveluita.
- Osa on elämänvaiheeseen liittyviä.
- Elintarvikkeisiin liittyvät palvelut, kun syömiseen halutaan panostaa tavanomaista enemmän

5. Terveysteen ja hyvinvointiin liittyvät palvelut

- terveyskeskus ja yksityislääkärillä käynti
- hierojalla käynti
- kasvo- ja jalkahoidossa käynti

Piirteet:

- Osittain pakollisia ostaa mökki- eikä kotipaikkakunnalla (äkilliset sairastumiset), osittain valinnaisia riippuen mm. mökkimatkan pituudesta ja mökillä yhteen menoon vietetystä ajasta.
- Palvelutarpeen määrä riippuu paljon elämänvaiheesta.

Yleisimmin nykyisin käytetyt palvelut:

- Satunnaisesti yleisintä terveyskeskuslääkärillä käynti (48 %)

6. Muut palvelut, joita voidaan ostaa vaihtoehtoisesti koti- tai mökkipaikkakunnalta

- autokorjaamo- ja katsastuspalvelut
- kampaajalla ja parturissa käynti
- muut kuin mökkiin liittyvät tuotteet

Piirteet:

- Siihen, ostetaanko tuote mökkipaikkakunnalta, vaikuttavat esim. mökillä vietetty aika, tuotteen hinta/laatu ja jonotusaika.

Yleisimmin nykyisin käytetyt palvelut.

- Satunnaisesti useimmin ostetaan muita tuotteita kuin elintarviketuotteita kaupoista ja toreilta (70 %), kampaamo- ja parturipalveluita (35 %) ja autokorjaamo- ja katsastuspalveluita (30 %).
-

Vähemmän käytettyjä tuotteita ja palveluita nykyisin olivat:

- hieroja
- kasvo- ja jalkahoidot
- siivouspalvelut
- turvallisuus- ja vartiointipalvelut
- mökkitalkkaripalvelut
- uimahallissa käynti
- ohjatut liikuntapalvelut
- lastenleirit

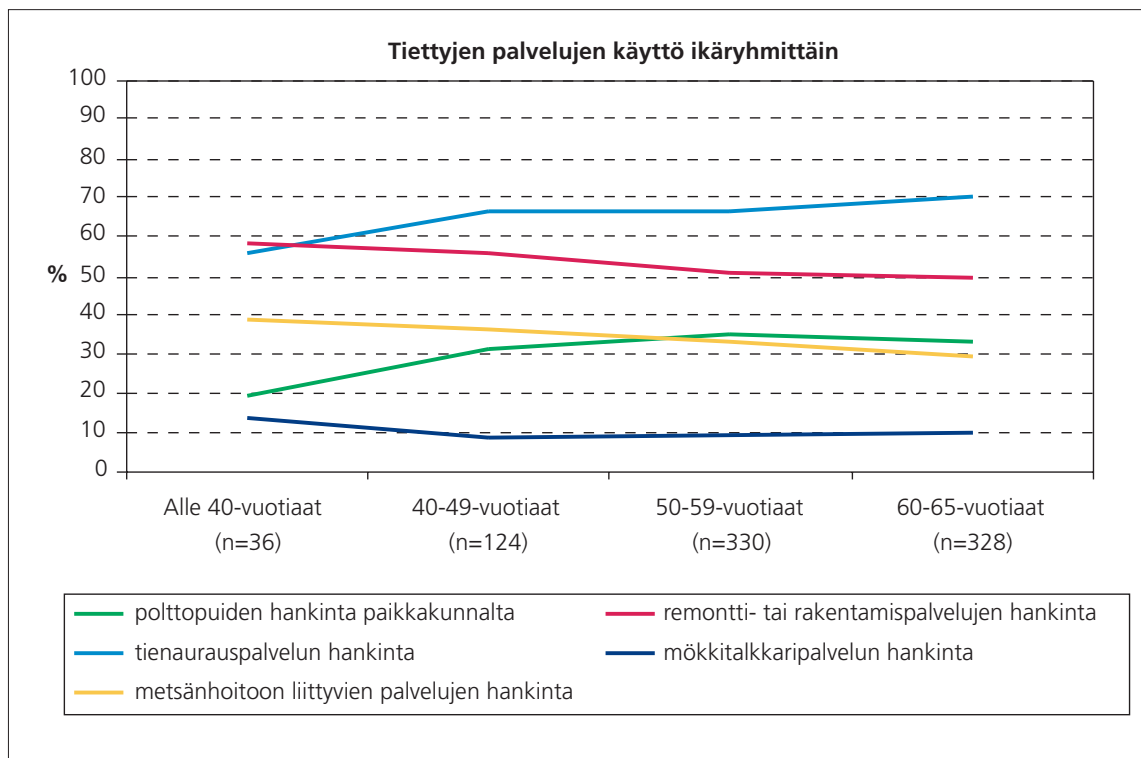
Muut mainitut palvelut

Avoimella kysymyksellä kysyttiin mahdollisia muita käytettyjä palveluita. Eniten mainitut muut yksittäiset palvelut olivat edelleen mökin huoltoon liittyviä, kuten maansiirtoon liittyvät palvelut, jätehuolto sekä nuohous.

Lisäksi mainittiin kolmannen sektorin järjestämiä palveluita, kuten metsästyksen ja kyläjuhliin osallistuminen. Myös muut tapahtumat, kuten ravit ja seurakunnan tapahtumat tulivat esille.

4.4.2 Kuinka omistajan ikä, elämäntilanne ja sukupuoli vaikuttavat palveluiden käyttöön?

Ikä selittää jonkin verran mökin huoltoon liittyvien palveluiden käyttöä. Omistaja tekee luultavasti päätökset näiden palveluiden hankinnasta. Seuraavien palveluiden käyttö lisääntyy jonkun verran iän noustessa: tienauspalvelut ja polttopuiden hankinta (kuva 14).

Kuva 14. Tiettyjen palvelujen käyttö ikäryhmittäin.

Elämäntilanteen mukaan tarkasteltuna eläkeläispariskunnat käyttävät tienauspalvelua jonkun verran enemmän kuin muut, metsänhoitoon liittyviä palveluita käyttävät eniten yksin asuvat. Lapsiperheet käyttävät jonkun verran enemmän turvallisuus- ja vartiointipalvelua sekä siivouspalvelua kuin muut.

Yleisemmin käytetyistä lomailuun liittyvistä palveluista kesäteatterissa käynti yleistyy iän noustessa ja konserteissa käyvät eniten 50 – 65 -vuotiaat. Vähemmän käytetyistä palveluista kiinnostavat nuorempia (alle 40 -vuotiaita) ohjatut liikuntapalvelut ja lasten leirit. Elämäntilanteen mukaan tarkasteltuna erottuvat lapsiperheet ja eläkeläispariskunnat kirjaston käyttäjinä sekä lapsiperheet uimarantojen käyttäjinä. Terveysten ja hyvinvointia liittyviä palveluita käyttävät hieman muita vähemmän nuoremmat mökinomistajat (40 – 49 -vuotiaat) ruokakuntineen. Terveyskeskuslääkärillä käyvät hieman enemmän lapsiperheet ja eläkeläispariskunnat, yksityislääkärillä selkeästi eniten käyvät eläkeläispariskunnat.

Kampaajalla ja parturissa käynti nousee iän noustessa, mikä liittyy siihen, että eläkeläiset viettävät pitempiä aikoja mökeillä kuin muut. Myös autonkorjaamo- ja katsastuspalveluita käyttävät eläkeläispariskunnat muita enemmän.

Mökin omistajan sukupuolella ei tämän kyselyn perusteella ole suurta merkitystä palveluiden käyttöön. Miehet käyttävät jonkun verran enemmän polttopuiden hankintaa, tienauspalvelua ja käyvät uimarannalla. Naiset ostavat jonkun verran enemmän muita tuotteita kaupoista ja toreilta, käyvät konserteissa, hierojalla tai fysioterapeutilla, sekä hankkivat remontti- ja rakentamis- sekä metsänhoitoon liittyviä palveluita.

4.4.3 Vastaajan asuinalueen ja mökkimatkan merkitys palveluiden käyttöön

Kun verrataan pääkaupunkiseudulla ja muualla vakituisesti asuvien palveluiden käyttöä, trendinä on se, että pääkaupunkiseudulla asuvat käyttävät palveluita jonkun verran enemmän kuin muualla asuvat. Erityisesti tämä koskee terveyskeskuksen, kampaajan ja parturin, kirjaston, putki- ja sähkötöiden, yksityislääkärin sekä mökkitalkkaripalveluiden käyttöä.

Pääkaupunkiseudulla asuvien mökinomistajaruokakuntien bruttotulot ovat muita isommat (ks. luku 4.2), mikä selittää osaltaan palveluiden käytön laajuutta. Toisaalta pitempi mökkimatka ja pitempään yhteen menoon vietetty aika mökillä vaikuttavat palveluiden käyttöä lisäävästi.

Etelä-Savossa vakituisesti asuvat käyttävät jonkun verran vähemmän mökkipaikkakunnan palveluita kuin muualla asuvat. Erityisesti tämä koskee terveyskeskus-, remontti-, putki- ja sähkötyö- sekä kampaaja- ja parturipalveluita. Tämä on ymmärrettävää, koska he hankkinevat monia palveluita suoraan asuinpaikkakunnalta lyhyempien mökkimatkojen vuoksi. Remontti- yms. palveluissa luottamuksen merkitys on olennaista, minkä takia mieluummin hankittaneen tunnettu työn tekijä omalta paikkakunnalta, jos matka ei ole liian pitkä. Myös bruttotulovertailussa Etelä-Savo sijoittuu joukon häntäpäähän.

Mökkimatkan pituus vaikuttaa pääasiassa palveluiden käyttöön niin, että niitä hankitaan mökkipaikkakunnalta sitä enemmän, mitä kauempana vakituisesta asunnosta mökki sijaitsee. Tämä liittyy mökillä kerrallaan vietetyn ajan pituuteen; lyhyitä käyntejä ei kaukana sijaitseville mökeille kannata tehdä. Toisaalta palvelun hankinta kauempaa mökille tulee kalliiksi.

Erityisesti lisääntyvät seuraavien yksityisten palveluiden käyttö suhteessa mökkimatkan pituuteen: Putki- ja sähkötyö-, remontti- ja metsänhoitopalvelut, polttopuuhuolto, konserteissa, yksityislääkärillä, parturissa ja kampaajalla käynti sekä autonkorjaamo- ja katsastuspalveluiden käyttö. Muissa palveluissa mökkimatkan pituus lisäsi luontokohteissa, kirjastossa ja terveyskeskuslääkärillä käynnin todennäköisyyttä.

”Kynnysmatka”, jota pitempien mökkimatkojen jälkeen palveluiden käyttö lisääntyy, vaihtelee: Polttopuiden oston kohdalla se on 50 km, kirjaston käytössä 100 km, yksityislääkäri-, autonkorjaamo- ja katsastuspalveluiden käytössä 200 km sekä konserteissa käynnissä 300 km.

Sen sijaan kesäteatterissa käyntiin, tienauspalvelun ja vähemmän käytettyjen palveluiden käyttöön ei mökkimatkan pituudella ollut juurikaan merkitystä.

4.4.4 Ruokakuntaan kuulumattomien palveluiden käyttö

Muilla kuin ruokakuntaan kuuluvilla mökin käyttäjillä on merkittävä rooli mökkipaikkakunnan palvelukysynnässä. Tätä tiedusteltiin avoimissa kysymyksissä. On otettava huomioon, että kyseessä on mökin omistajan arvio asiasta.

Heidän palveluiden käyttönsä poikkeaa osittain omistajaruokakunnan käytöstä suuntaan tai toiseen tilanteesta riippuen². Monille vierailijalle mökki liittyy muuhun lomamatkaan, mikä vaikuttaa palveluiden käyttöön (ks. luku 4.3.3). Avoimissa vastauksissa todetaan esimerkiksi:

”He ovat usein niin vähän aikaa, etteivät käytä palveluita.”

”Töissä käyvät nuoret käyttävät enemmän palveluita, mm. ravintola- ja taksipalvelut, mitään ei tehdä itse.”

”Isovanhemmat käyttävät palveluja enemmän ”asumisensa” vuoksi.”

”Sisareni ja veljeni perheet ovat enemmän mökillä ja kuljeskelevat siellä lähikunnissa ja tapahtumissa enemmän kuin minä.”

4.4.5 Mökki- ja kotipaikkakunnan palvelutarjonnan vertailu

Avoimissa kysymyksissä tiedusteltiin mökkipaikkakunnan palvelutarjonnan puutteita ja hyviä puolia verrattuna kotipaikkakuntaan.

Puutteita kommentoi 379 vastaajaa. Heistä 35 % oli sitä mieltä, ettei eroa ole. Puutteita löydettiin palveluiden määrässä, laadussa ja saatavuudessa, joista monet tosin koskivat julkisia palveluita, kuten jätehuollon, terveyspalveluiden ja teiden kunnan ongelmia. Lähikauppoja kaivattiin ja esim. kalastuslupien myynnin katsottiin toimivan huonosti.

”Riittävät, mökillä ei tarvitse saada kaikkea helposti - sehän on mökkeilyn a & o.”

”Kaupat kaukana, lähikaupan valikoima suppea ja aukioloajat huonot, siksi mentävä naapurikuntaan. Teiden kunnossapito, varsinkin soratiet.”

”Kalastuslupan ostopaikka ja tiedotus siitä voisi tulla esim. kaikille mökkiläisille automaattisesti. Nyt täytyy kysellä selvittää.”

² Tosin 224 vastanneesta 165 ilmoitti, ettei palveluiden käyttö poikkeaa verrattuna omistajaruokakuntaan.

Mökkikunnan palveluiden paremmuutta arvioi 415 vastaajaa, joista 26 % ei löytänyt juurikaan eroja ja 14 % oli sitä mieltä, ettei mikään juuri ole paremmin. Yli puolet löysi palveluita, jotka toimivat mökkikunnassa kotikuntaa paremmin. Näitä ovat heidän mielestään mm. kulttuuriin ja ajanviettoon liittyvät tapahtumat ja palvelut, kuten kirjasto, mökkitalkkaripalvelut ja yleisesti ottaen ihmisläheinen palvelu.

“Ainakin edellä mainitut Mikkelin ravit ja Kangasniemen musiikkiviikot.”

“Kohtuullinen ottaen huomioon kunnan koon. Periaatteessa: mikään ei ole paremmin kuin Helsingissä. Käytännössä: rakentamispalvelut, tienauraus ym. Hoituvat hienosti, kun “luottomiehet” ovat löytäneet.”

4.5 Palveluiden käyttö tulevaisuudessa

4.5.1 Palveluiden käyttö lisääntyy

Kun kysyttiin “miten seuraavien palveluiden käyttö kesämökiltä käsin tulee muuttumaan n. 5 – 10 vuoden kuluessa”, saatiin tulokseksi, että useimpia palveluita aiotaan käyttää tulevaisuudessa nykyistä enemmän (kuva 15).

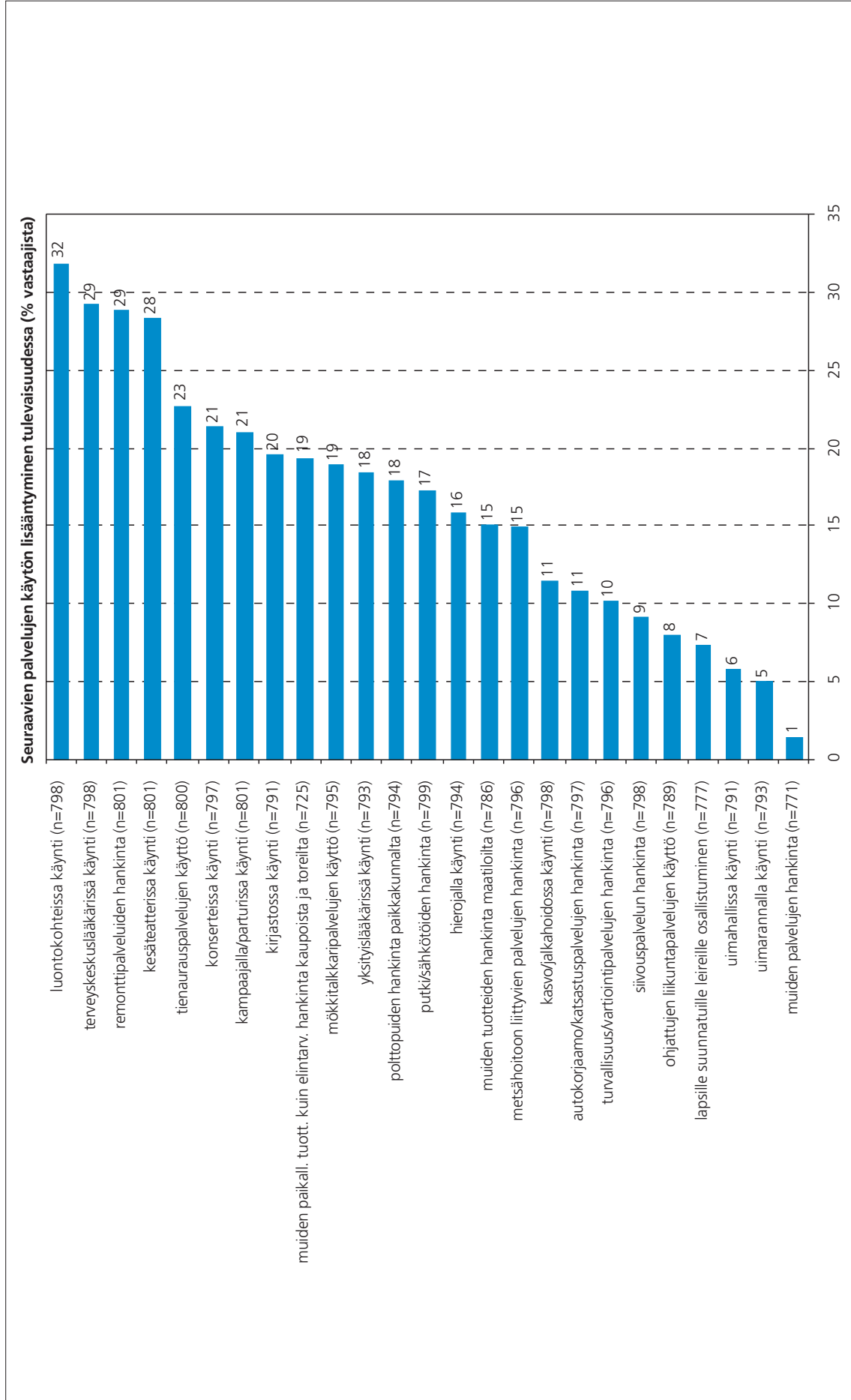
Eniten lisääntyvien yksityisten palveluiden käyttö liittyy mökin huoltoon mutta toisaalta kulttuuritapahtumiin osallistumiseen, mutta myös terveys- ja hyvinvointipalveluiden ostamiseen. Tämä kertoo mm. siitä, että mökit vanhenevat ja tarvitsevat yhä enemmän korjausta ja huoltoa. Joidenkin palveluiden lisääntyvä käyttö kertonee myös siitä, että mökillä aiotaan viettää tulevaisuudessa pitempiä aikoja, myös talvella.

Verrattuna palveluiden nykyiseen käyttöön lisääntyvät yleisesti ottaen niiden palveluiden käyttö, joita jo on opittu käyttämään. Poikkeuksena tästä ovat tulevaisuudessa nousussa erityisesti terveyskeskuslääkäri-, kirjasto-, mökkitalkkari- ja yksityislääkäripalveluiden käyttö. Mökkitalkkaripalvelu on brändi, jota on kehitetty viime vuosina. Mökkitalkkarit tekevät eri tyyppisiä huolto- ylläpito- ja kunnostustöitä mökillä. Vaikka mökkitalkkaripalvelu on vielä monille melko tuntematon käsite, ovat palvelun mahdollisuudet nyt siis löytymässä.

4.5.2 Iän ja elämänvaiheen vaikutus palveluiden tulevaan käyttöön

Palveluiden käytön muutoksessa *ikäryhmittäin* löytyy suurin ero siitä, miten terveyskeskuslääkärillä aiotaan käydä. Yli 60 -vuotiaat olettavat ymmärrettävästi tämän lisääntyvän eniten. Myös yksityislääkärin käyttö tulee lisääntymään sitä enemmän mitä vanhemmista mökinomistajista on kyse.

Vapaa-ajan asumisen uudet tuulet -tutkimuksen mukaan yli 60 -vuotiaat tekevät mieluummin kesämökkielämään kuuluvia pieniä töitä kuin alle 40 -vuotiaat, joten nuoremmat olisivat potentiaalisia palveluiden ostajia (Hirvonen 2008). Tämän kyselyn perusteella ei tällaista johtopäätöstä voida tehdä jo senkin takia, että ryhmän koko oli niin pieni (n=36). Suurin palveluiden käytön lisäämisen potentiaali on vastausten perusteella keski-ikäisillä (40 – 59 -vuotiailla).

Kuva 15. Tiettyjen palvelujen kysynnän kasvu tulevaisuudessa (5 – 10 vuoden kuluttua).

Mökkeilyyn liittyvä puuhailu on merkinnyt monille sitä, että korjaus- ja huoltotöitä tehdään itse. Nuoremmilla näiden palveluiden käytön lisäämishalukkuus voi liittyä ajankäyttöön ja työelämän puristukseen, vanhemmilla jaksamiseen. Remontti- ja mökkitalkkaripalveluiden käyttöä aikovat lisätä eniten 40 – 59 -vuotiaat. Osa vanhimmista omistajista saattaa jo ajatella, että remontointi saa jäädä jälkipolven vastuulle.

Elämänvaiheittain tarkasteltuna suurimmat palveluiden käytön lisäyspotentiaalit ovat yleisesti ottaen työssäkäyvillä pariskunnilla sekä lapsiperheillä. Poikkeuksena ovat terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät palvelut, joiden käyttöä aikovat lapsiperheet lisätä muita vähemmän. Tämä selittyy ikätekijällä, sillä lapsiperheiden mökinomistajat ovat iältään keskimäärin nuorimpia. Erityisesti työssäkäyvät pariskunnat aikovat lisätä mökkitalkkaripalveluiden käyttöä.

4.5.3 Mökkimatka ja palveluiden käytön muutos

Aiemmin todettiin, että palveluita käyttävät nykyisin enemmän *pääkaupunkiseudulla* asuvat kuin muut. He aikovat myös lisätä palveluiden käyttöä muita enemmän. Selkeimmin tämä koskee muiden kuin elintarviketuotteiden hankintaa, terveyskeskuslääkäripalveluita, konserteissa, kirjastossa ja kesäteatterissa käyntiä, kampaaja- ja parturi- ja remonttipalveluiden käyttöä sekä luontokohteissa käyntiä.

Kun palveluiden tulevaa käyttöä tarkastellaan suhteessa *mökkimatkan pituuteen*, on trendi sama kuin nykyisin: Palveluita aikoo käyttää sitä useampi mitä kauempana heidän mökkinsä sijaitsee vakituisesta asuinpaikasta. Suurin lisäys näyttää tapahtuvan niillä, joiden mökkimatka ylittää 100 km. Tämä kynnyks mökkimatkan pituudessa on selvempi palveluiden aiotun käytön lisääntymisen kuin palveluiden nykyisessä käytössä.

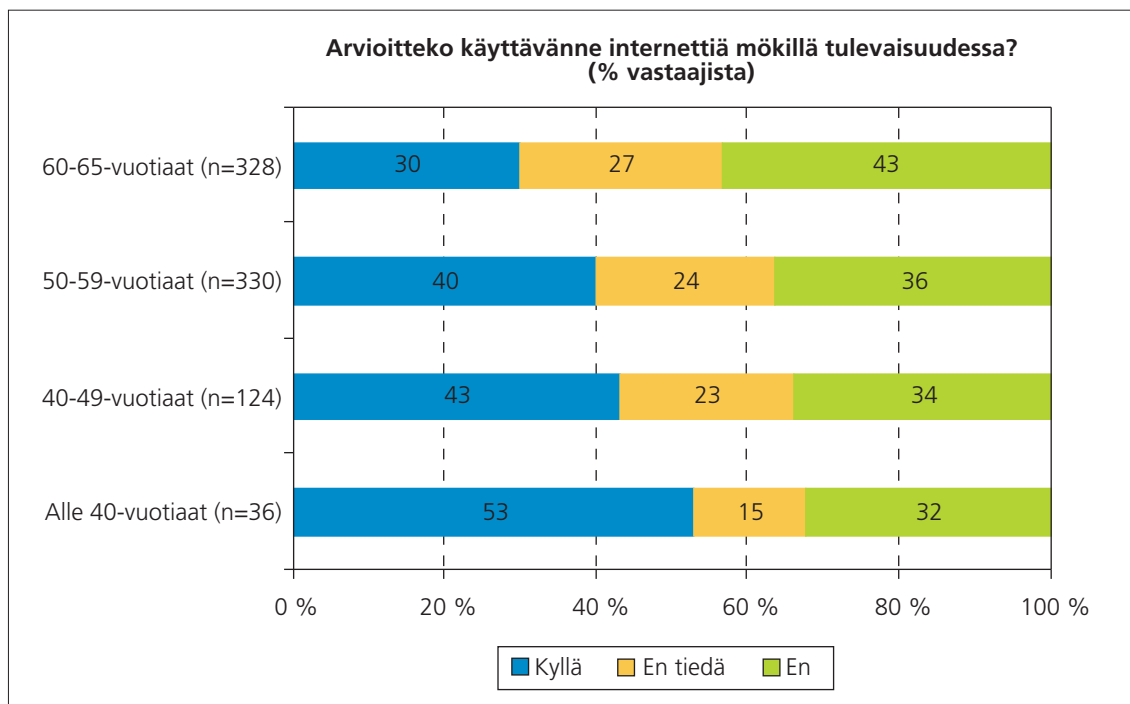
Erityisesti yli sadan kilometrin mökkimatkan takaa tulevat aikovat lisätä seuraavien palveluiden käyttöä enemmän kuin lähempänä asuvat: muiden kuin elintarvikkeiden osto, konserteissa, kirjastossa, terveyskeskuksessa sekä parturissa tai kampaajalla käynti. Tämä liittyy siihen, että mökillä aiotaan viettää aikaa tulevaisuudessa nykyistä enemmän.

4.5.4 Internetin käyttö tulevaisuudessa palveluiden hankintaan

Palveluiden tulevan käytön lisäksi tiedusteltiin halukkuutta internetin tai mobiilipalveluiden hyödyntämiseen mökillä käytettävien palveluiden ja tuotteiden hankinnassa tulevaisuudessa (kuva 16).

Halukkuutta internetin hyödyntämiseen löytyy varsinkin nuoremmassa ikäluokissa runsas puolet alle 40-vuotiaista. Epävarmojen osuus oli tosin melko suuri. Joka tapauksessa määrät ovat suuria, kun verrataan niitä internet -liittymien yleisyyteen mökillä (tällä hetkellä 12 %). Tämä voi kertoa siitä, että internetin avulla aiotaan etsiä sopivia palveluntuottajia vakituisesta asuinpaikasta käsin. Aiemmin on kysytty internetin tarpeellisuutta niiltä, joilla sitä ei mökillä ole. Vastaajista 18 %:n mukaan se olisi tarpeen (Hirvonen 2008).

Avoimissa kysymyksissä tiedusteltiin, minkälaisia palveluita internetin kautta aiotaan hakea (N =282). Vastauksista ilmenee, että osa käsitti kysymyksen koskevan nykyistäkin internetin käyttöä. Yleisimmin internetiä arvellaan käytettävän tiedon hankintaan palveluista, niiden hinnoista ja tarjoajista. Toiseksi

Kuva 16. Arvio internetin/ mobiilipalveluiden käytöstä palveluiden ja tuotteiden hankintaan 5 – 10 vuoden kuluttua.

useimmin mainittiin pankkipalveluiden käyttö, muu tiedonhankinta sekä yhteydenpito, joka liittyy monilla myös työhön. Monet aikovat käyttävänsä internetiä mökillään palveluiden ja tavaroiden ostamiseen sekä etätöiden tekemiseen.

Toiseksi tiedusteltiin internetin käytön esteitä. Kysymykseen internetin käytön haasteista saatiin 439 vastausta, mikä kertoo asian mietityttävän monia. Suurin ryhmä piti teknisiä ongelmia tärkeimpänä käytön esteenä. Ne koskivat yhteyden toimivuuden luotettavuutta sekä nopeutta. Joillakin sähkön puuttuminen estää internetin käytön. Avoimista vastauksista poimittua:

”En halua mökkeillessä olla missään tekemisissä netin kanssa. Olen vapaalla, silloin ei tarvitse nettiä eikä puhelinta (toivottavasti).”

”Hankittavaa tuotetta ei voi ”nähdä” esim. tuoretuotteet.”

”Mökit sijaitsevat usein aika syrjässä ja hankalien yhteyksien päässä. Kotiinkuljetus ”mökille” voi olla aika haasteellinen.”

”Ensin pitää olla riittävän hyvä internet yhteys, jolla on mahdollisuus hakea ko. palveluja. Palvelujen tarjoajien tehtävä riittävän selkeät sivut, joilla palvelut ovat saatavilla.”

Melko moni pitää verkon kautta hankittavia tuotteita ja palveluita epäluotettavina, kalliina, toimituksia hitaina ja tietoturva riskinä. On helpompaa luottaa palveluntuottajiin, joihin on saatu suositukset muualta tai jotka tunnetaan kasvokkain, mikä on erityisen tärkeää palvelualalla.

Selkeä ongelma on myös tarjonnan puute verkossa. Jos tarjonnasta ei saada helposti ja hyvin toimivien nettisivujen kautta tietoa, ei tule kauppjakaan. Paikallisia kesäasukkaille suunnattuja lehtiä pidetään tiedon hankintalähteinä edelleen tärkeinä.

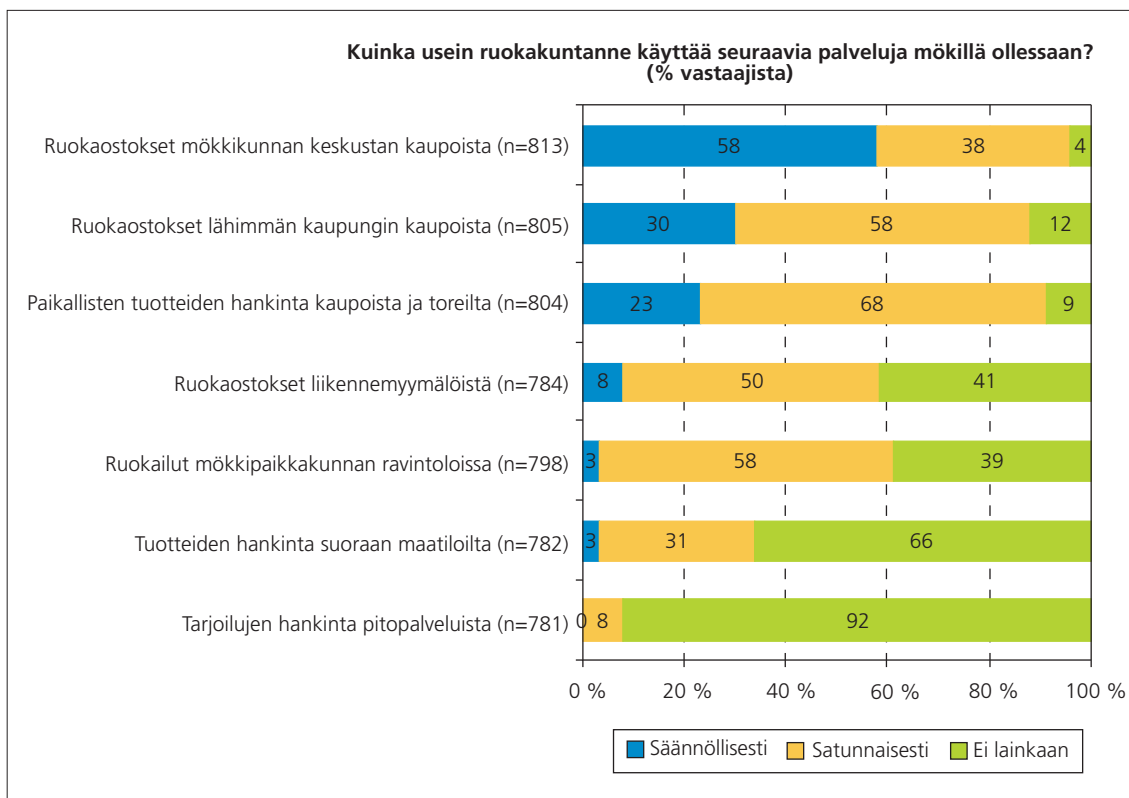
Jotkut eivät yksinkertaisesti halua käyttää internetiä mökillään, tai heidän taitonsa eivät riitä heidän mielestään tietokoneen käyttöön. Helppokäyttöisten mobiilipalveluiden kehittäminen voisi olla yksi vastaus tähän ongelmaan.

4.6 Elintarvikkeiden ja niihin liittyvien palveluiden kysynnän muutos

Elintarvikealaan liittyvien kysymysten tavoitteena oli selvittää millaisia elintarvikealan palveluita vapaa-ajan asukkaat tällä hetkellä käyttävät, mitä mieltä he ovat palveluiden saatavuudesta ja laadusta ja mistä he hankkivat mökillä ollessaan elintarvikkeet. Erikseen kysyttiin lisäksi mitä paikallisia elintarvikkeita he ostavat ja mikä on niiden saatavuus. Lopuksi vapaa-ajanasukkaita kysyttiin millaisia elintarvikealan palveluita he arvioivat käyttävänsä tulevaisuudessa ja mistä he mieluiten hankkisivat erilaisia elintarviketuotteita.

4.6.1 Elintarvikealan palveluiden käyttö tällä hetkellä

Vapaa-ajanasukkaat tekevät ruokaostoksensa useimmiten mökkikunnan keskustan kaupoissa. Myös lähimmän kaupungin kaupoissa käydään ruokaostoksilla. Paikallisia tuotteita hankitaan satunnaisesti kaupoista ja toreilta, mutta harvemmin suoraan maataloilta (kuva 17).

Kuva 17. Vapaa-ajan asukkaiden elintarvikkeisiin liittyvien palvelujen käyttö.

Mökkipaikkakunnan ravintoloissa ruokaillaan satunnaisesti. Pitopalvelut on palvelumuoto, jota käytetään selkeästi harvemmin kuin muita elintarvikealan palveluita. Vastaajien elämänvaiheella ei juuri ole merkitystä eri palvelujen käyttöön. Varovaisesti voidaan yleistää, että työssäkäyvät pariskunnat erottuivat aktiivisimpana pitopalvelujen käyttäjäryhmänä, lapsiperheet käyvät hieman muita useammin ravintoloissa ja eläkeläiset karttavat liikennemyymälöitä.

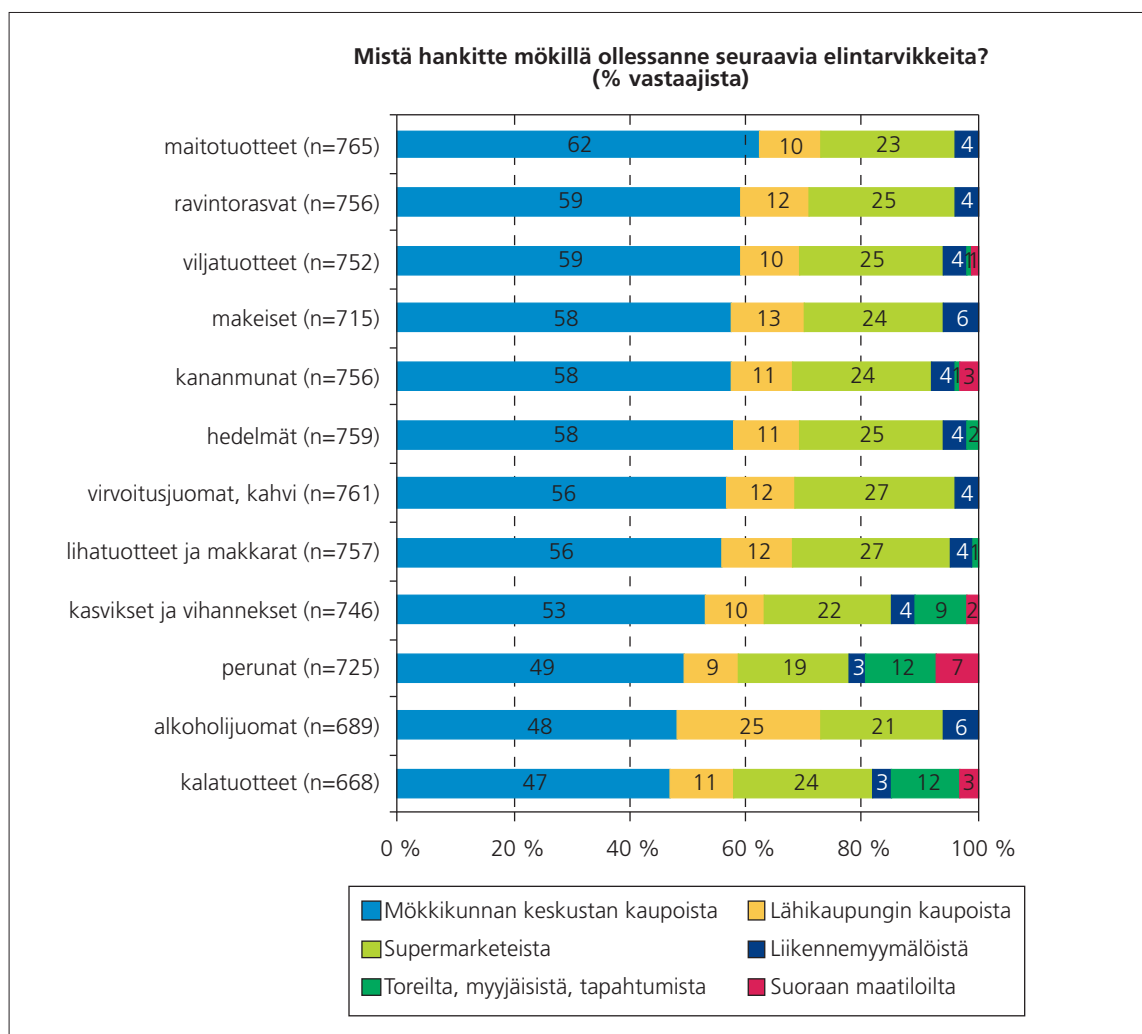
Sanallisista vastauksista voidaan päätellä, että osalle vapaa-ajanasukkaista ostoksilla käynti voi olla päivän sosiaalinen ohjelmanumero:

”On vain kiva käydä shoppailemassa ja tavata iloisia itäsuomalaisia ja ulkomaalaisia vaikkei tunnekaan.”

”Lauantain ohjelmassa on käynti kirkonkylässä ja kaupassa.”

”Torikäynti on elämys.”

Kysyttäessä ostopaikan valintaa tuoteryhmittäin käy kuitenkin esille, että mm. kalatuotteita, perunoita, kasviksia ja vihanneksia ostetaan säännöllisesti toreilta, myyjäisistä ja tapahtumista. Suoraan maataloilta ostetaan erityisesti perunaa (kuva 16).

Kuva 18. Vapaa-ajan asukkaiden elintarvikkeiden ostopaikat tuoteryhmittäin.

Useimmin esille tulleet perusteet elintarvikkeiden ostopaikan valinnalle vapaamuotoisissa vastauksissa olivat

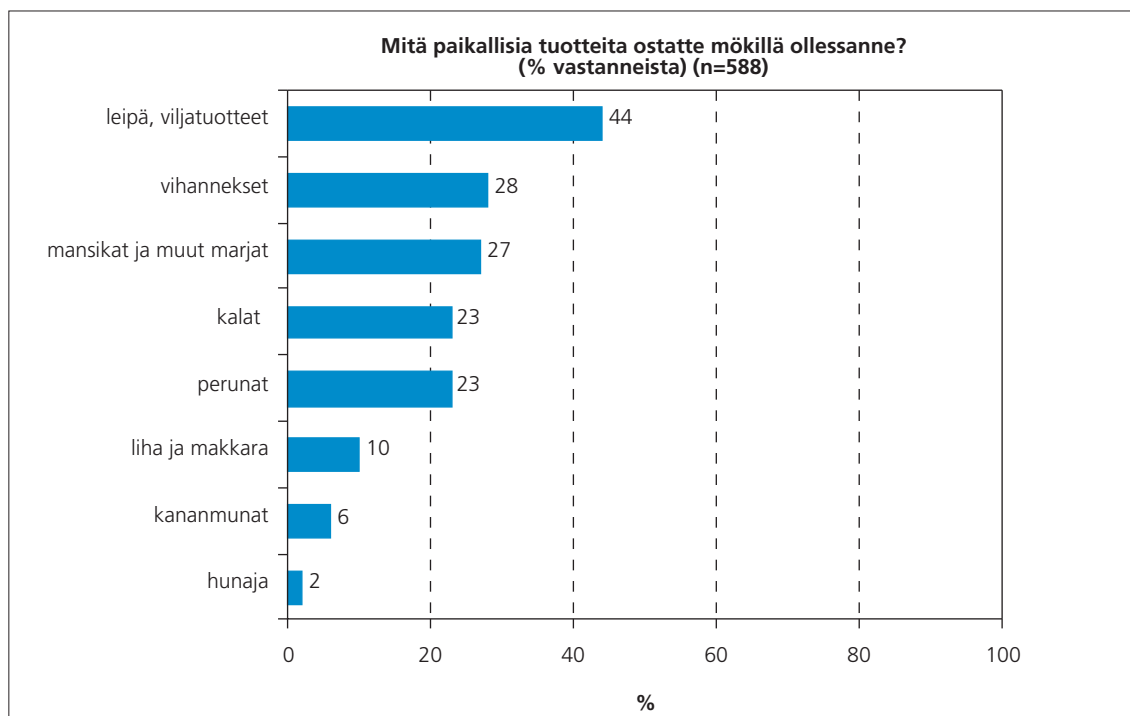
- ostopaikan läheisyys
- hyvä palvelu, tarjonta, laatu ja hinta
- matkan varrella ja sopivat aukioloajat
- paikallisten yrittäjien ja yritysten tukeminen
- helppous

Joistakin sanallisista vastauksista käy ilmi, että mökkikunnan kaupasta ostetaan perusruoka ja ns. gourmetruoka tuodaan kaupungista tai kotipaikkakunnalta. Muiden kuin paikallisten elintarvikkeiden osalta tuotevalikoima todettiin useimmiten kuitenkin riittäväksi. Vastauksista voidaan todeta, että lähinnä liha- ja kalatiska- ja luomutuotteita kaivataan. Huoli lähikauppojen säilymisestä tulee hyvin esille monissa sanallisissa vastauksissa. Ostokäyttäytymisellä halutaan taata palvelujen säilyminen mökkipaikkakunnalla edes jollakin tasolla.

Paikalliset tuotteet mökkiläisten ostoskorissa

Haastatteluiden perusteella paikalliset elintarvikkeet ovat vapaa-ajan asukkaille erityisen tärkeitä, minkä vuoksi kyselyssä käsiteltiin erikseen paikallisia elintarvikkeita.

Paikallisista tuotteista vapaa-ajan asukkaat ostavat eniten leipomotuotteita ja tämän tuoteryhmän sisältä yleisin ostos on leipä. Mökillä nautitaan lisäksi usein paikallisia vihanneksia ja marjoja. Useimmiten erikseen mainittu marja oli mansikka. Myös paikalliset perunat ja kalat ovat mökkiläisten suosikkeja (kuva 19).

Kuva 19. Vapaa-ajan asukkaiden paikallisten elintarvikkeiden ostot.

Paikallistuotteiden saatavuus oli vastaajien mielestä parasta toreilla, kauppahalleissa, myyjäisissä ja eri tapahtumissa. Ko. paikoista hankitut tuotteet olivat mökkiläisten mielestä laadultaan hyviä. Myös lähimmän kaupungin kaupoissa ja supermarketissa paikallistuotteiden saatavuus ja laatu todettiin hyväksi. Mökkikunnan keskustan kaupoista paikallistuotteita koettiin saatavan hieman keskinkertaisemmin, laatu arvioitiin kuitenkin hyväksi.

Mökkiläisten vastausten mukaan paikallisia elintarvikkeita myyvät liikkeet tiedottavat keskinkertaisesti. Paikallisia elintarvikkeita myyvien liikkeiden aukioloaikoihin mökkiläiset olivat tyytyväisiä.

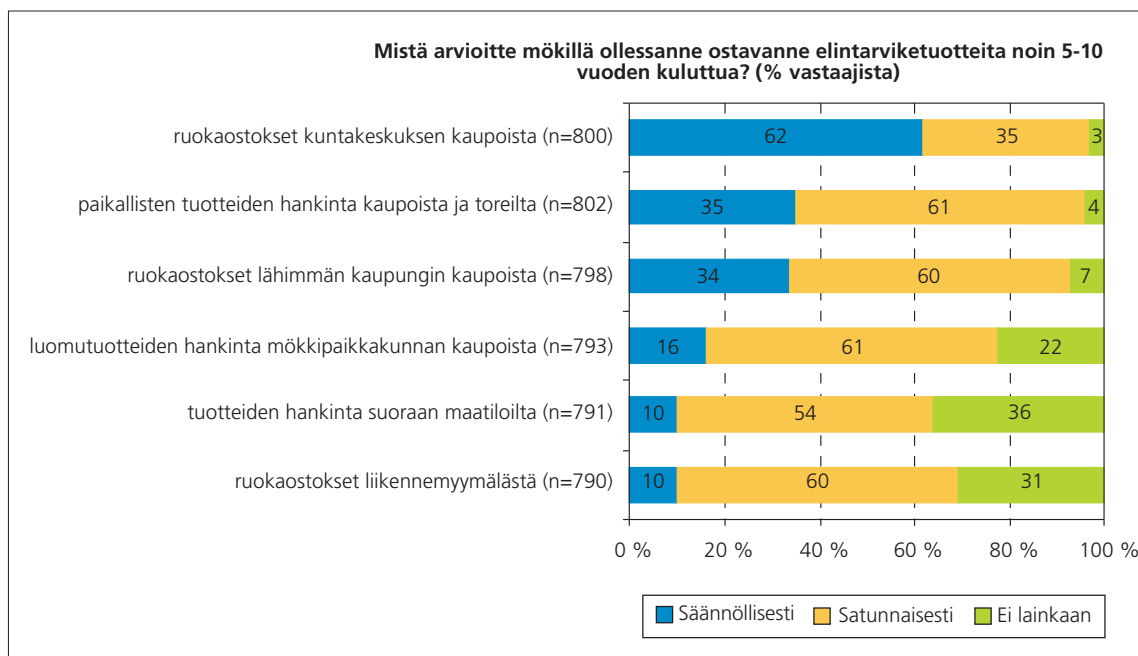
Kauppojen ja tuottajien paikallistuotteiden valikoima vastaa jossain määrin mökkiläisten tarpeeseen. Vastaajista 22 % olivat tyytyväisiä tarjontaan tai he eivät varsinaisesti nimenneet yksittäistä tuotetta tai tuoteryhmää erikseen. Kuitenkin vastaajista 88 % mainitsi jonkun tuotteen tai tuoteryhmän, jota kaipaavat kauppoihin. Noin viidennes vastaajista toivoi erilaisia paikallisia tuoretuotteita, kuten vihannokset, juurekset, marjat. Reilu kymmenen prosenttia toivoi erilaisia leipomotuotteita, kuten tuoretta leipää ja leivonnaisia. Myös tuoretta kalaa ja lihaa kaivattiin kaupan tiskille.

Ravintola- ja pitopalvelut

Vastaajista yli puolet käyttää satunnaisesti (58 %) mökkipaikkakunnan ravintolapalveluita. Näiden palveluiden saatavuus, valikoima ja laatu ovat vastausten mukaan keskinkertaisia. Joissakin sanallisissa vastauksissa todetaan ravintolakäynnin perusteluksi mm. sadepäivien ohjelmanumero ja vaihtelunhalu. Elintarvikealan palveluiden käytöstä kävi ilmi, pitopalvelu on palvelumuoto, jota käytetään muita palveluja harvemmin. Kaikista vastaajista 8 % ilmoitti käyttävänsä pitopalvelun apua satunnaisesti tai säännöllisesti. Pitopalvelua käyttävät vastaajat pitivät kokemansa palvelun saatavuutta, valikoimaa ja laatua kuitenkin hyvänä.

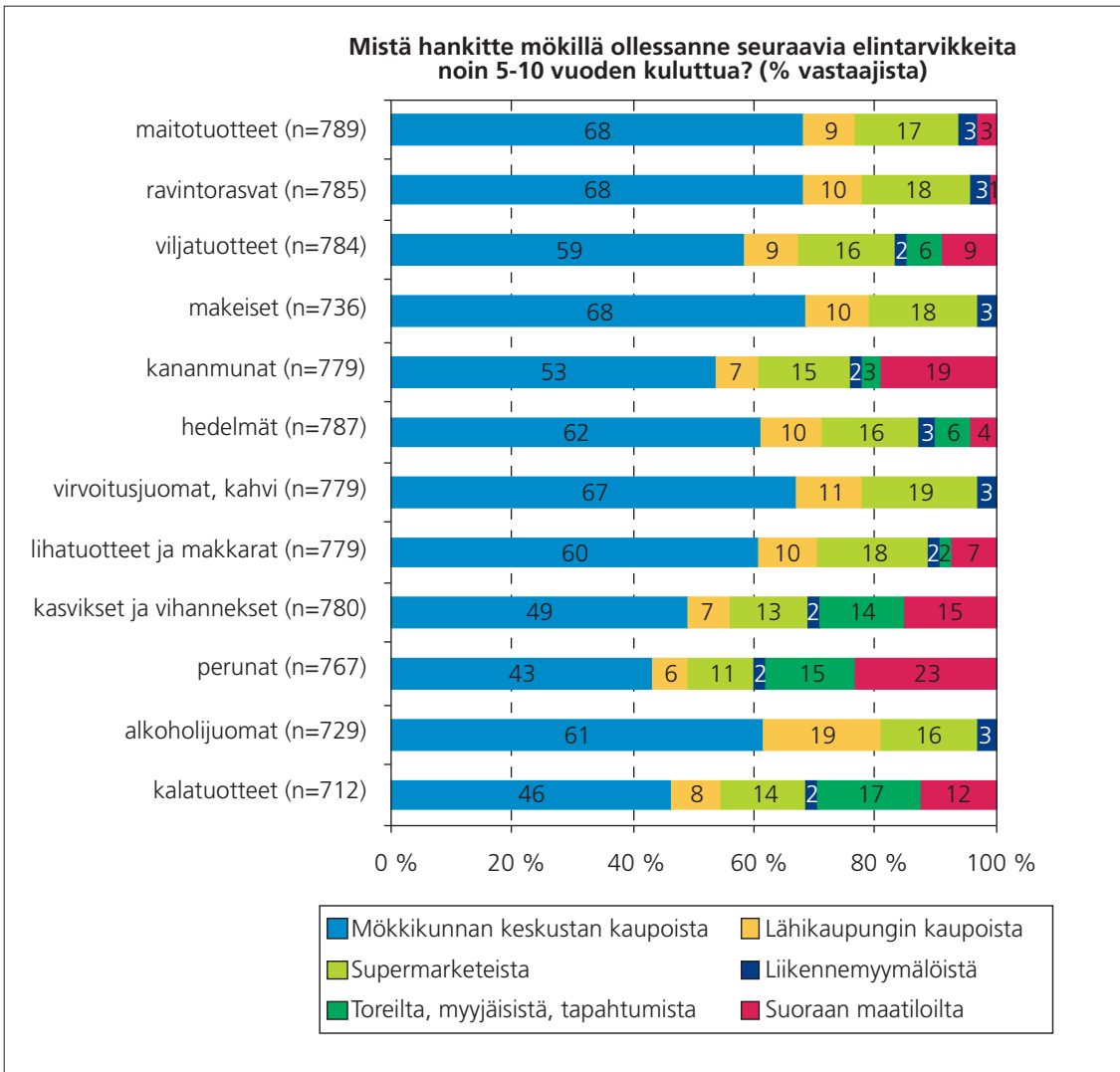
4.6.2 Vapaa-ajan asukkaiden arvio elintarvikealan palvelujen käytöstä tulevaisuudessa

Tulevaisuudessa mökkipaikkakunnan keskustan kaupat ovat edelleen mökkiläisten ensisijainen ruoan hankintapaikka. Suurin muutos ostokäyttäytymisessä näyttäisi olevan siinä, että paikallisia tuotteita hankittaisiin enenevässä määrin myös toreilta ja suoraan maataloilta (kuva 20).

Kuva 20. Vapaa-ajan asukkaiden elintarvikkeisiin liittyvien palveluiden käyttö tulevaisuudessa.

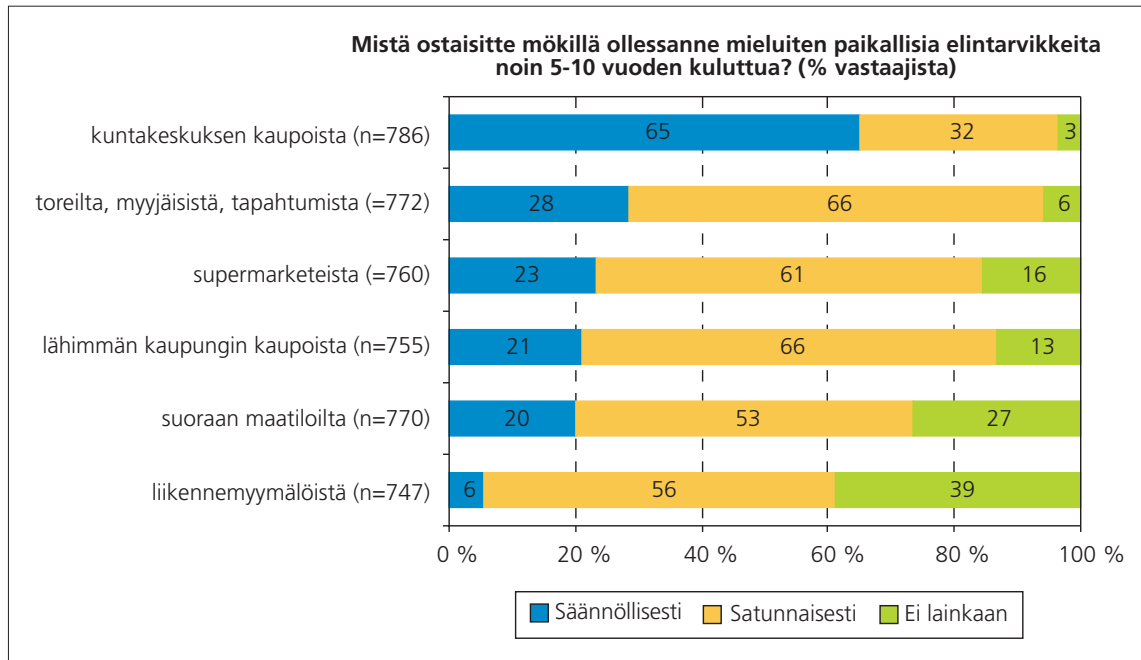
Tuoteryhmittäin tarkasteltuna erityisesti huomioitavaa on muutos suoraan maataloilta tapahtuvassa ostamisessa; mökkiläiset arvioivat käyttävänsä nykyistä enemmän kananmunien, kasvien, vihannesten, perunoiden hankintakanavana maataloja (kuva 21).

Kuva 21. Vapaa-ajan asukkaiden elintarvikkeiden ostopaikat tuoteryhmittäin tulevaisuudessa.

Näyttäisi siltä, että supermarkettien asema vapaa-ajanasukkaiden elintarvikkeiden ostopaikkana vähenee tulevaisuudessa. Elämäntilanne ei paljoa vaikuttane tulevaisuudessa ostopaikan valintaan: Ehkä eroa oli hieman tuotteiden hankkimisessa maailoilta siten, että lapsiperheet ja työssäkäyvät ostaisivat sieltä useimmin ja eläkeläiset harvemmin. Tulevaisuudessa pääostopaikan suhteen ei muutosta tapahdu eli elintarvikkeet hankitaan edelleen pääosin mökkikunnan keskustan kaupasta.

Eryisesti paikallistuotteiden hankintoja mökkiläiset haluavat tehdä tulevaisuudessa kuntakeskuksen kaupoista ja satunnaisesti niitä hankittaisiin lähimmän kaupungin kaupoista, supermarketeista, toreilta, myyjäisistä ja tapahtumista. Sen sijaan liikemyymälöitä ei juuri ajatella paikallisten tuotteiden mahdollisina ostopaikkoina tulevaisuudessa (kuva 22).

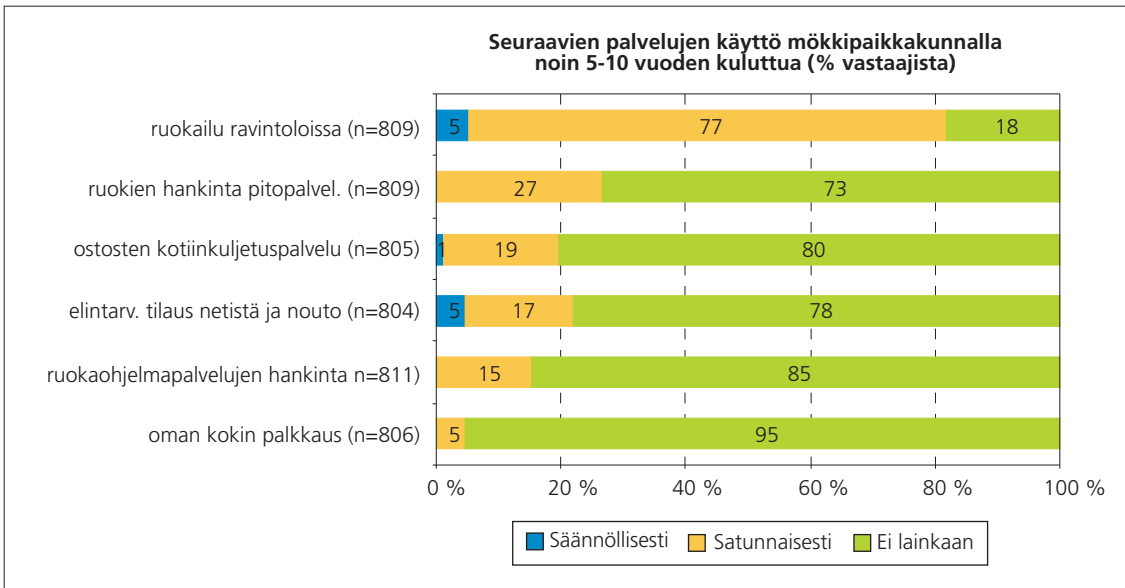
Kuva 22. Vapaa-ajan asukkaiden paikallisten elintarvikkeiden ostopaikat tulevaisuudessa.

Palvelujen käyttö

Kysyttäessä mitä elintarvikkeisiin liittyviä palveluita mökkiläiset tulevaisuudessa mahdollisesti käyttäisivät, tuloksena oli, että ravintolapalveluita ja pitopalveluja tullaan käyttämään enemmän. Ravintoloissa käynti on tulevaisuudessakin enimmäkseen satunnaista. Ravintolassa käynti näyttäisi kuitenkin kaiken kaikkiaan lisääntyvän tämän hetkiseen tilanteeseen verrattuna. Vastauksista voi nähdä suuntauksia myös sille, että todennäköisesti lapsiperheet kävisivät paikallisissa ravintoloissa enemmän, mikäli tarjontavalikoima vastaisi paremmin lapsiperheiden tarpeita.

Tulevaisuudessa 27 % kaikista vastaajista arvioi käyttävänsä nykyistä enemmän pitopalveluyritysten palveluja. Siten kyseisen palvelun käyttö lisääntyisi yli kolminkertaiseksi vastaajien ilmoittamasta nykytasosta (8 %). Tällä hetkellä pitopalveluita käyttävät mökkiläisistä eniten työssäkäyvät pariskunnat, mutta tulevaisuudessa myös lapsiperheet ja eläkeläiset ovat kiinnostuneita tästä palvelusta.

Mökkiläisillä on tulevaisuudessa myös kiinnostusta hyödyntää tietotekniikkaa elintarvikkeiden hankinnassa; vastaajista noin viidennes tilaisi säännöllisesti tai satunnaisesti netistä elintarvikkeita.

Kuva 23. Vapaa-ajan asukkaiden elintarvikkeisiin liittyvien palvelujen käyttö tulevaisuudessa.

4.6.3 Yhteenveto

Vapaa-ajanasukkaat tekevät elintarvikeostoksensa nyt ja tulevaisuudessa pääasiassa mökkikunnan keskustan kaupoissa. Ko. kauppojen paikallisten tuotteiden valikoimaa pidettiin kyselyhetkellä kuitenkin keskinkertaisena. Nähtävissä on hienoinen suuntaus sille, että vapaa-ajanasukkaiden elintarvikeostokset lähikaupungin supermarketeissa vähenee ja mökkikunnan keskustan kaupoissa ja maatiloilla lisääntyy. Paikallisista tuotteista vapaa-ajan asukkaat ostavat eniten leipomotuotteita ja niistä suosituin on leipä. Tulosta selittää se, että eteläsavolaisista elintarvikeyrityksistä 45 % on leipomoita ja siten leipomotuotteiden osalta paikallistuotteiden tarjonta on runsas. Lisäksi leipä mielletään ja tiedetään usein paikalliseksi elintarvikkeeksi.

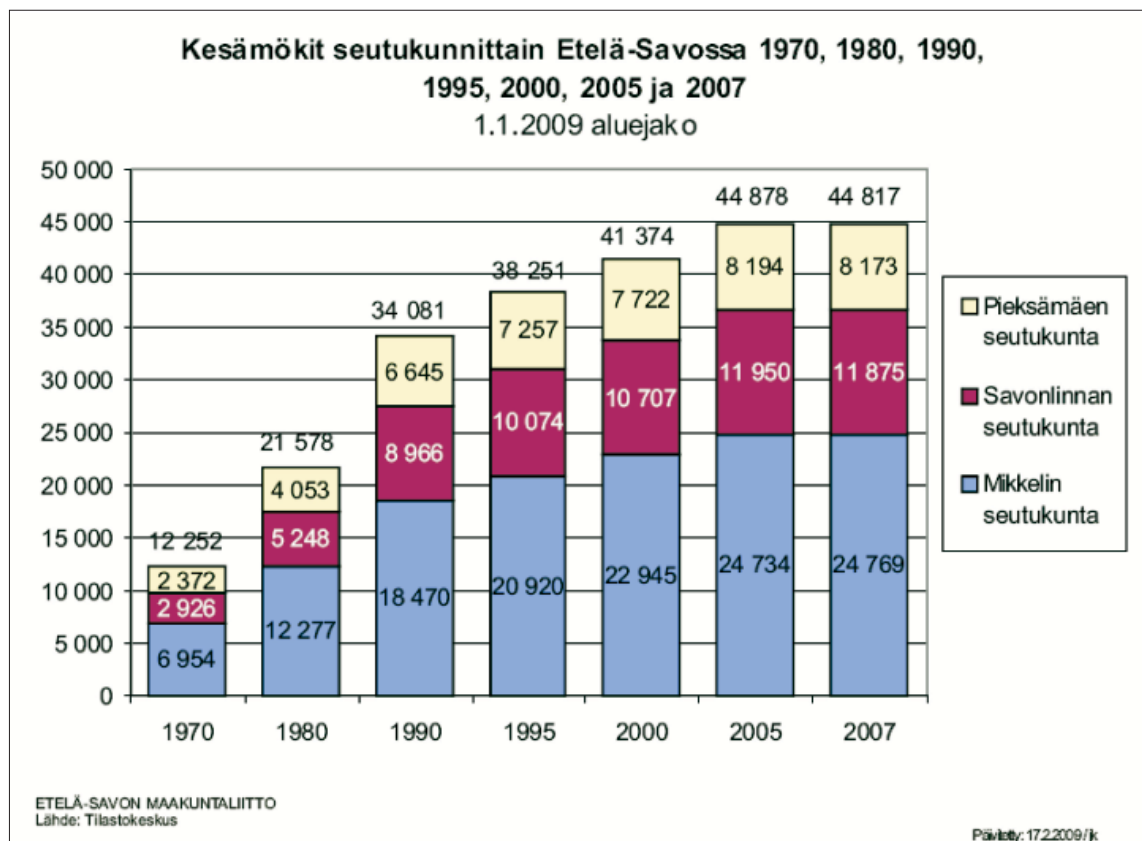
Peruna on yksi suosituimmista paikallisista kasvisostoksista, sillä kesäaikaan kulutetaan runsaasti uusia perunoita ja kauppiaat ottavat mielellään lähialueen perunoita tuotevalikoimaansa. Paikallisten tuotteiden hankinta toreilta ja tapahtumista on enemmän satunnaista. Asiaan vaikuttanee kesätorien toiminnan epäsäännöllisyys. Kehitettävää elintarvikkeisiin liittyvien palvelujen osalta on mm. siinä, että paikallisista elintarvikkeista ja niiden saatavuudesta pitäisi tiedottaa nykyistä paremmin, mökkikunnan keskustan kauppoihin pitäisi saada enemmän paikallisia tuotteita ja mökkiseudun ravintolapalveluiden saatavuutta, valikoimaa sekä laatua pitäisi parantaa nykyisestä. Vastausten perusteella voidaan myös päätellä, että pitopalveluyritysten palvelujen käyttö tulee lisääntymään nykyisestä.

Vastauksissa tuli selkeästi esille se, että vapaa-ajanasukkaat haluavat tukea paikallisia yrityksiä käyttämällä heidän tuotteitaan ja palvelujaan. Siten halutaan taata palvelujen säilyminen lähellä lomamökkiä tai mökkipaikkakuntaa. Alueen taloutta ja työllisyyttä edistää se, että vapaa-ajanasukkaiden saatavilla on lähellä tuotettuja elintarvikkeita. Kuluttajat haluavat entistä enemmän syödä ruokaa, jonka alkuperän he tietävät. Esimerkiksi kylä- tai lähikaupassa asioidessaan asiakkaat haluavat kokea ostavansa juuri heille valikoituja tuotteita, ja lähi- ja luomuruoka tukee hyvin tätä tarvetta. Selvityksen vastaajista 47 % asuu vakituisesti Uudellamaalla ja Helsingin seudulla. Ko. alueelle on kasautunut esim. 36 % koko Suomen luomumyynnistä (Nielsen Kuluttajaneeli 2007). Vastaava luku Kaakkois-Suomessa on 11 %. Luomutuotteiden kuluttajat suosivat tyypillisesti lähiruokaa, joten tämän tiedon nojalla voidaan olettaa, että kyselyn vastauksissa tulee esille aito ostohalukkuus paikallistuotteiden osalta.

4.7 Vapaa-ajan asukkaiden palvelukysyntä Etelä-Savon eri seuduilla

4.7.1 Etelä-Savon seudut mökkeilyalueina

Maakunnista Etelä-Savossa on toiseksi eniten kesämökkejä. Vuodesta 1990 vuoteen 2007 kesämökikanta on kasvanut maakunnista Etelä-Savossa eniten. Vaikka viime vuosina mökkejä on rakennettu aiempaa vähemmän, määrä on kuitenkin kasvanut pitkään. Kolme Etelä-Savon kuntaa on Suomen 15 suurimman mökkikunnan joukossa: Mikkeli 5 715 kpl, Mäntyharju 4 638 kpl ja Kangasniemi 3 581 kpl (Tilastokeskus 2007). Seutujaolla tarkasteltuna suurin mökkeilyalue on Mikkelin seutu (kuva 24, kunnat seuduittain, liite I).

Kuva 24. Kesämökkien määrä seutukunnittain Etelä-Savossa³. Lähde: Tilastokeskus, Etelä-Savon maakuntaliiton internet -sivut. (http://www.esavo.fi/media/Kesamokit_ES.pdf).

³ Mökkien ja tämän tutkimukseen otantaan kuuluvien mökinomistajien määrien suhteessa sijaintiseuduittain on jonkun verran eroa. Kuvassa kesämökkit jakautuvat seutukunnittain seuraavasti: Pieksämäki 18 %, Mikkeli 55 % ja Savonlinna 27 %. Kyselyn otantaan mukaan tulleiden mökinomistajien määrä oli puolestaan: Pieksämäki 16 %, Mikkeli 59 % ja Savonlinna 25 %, koska omistajista poistettiin mm. yhteisöomistajat ja yli 65-vuotiaat. Lopullinen vastausprosentti seutukunnittain jakautui: Pieksämäki 19 %, Mikkeli 62 % ja Savonlinna 19 %. Savonlinnassa mökin omistavat vastasivat siis hieman laiskemmin kuin Mikkelissä mökkeilevät. Selvää syytä tähän ei löydetty.

Ulkokuntalaisten mökkiläisten määrä on eräissä eteläsavolaisissa kunnissa erityisen suuri suhteessa vakituisten asukkaiden määrään (taulukko 5).

Taulukko 5. Eteläsavolaisia kuntia, joissa vapaa-ajan asukkaiden määrä on suuri vakituiseen asutukseen verrattuna (Tilastokeskus, kesämökkit 2004).

Hirvensalmi	181 %
Puumala	179 %
Pertunmaa	125 %
Mäntyharju	101 %
Ristiina	84 %
Sulkava	74 %
Haukivuori	60 %
Enonkoski	54 %
Punkaharju	52 %
Rantasalmi	50 %

Seudut eroavat jonkun verran kyselyyn vastanneiden mökkiläisten ikä- ja elämänvaiherakenteen suhteen. Savonlinnan seudulta vastanneista 51 % oli 60 – 65 -vuotiaita, Pieksämäen⁴ seudulla heitä oli 42 % ja Mikkelin seudulla 37 %. 40 – 59 -vuotiaita oli taas suhteellisesti eniten Mikkelin seudulla. Savonlinnan seudulla painottui siis vanhin ikäluokka muita enemmän.

Vastaavasti eläkeläispariskuntia oli vastanneista Savonlinnan seudulla 33 %, Pieksämäen seudulla 29 % ja Mikkelin seudulla 20 %. Mikkelin seudulla oli enemmän työssäkäyviä pariskuntia (41 %) kuin Pieksämäen (33 %) ja Savonlinnan (34 %) seuduilla. Lapsiperheitä oli suhteellisesti vähiten (23 %) Savonlinnan seudun vastaajista.

Kuten aiemmin todettiin, pääkaupunkiseudulla vakinaisesti asuvat mökkeilijät käyttävät palveluita jonkun verran enemmän kuin muut ja myös aikovat lisätä niiden käyttöä muita enemmän. Kyselyyn vastanneista pääkaupunkiseutulaisten osuus mökkeilijöistä eri seuduilla on seuraava:

Mikkelin seutu	51 %
Pieksämäen seutu	34 %
Savonlinnan seutu	27 %

Pääkaupunkiseutulaisten erilaiset osuudet mökkeilijöiden kokonaismäärästä eri seutukunnissa eivät kuitenkaan näy palveluiden käytön vertailussa (luku 4.7.3).

⁴ Vuoden 2009 seutujaossa Pieksämäen seutuun kuuluu myös entinen Juvan seutu. Käytännössä nimitys on tämän tutkimuksen tarkoituksiin harhaanjohtava, koska ko. seudun vastauksista 139 tuli entisen Juvan seudun alueelta ja vain 20 Pieksämäeltä.

4.7.2 Etäisyyden vaikutus palveluiden käyttöön eri seuduilla

Aiemmin todettiin, että mökkimatkan etäisyys vakituisesta asuinpaikasta näyttää lisäävän palveluiden käyttöä. Seutukunnittaiset mökkimatkojen pituudet kyselyyn vastanneilla ovat keskimäärin Mikkelin seudulla 185 km, Pieksämäen seudulla 202 km ja Savonlinnan seudulla 208 km (kaikkien vastanneiden mökkimatkan keskiarvo 192 km). Tärkein selittävä tekijä tähän on seutukuntien sijainti pääkaupunkiseutuun nähden.

Vaikka joitakin palveluita on saatavilla eri puolella maaseutua, kunta- ja kaupunkikeskusten sijainti kertoo useimpien tärkeiden palveluiden sijainnin. Kun tarkastellaan kartalla mökkien etäisyyttä kuntakeskuksista, on helposti havaittavissa, että mökit sijaitsevat Etelä-Savossa järvien rannoilla hyvin hajallaan, koska järviäkin on alueella melko tasaisesti. Koska mökkien sijainti ei ole riippuvainen pääteiden läheisyydestä, vaan nimenomaan rannoista, sijaitsee melkoinen määrä mökkejä yli 30 minuutin ajoajan päästä keskuksista.

Liitteissä II - X on Etelä-Savon maakuntaliiton tekemiä karttoja eri Etelä-Savon seuduilta, joissa on kuvattu vapaa-ajan asuntojen sijainti vakinaiseen asutukseen, palveluihin sekä matka-ajalla mitaten keskuksiin nähden.

Palveluiden käyttö muuttuu suhteessa mökin etäisyyteen lähimmästä keskustasta selkeimmin lomailuun sekä hyvinvointiin liittyvissä palveluissa. Kyseisiä palveluita käytetään todennäköisemmin silloin, kun mökin etäisyys keskukseseen on alle 10 km. Pitemmillä matkoilla ko. palveluiden käyttö on jonkin verran matalammalla tasolla. Lomailuun liittyvät palvelut eivät ole välttämättömiä, mutta ne lisäävät mökkeilyn mukavuutta, kuten kirjastossa, konserteissa tai hierojalla käynnit. Myös muiden kuin elintarviketuotteiden hankinta on jonkin verran yleisempää alle 10 km keskustasta sijaitsevilta mökeiltä.

Sen sijaan palveluissa, jotka on jostain syystä joka tapauksessa hankittava, ei kyseistä trendiä ymmärrettävästi havaita. Esimerkiksi lääkärillä käyntien sekä mökin huoltoon liittyvien palveluiden käytön yleisyyteen ei mökin etäisyys kuntakeskuksesta vaikuta. Mökin huoltoon liittyvien palveluiden kohdalla kyse voi olla myös siitä, että ko. palveluntuottajat eivät itse useinkaan asu keskustassa, vaan palvelut haetaan mökin läheisyydestä.

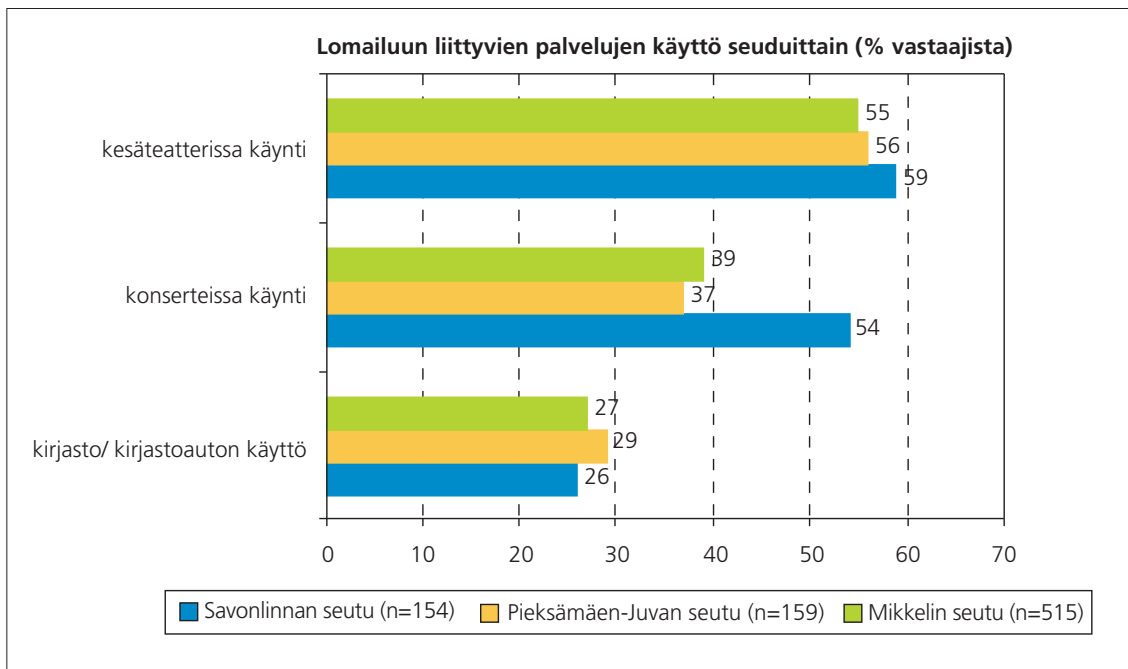
Seutukunnittain tarkasteltuna ei eroja keskimääräisessä etäisyydessä mökkien ja kuntakeskusten välillä ole, vaan kaikissa seutukunnissa vastaajien keskimääräinen matka mökiltä lähimpään keskukseseen on n. 18 km. Sen sijaan etäisyys lähimmän kaupungin⁵ keskusta vaihtelee siten, että Mikkelin seudulla se on 47 km, Pieksämäen seudulla 38 km ja Savonlinnan seudulla 44 km. Etäisyydet ovat melko suuria, kun otetaan huomioon, että monia palveluita on siirtynyt kuntien keskustaajamista kaupunkeihin ja kuntarakenne on muutosessa.

⁵ Lähin kaupunki ei aina sijaitse siinä seutukunnassa, jossa mökki on. Eniten mainitut lähimmät kaupungit (tai sellaiseksi koetut) ovat järjestyksessä Mikkeli (47 %), Savonlinna (19 %), Varkaus (10 %) ja tätä harvemmin Imatra, Pieksämäki, Heinola, Kouvola, Jyväskylä ja Joensuu. Juva kuuluu uudessa seutukuntajaossa Pieksämäen seutuun, mutta lähin kaupunkimatka on käytännössä Mikkeliin. Useat mainitut lähimmät kaupungit eivät sijaitse Etelä-Savossa.

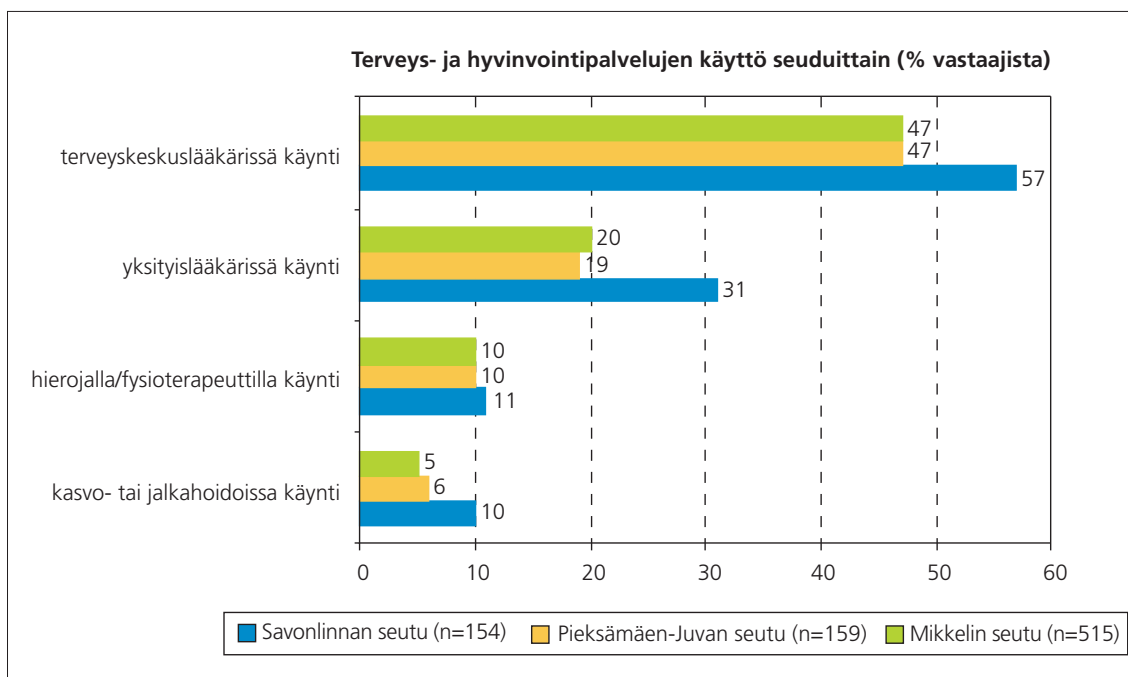
4.7.3 Palveluiden käyttö seutukunnittain

Tässä luvussa käydään lyhyesti läpi nykyistä palveluiden käytön yleisyyttä seutukunnittain.

Mökkiin liittyviä teknisiä palveluita käytetään suunnilleen samaan tapaan eri seutukunnissa. Lomailuun liittyvissä palveluissa erottuu Savonlinnan alue, jonka konserttitarjonta oopperajuhlien vuoksi on muita seutukuntia parempi. Palvelun ja mökin välisen matkan (seutukunnan sisällä vs. seutukuntien välillä) merkitys tulee tässä esille; erityisesti lomailuun liittyvissä palveluissa sillä näyttää olevan merkitystä.

Kuva 25. Lomailuun liittyvien palveluiden käyttö seutukunnittain.

Kuva 26. Terveys- ja hyvinvointipalveluiden käyttö seutukunnittain.

Savonlinnan seudun vastaajien muiden seutukuntien vastaajia vanhempi ikärakenne selittää lääkärinpalveluiden muita yleisempää käyttöä. Pieksämäen seudulla muiden kuin elintarviketuotteiden hankinta maataloilta on muita seutukuntia yleisempää ja vastaavasti haetaan niitä vähemmän kaupoista ja toreilta.

Savonlinnan seudun mökkiläiset tekevät muita seutukuntien mökkiläisiä säännöllisemmin ruokaostoksia lähimmän kaupungin kaupoista ja muita harvemmin liikennemyymälöistä. Liikennemyymälöistä elintarvikkeiden ostaminen ei Savonlinnan seudun mökkiläisiä näytä kiinnostavan jatkossakaan. Mökkiläiset aikovat ostaa paikallisia elintarvikkeita tulevaisuudessa säännöllisesti mökkikunnan keskustan kaupoista. Mikkelin seudulla paikallisia tuotteita aiotaan ostaa muita seutukuntia enemmän lisäksi toreilta, myyjäisistä ja tapahtumista sekä muista kohteista. Pieksämäen seuduilla aiotaan ostaa myös lähimmän kaupungin kaupoista ja muista kohteista. Savonlinnan seudulla supermarketit ja muut kohteet nähtiin tulevaisuuden paikallistuotteiden ostopaikkoina.

5. Yhteenveto ja tulokset

Aiemmin on tutkittu kunnallisten palveluiden, kuten terveystalveluiden, päivittäiskauppapalveluiden sekä mökin huoltoon ja rakentamiseen liittyvien palveluiden tarjontaa ja käyttöä. Sen sijaan vähemmän on tutkittu, kuinka vapaa-ajan asukkaat käyttävät yksityisiä palveluita ja kuinka tämä kysyntä on muuttumassa.

Mökkiläisten palveluiden käyttöön vaikuttavat seuraavat tekijät ja niiden muutokset, joita tässä tutkimuksessa selvitettiin:

- mökkien määrä, ikä, koko ja varustelutaso
- mökin sijainti suhteessa vakituiseen asuntoon ja kunta- tai kaupunkikeskukseen
- mökkeilijöiden ikä ja elämäntilanne sekä ruokakunnan koko ja tulotaso
- elintarvikkeiden sekä elintarvikepalveluiden käyttö
- mökillä vuosittain vietetty aika yhteensä sekä yhtäjaksoisesti

Näiden tekijöiden perusteella pyrittiin ymmärtämään vapaa-ajan asukkaiden palvelukulttuurin muutosta.

5.1 Tutkimuksen tärkeimmät tulokset

1. *Vapaa-ajan asukkaiden palveluiden käyttö tulee lisääntymään*

Palveluiden käyttöä tullaan lisäämään ennen kaikkea siksi, että mökillä tullaan viettämään yhä enemmän aikaa tulevaisuudessa sekä kesäaikaan että muina aikoina. Ennen kaikkea tämä koskee eläkeläisiä, mutta myös työikäiset venyttävät mökillä viettämänsä aikaa. Monien kohdalla tätä helpottaa etätömahdollisuuksien nykyistä parempi hyödyntäminen.

Jo nyt erilaiset kulttuuritapahtumat merkitsevät paljon eteläsavolaisille vapaa-ajan asukkaille, ja niillä tullaan viettämään aikaa lisääntyvästi. Muita palveluita, joiden käyttöä tullaan lisäämään, ovat mm. lääkäripalvelut, joiden käyttö liittyy usein vanhenemiseen.

Mökin varusteluun tullaan panostamaan ja yhä useammat ovat löytämässä mökkitalkkaripalvelut. Kotitalousvähennyksen merkitys on viime vuosina lisääntynyt ja se kannustanee lisäämään mökin huoltoon liittyvien palveluiden ostamista.

Työikäiset käyttävät mökkiä paljon rentoutumiseen ja elämästä nauttimiseen. Vapaa-ajan vietossa elämyksillä on arvioitu olevan tulevaisuudessa tärkeä merkitys. Tässä tutkimuksessa esiin tulevat teemat, kuten erilaisten tapahtumien ja ruoan laatuun panostaminen, liittyvät tähän. Mökki voi olla myös juhlapaikka, joten esimerkiksi pitopalvelujen käyttö lisääntyy. Pääkaupunkiseudulla asuvat vapaa-ajan asukkaat ovat Etelä-Savolle tärkeitä, sillä he käyttävät palveluita suhteellisen paljon.

2. *Paikallisia elintarvikkeita ja lähikauppoja arvostetaan yhä enemmän*

Vapaa-ajanasukkaat haluavat tukea paikallisia yrityksiä käyttämällä niiden tuotteita ja palveluita. Elintarvikeostokset tehdäänkin pääasiassa mökkikunnan keskustan kaupoissa, joihin toivotaan kuitenkin laajempaa paikallisten tuotteiden valikoimaa. Liekö tämä asia vaikuttanut siihen, että tulevaisuudessa mökkiläiset arvioivat lisäävänsä elintarviketuotteiden ostamista suoraan maataloilta.

Elintarvikkeisiin liittyvien palvelujen käyttö, kuten pitopalvelutilaukset ja ravintoloissa ruokailu, lisääntynevät tulevaisuudessa. Tähän vaikuttaa mökin käytön muuttuminen yhä enemmän kakko-sasunnoksi.

Mökkiläiset arvostavat erityisesti tuoreita ja paikallisia tuotteita. Ruoka ja sen ostaminen on vapaa-ajan asukkaalle mukavaa ohjelmaa. Paikallisuus on mökkiläiselle paljon enemmän kuin pelkkä tavara; se on myös palvelua.

3. *Tarjonnan ja tiedottamisen merkitys korostuu vapaa-ajan asukkaiden palveluiden käytössä*

Monet mökkiläisten ja paikallisten väliset palvelu- ja asiakassuhteet ovat kestäneet vuosia. Luottamuksen merkitys on suuri ja sen saavuttaminen vie aikaa. Usein eläkeläismökkeilijät tuntevat hyvin paikallisia, koska he ovat todennäköisemmin kotoisin paikkakunnalta tai mökki on ollut heillä pitkään. Uusilla mökinomistajilla tilanne on toinen.

Internet on yhä melko uusi markkinointitapa vapaa-ajan asukkaiden palveluille. Useimmat mökkiläiset viettävät tulevaisuudessakin valtaosan ajastaan kotipaikkakunnalla. Paikasta vapaa internet helpottaa tiedon levittämistä mökkipaikkakunnan palveluista ja hyödykkeistä, kun niitä voidaan tarkastella kotoa käsin. Internetin käyttö mökillä tulee myös lisääntymään.

Tilanne vaatii palveluntarjoajilta panostusta. Heitä ei välttämättä löydetä, ellei tarjonta verkossa ole kunnossa ja ajan tasalla, vaikka painetuilla kesäasukaslehdilläkin onkin yhä tulevaisuudessa tärkeä paikkansa. Esimerkiksi paikallisista elintarvikkeista ja niiden saatavuudesta pitäisi tiedottaa nykyistä paremmin tavalla tai toisella.

4. *Sukupolvenvaihdokset mökeillä voivat muuttaa palveluiden käytön kulttuuria*

Monet mökinomistajat ovat huolestuneet seuraavan sukupolven mökkeilyinnosta tai kyvystä ylläpitää mökin kuntoa heidän jälkeensä. Vaikka huoli on varmasti osittain turha, voi palveluiden hankkimisen kynnyksen olla matalampi mökin perinnöksi saavalla sukupolvella, joka ei ole osallistunut mökin rakentamiseen tai sen huoltamiseen juurikaan omin käsin. Työikäisillä mökinomistajilla on myös eläkeläisiä enemmän suunnitelmia mökin varustetason parantamiseksi ja uusien rakennusten rakentamiseksi.

Palveluiden luokitus käytön lisääntymisen ja käyttömotiivin mukaan

Selvästi lisääntyvät seuraavien yksityisten palveluiden käyttö:

- Lomailuun liittyvät vapaavalintaiset palvelut, esim. kesäteatterissa, konserteissa ja ravintoloissa käynti sekä pitopalveluiden käyttö.
- Mökkiin liittyvät välttämättömyyspalvelut, kuten mökin remontointi- ja aurauspalvelut.
- Päivittäistavarat. Ostettava mökkipaikkakunnalta varsinkin, jos vietetään mökillä pidempiä aikoja ja kun kotipaikkakunta sijaitsee kauempana, esim. elintarvikkeet lähikaupoista.
- Elämäntapaan tai arvostukseen liittyvät palvelut, kuten paikalliset elintarvikkeet.

Jonkun verran lisääntyvät myös seuraavien palveluiden käyttö:

- Harvemmin tarvittavat välttämättömyyspalvelut, kuten yksityislääkärit.
- Harvemmin tarvittavat vapaavalintaiset palvelut. Käytetään, jos vietetään hyvin pitkiä aikoja mökillä tai jos jostain syystä niiden käyttö on mökkipaikkakunnalla helpompaa tai halvempaa, kuin kotipaikkakunnalla, esim. parturi- ja autonhuoltopalvelut.
- Mökkiin liittyvät vapaavalintaiset palvelut, kuten siivous-, metsänhoito- ja vartiointipalvelut.

5.2 Keskustelua

Palvelukysynnän muutoksen tutkiminen osoittautui odotetun haasteelliseksi. Vastaajien ei ollut helppoa siirtyä miettimään tulevaa elämäntilannettaan. Vastaukset saattavat sisältää toiveita, jotka eivät välttämättä tule toteutumaan. Tähän vaikuttaa mökkeilyyn käytössä olevan ajan rajallisuus. Vanheneva mökkiväestö ei loputtomiin pysty ajamaan itse mökeilleen eivätkä työelämän paineet ole helpottamassa työikäisillä, vaikkakin laajakaistan mahdollisuuksia tullaankin hyödyntämään enenevässä määrin työntekoon mökeillä.

Jo pois muuttaneelle, mökkiä yhä käyttävälle jälkipolvelle mökki on usein tärkeä matkailun tukikohta. Vanhemmat, varsinkin paljon aikaa mökillä viettävät eläkeläiset, kokevat olevansa enemmän vapaaajan asukkaita sanan varsinaisessa merkityksessä.

Vapaa-ajan asutuksen ekotehokkuus on yhä tärkeämpi kehittämisteema (Kasanen 2006). Mökin käyttöastetta nostava yhteiskäyttö toteutuu luonnollisimmin sukulaisten ja tuttavien vierailujen tai lainaamisen muodoissa. Bioenergian, kuten aurinko-, tuuli- ja maalämpöenergian käyttö ei vielä suuressi kiinnostusta mökkeilijöitä, mutta maalämpöä kuitenkin harkitaan ja aurinkosähköä käytetään jo nyt jonkun verran. Puuenergia on pääasiallinen bioenergian käytön muoto.

Mahdollisia ja osin jo toteutettujakin ekotehokkuutta lisääviä mökin käyttötapoja ovat pitkät ja harvat mökin käyttöjaksot, etätö, lähituotteiden osto paikallisilta tuottajilta, paikallisten palveluiden käyttö ja palveluiden käyttö laajakaistan tai mobiilitekniikan avulla. Sen sijaan oman mökin vuokraus, vapaaajan asunnon yhteisomistajuus ja kimppakyyti eivät näytä todennäköisiltä lähitulevaisuudessa.

Sekä vapaa-ajan asuminen että maaseutu ovat muutoksessa, mikä edellyttää eri toimijoiden uutta yhteistyötä ja tuotteiden kehittämistä. Tulevaisuuden uusia palvelutuotteita voivat olla vaikka haastateltujen ehdottamat jääpalapalvelu kaloja varten, yhden ruokalajin kesäravintola, kuljetuspalvelu mökiltä keskustaan ja takaisin tai helppokäyttöinen palveluportaali kunnan internet-sivuille.

Uusia, innovatiivisia palveluita tarvitaan, mutta niiden kehittämiseen tarvitaan sekä mökkiläisiä että yrittäjiä, kolmatta sektoria ja kuntia. Tämä olisi yksi mielenkiintoinen tutkimus- ja kehittämisteema. Nähtäväksi jää, tartutaanko tähän haasteeseen niin, että Etelä-Savon tuleva menestyminen perustuu yhä ratkaisevammin uusien maaseudun hyödykkeiden ja palveluiden tuottamiseen ja käyttöön.

6. Lähteet

- Etelä-Savon maakuntaliitto 2007. Etelä-Savon matkailun kehittämisohjelma 2007 – 2013. Julkaisu 84. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa) http://www.esavo.fi/media/Matkailunkehysuunnitelma_1.pdf. Luettu 9.4.2009.
- Etelä-Savon maakuntaliitto 2003. Vapaa-ajan asumisen strategiset linjaukset ja toimenpiteet Etelä-Savossa. Etelä-Savon maakuntahallituksen nimeämän työryhmän loppuraportti. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa) <http://www.esavo.fi/media/Vapaajanasuminen.pdf>. Luettu 9.4.2009.
- Finfood Luomu 2007. Nielsen Kuluttajapaneeli. Saatavilla [www-aineistosta](http://www.aineistosta) osoitteessa www.ruokatieto.fi/finfood/luomu.nsf. Luettu 9.4.2009.
- Kesämökit 2004, 2005*, Tilastokeskus, Helsinki.
- Kesämökit 2007, 2008*, Tilastokeskus, Helsinki. Saatavilla [www-aineistona](http://www.tilastokeskus.fi/til/kmok/2007/kmok_2007_2008-07-10_kat_001.html) osoitteessa http://www.tilastokeskus.fi/til/kmok/2007/kmok_2007_2008-07-10_kat_001.html. Luettu 9.4. 2009.
- Aho, S. & Ilola, H. 2008, *Kahden kunnan asukkaat - lisää osallisuutta*, Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Andersson, K. 2007, *New rural goods and services - the foundation of the new countryside?* Research Institute. Swedish School of Social Science, Helsinki.
- Hirvonen, J. 2008, *Vapaa-ajan asumisen uudet tuulet. Suomalaisten näkemyksiä vapaa-ajan asumisesta*, Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Kasanen, P. 2006, toim., *Ekotehokkaiden innovaatioiden ja käytäntöjen alustava kartoitus. Vapaa-ajan asuminen ja ekotehokkuus -esiselvitys (VAPES)*, Työtehoseura, kotitalousosasto, Rajamäki.
- Kotilainen, H. 1998, *Ulkokuntalaiset mökkiläiset kuntien taloudessa*, [Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä], Helsinki.
- Laajakaistatyöryhmä. 2007, *Kansallinen laajakaistastrategia, loppuraportti*, Liikenne- ja viestintäministeriö, Helsinki.
- Mikkelin seutu 2007. Mikkelin vapaa-ajan valtuuskunta. Toimintaohjelma 2007 – 2009. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa) http://www.mikkelinseutu.fi/fi/content/11_julkaisut/msv_toimintaohjelma_31.8.2007.pdf. Luettu 9.4.2009.
- Nieminen, Markku 2009. Kesämökkibarometri 2009. Tilastokeskus. Saatavilla [www-aineistona](http://www.aineistona) osoitteessa http://www.tem.fi/files/22175/Mokkibaro08_raportti.pdf. Luettu 9.4.2009.
- Ollikainen, J. 2001, *Vapaa-ajan asukkaiden palveluprojekti. Loppuraportti*, Etelä-Suomen maakuntien liitto, Helsinki.
- Pitkänen, K. 2005, *Mennäänkö mökille? Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten mökkeilyyn Järvi-Suomessa*, Joensuun yliopisto, Joensuu.

Kuntakohtaiset tulokset saatavilla www-aineistona osoitteessa <http://mot.joensuu.fi/sivut/tutkimus/vapaa-ajan-asuminen/jet-jaervi-suomi-tutkimuksen-kuntakohtaisia-tuloksia.html>. Luettu 9.4.2009.

Pitkänen, K. & Vepsäläinen, M. 2008, "Foreseeing the Future of Second Home Tourism. The Case of Finnish Media and Policy Discourse.", *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, [Online], .

Saaristoasiain neuvottelukunta. 2006a, *Mökkiläiset kuntapalvelujen käyttäjinä*, Sisäasiainministeriö, Helsinki.

Saaristoasiain neuvottelukunta. 2006b, *Vapaa-ajan asukkaiden osallistuminen kuntien päätöksentekoon*, Sisäasiainministeriö, Helsinki.

Tanttu, M. 2003, *Oi jos Suomen järvet matkakohteeksi muuttuisi*, Joensuun yliopisto, Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskus, Joensuu.

Tanttu, M. 2001, *Miten mökillä? Selvitys vapaa-ajan asukkaiden lomavietosta ja palvelutarpeista*, Etelä-Savon maakuntaliitto, Mikkeli.

Julkaisematon aineisto:

ProAgria (2008). *Kyläkysely Anttolassa*.

Hausen, Henrik (2007). Mökkiläisten mukaan ottaminen kylien elämään

Liite I Etelä-Savon seudut 2009

ETELÄ-SAVON SEUDUT 2009

Mikkelin seutu:

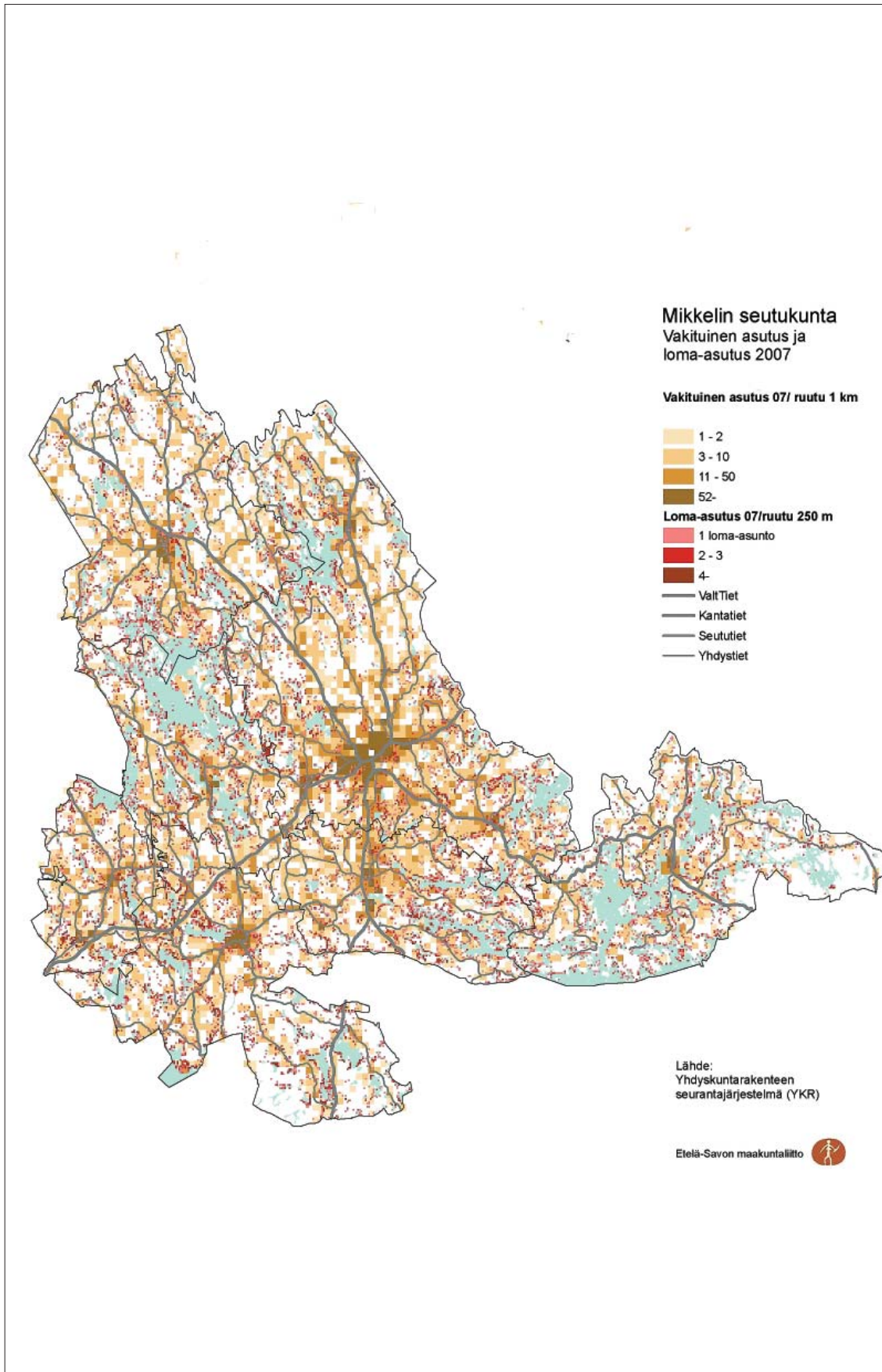
Hirvensalmi, Kangasniemi, Mikkelä, Mäntyharju, Pertunmaa, Puumala, Ristiina

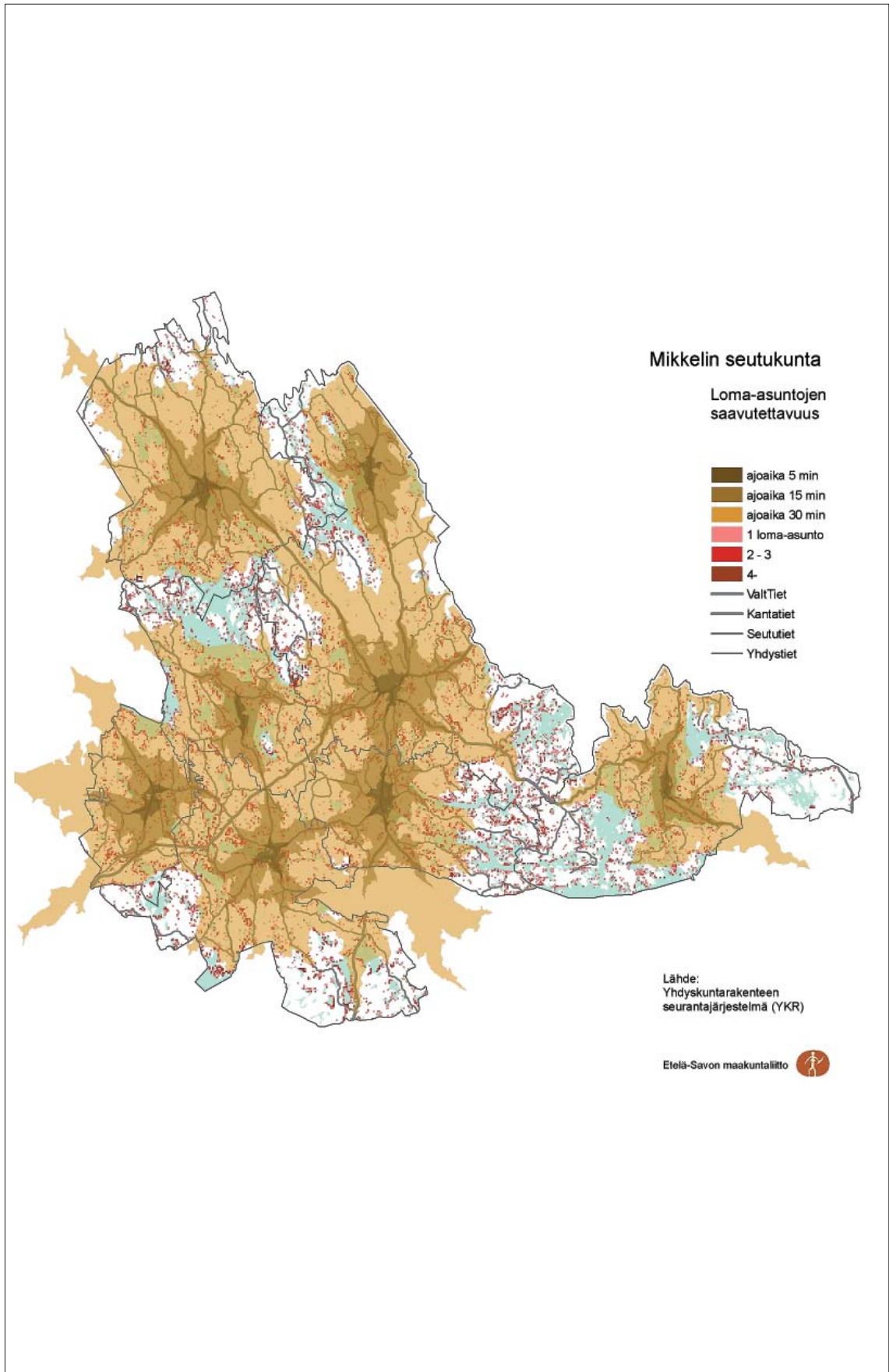
Pieksämäen seutu:

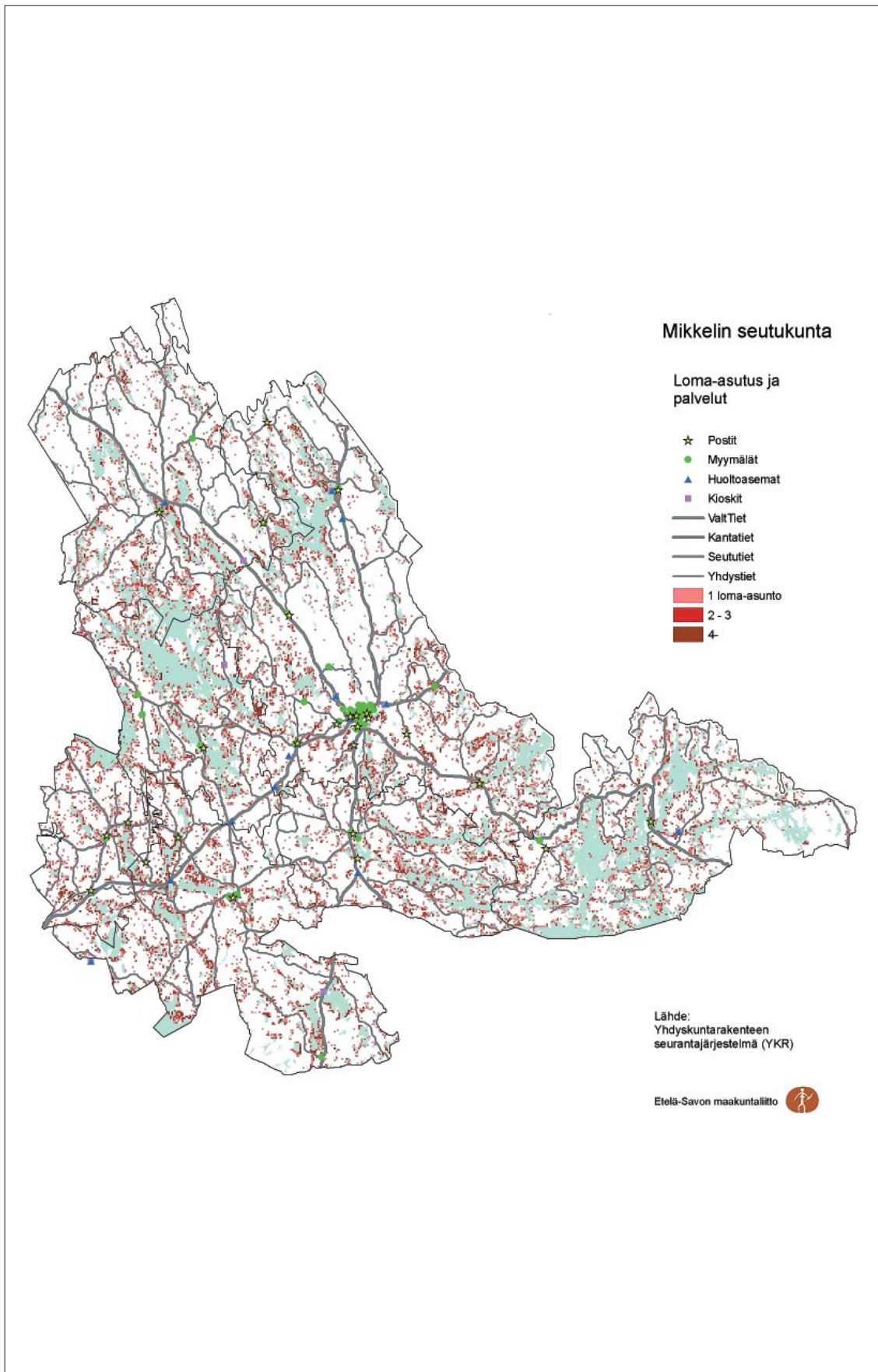
Juva, Joroinen, Pieksämäki, Rantasalmi

Savonlinnan seutu:

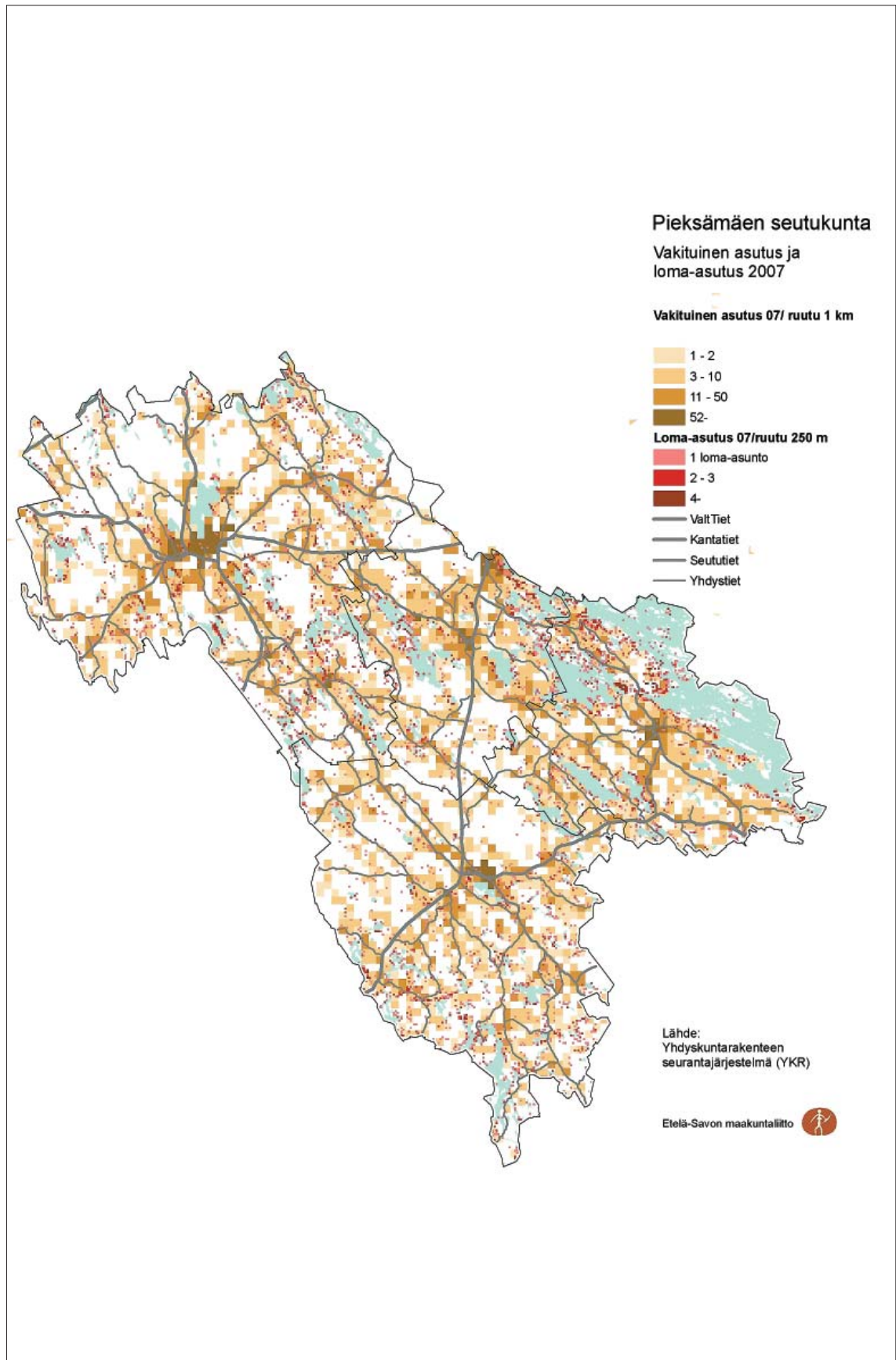
Enonkoski, Heinävesi, Kerimäki, Punkaharju, Savonlinna, Sulkava

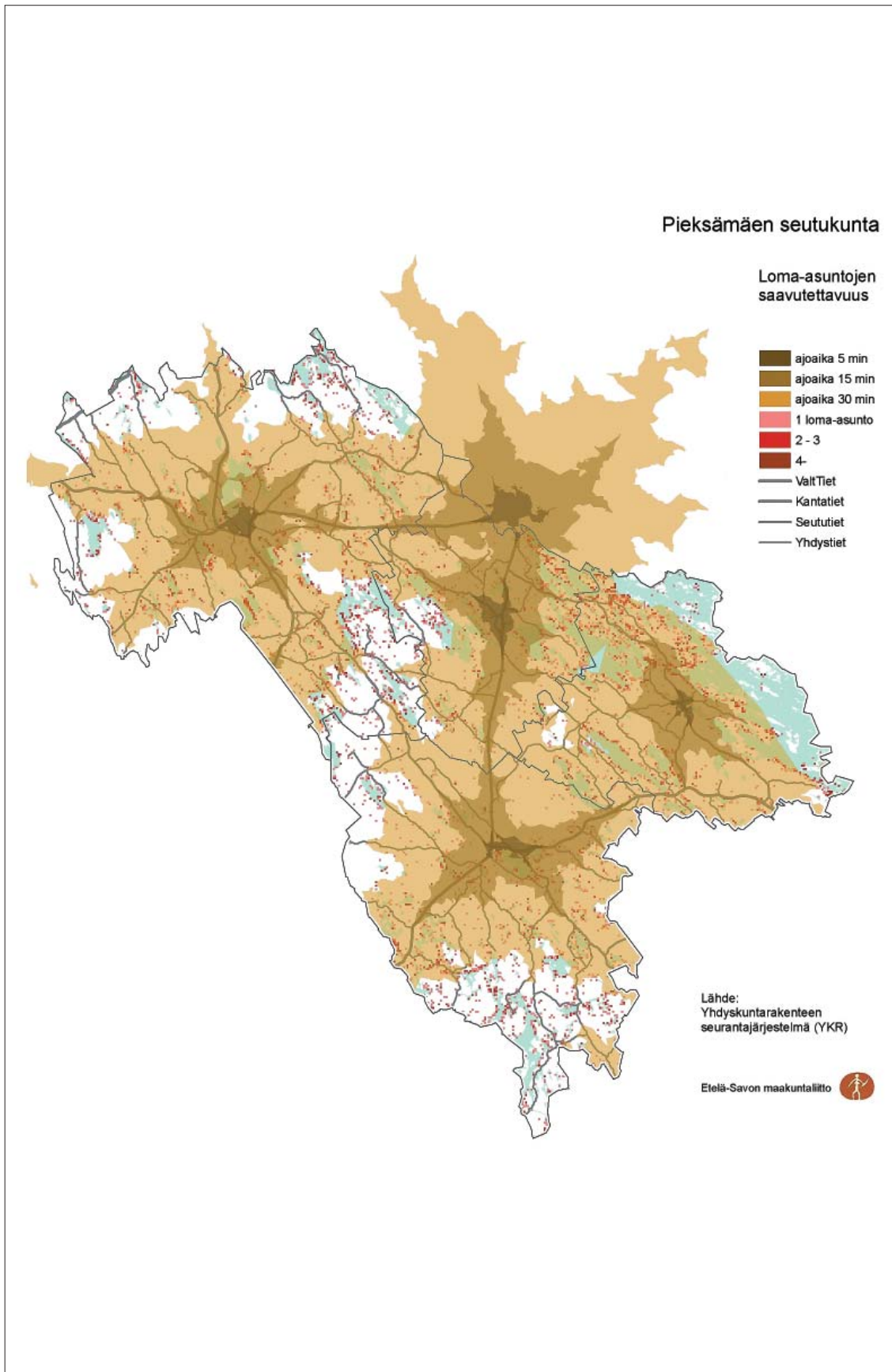
Liite II Mikkelin seutukunta, vakituinen asutus ja loma-asutus 2007

Liite III Mikkelin seutukunta, loma-asuntojen saavutettavuus

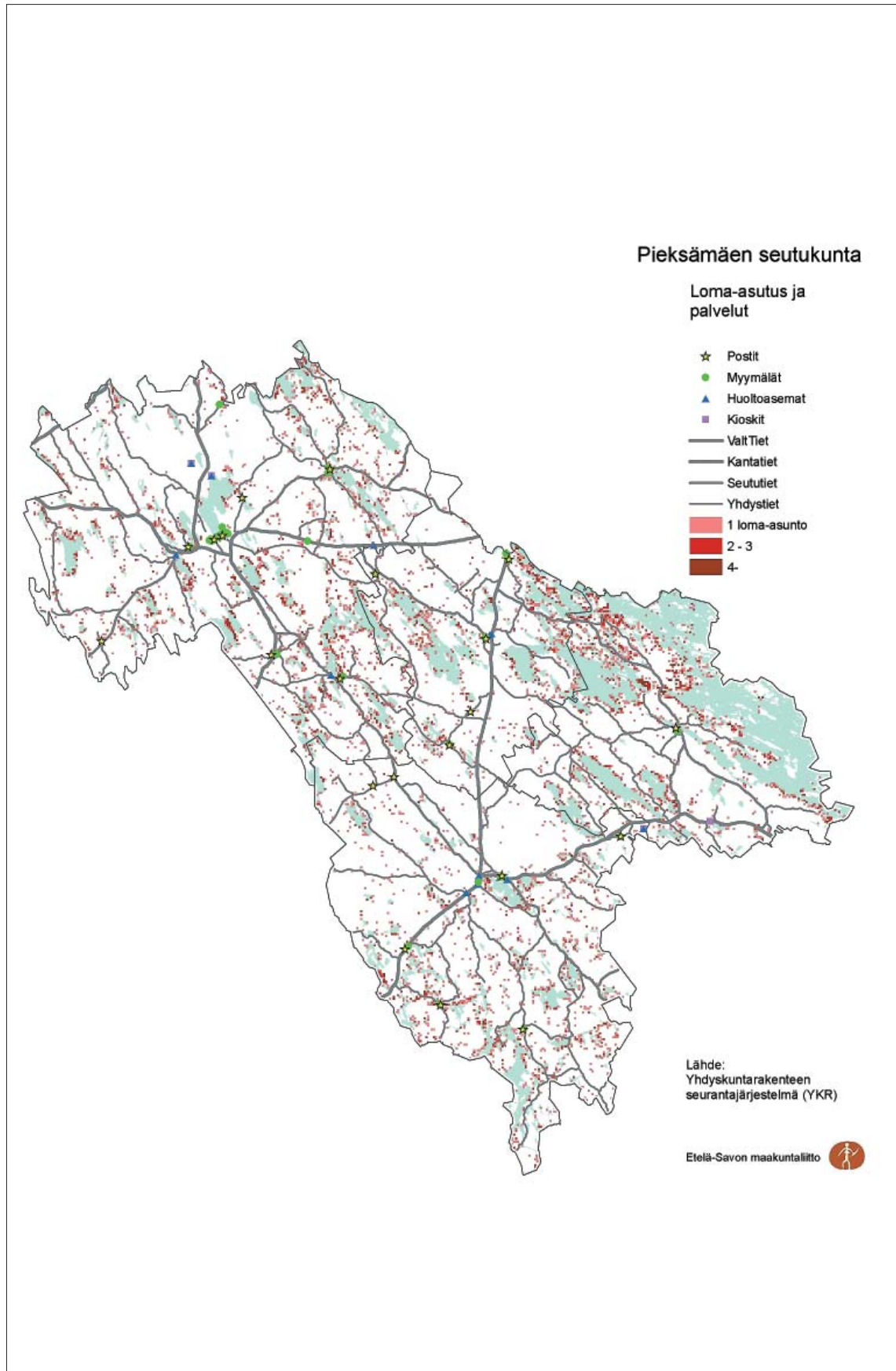
Liite IV Mikkelin seutukunta, loma-asutus ja palvelut

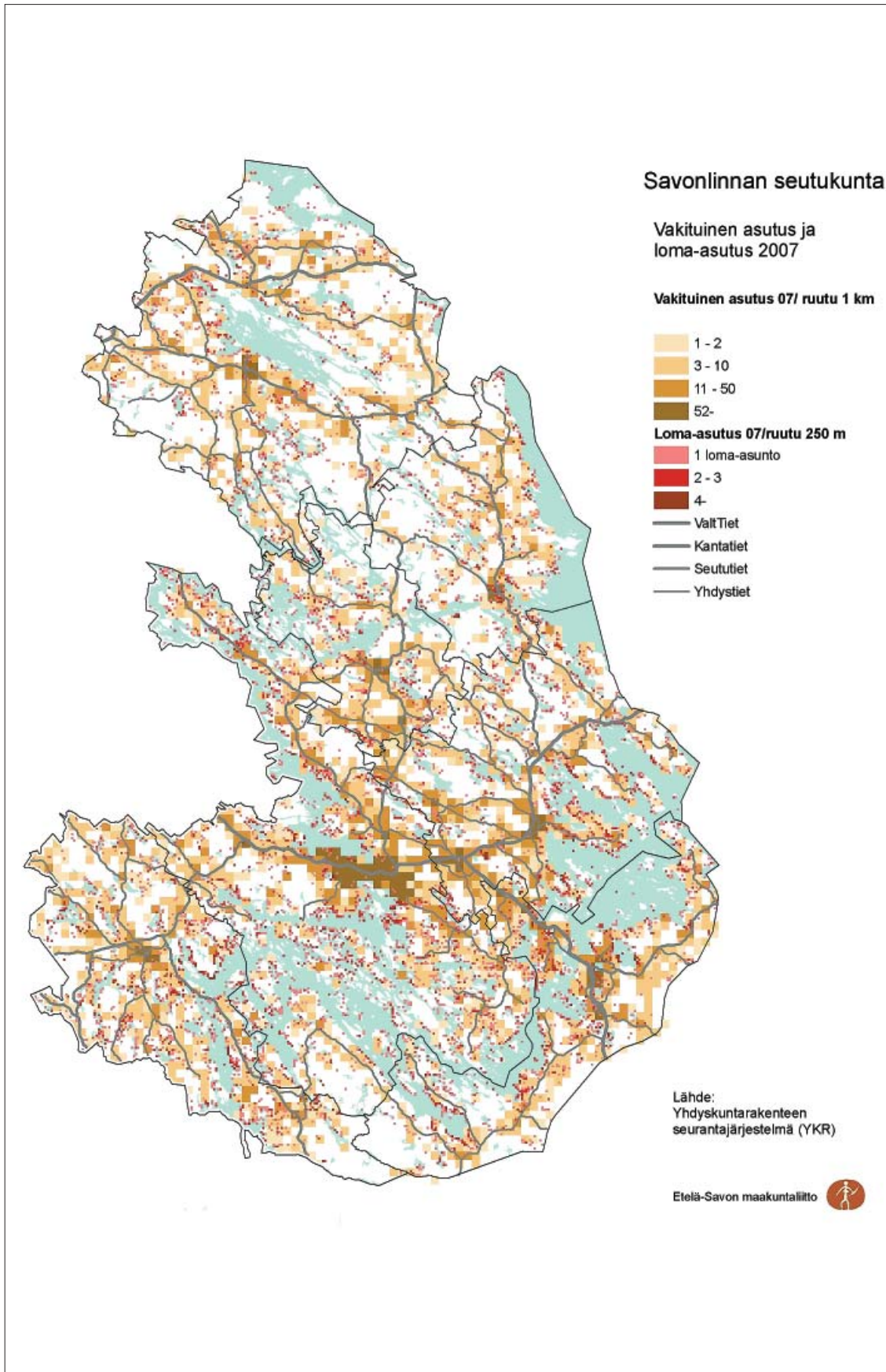
Liite V Pieksämäen seutukunta, vakituinen asutus ja loma-asutus 2007

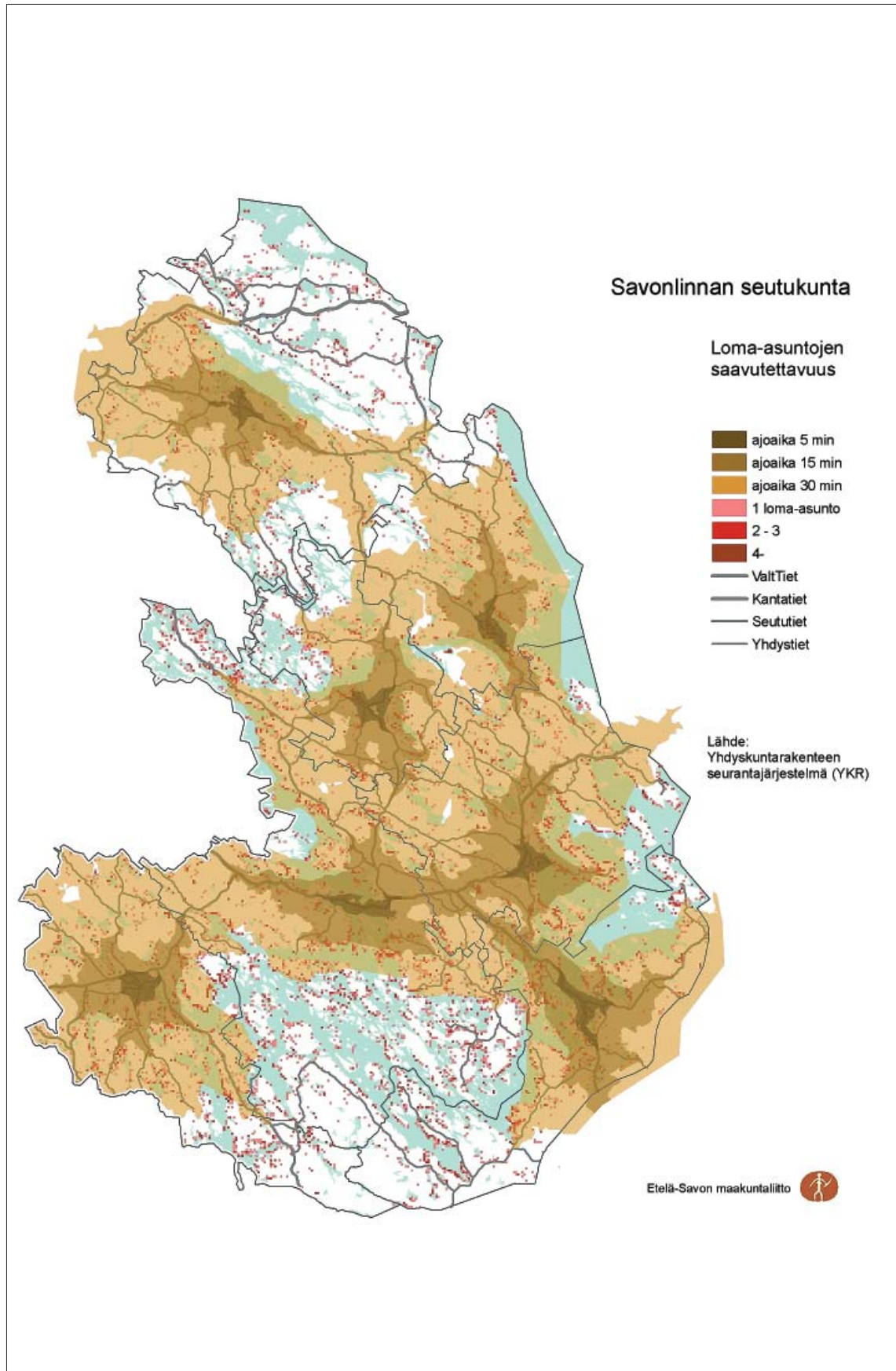
Liite VI Pieksämäen seutukunta, loma-asuntojen saavutettavuus

Liite VII Pieksämäen seutukunta, loma-asutus ja palvelut

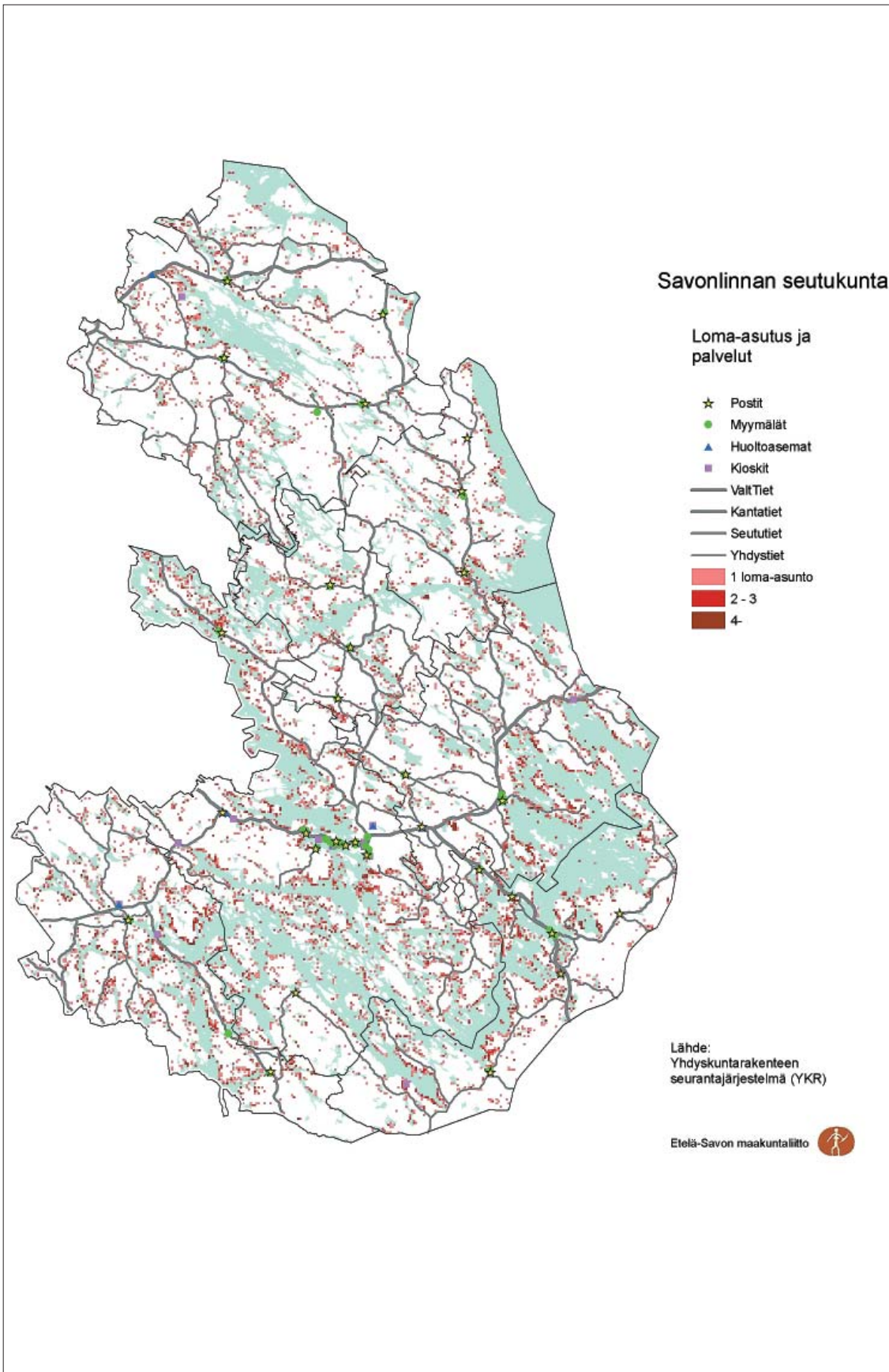

Liite IIX Savonlinnan seutukunta, vakituinen asutus ja loma-asutus 2007

Liite IX Savonlinnan seutukunta, loma-asuntojen saavutettavuus

Liite X Savonlinnan seutukunta, loma-asutus ja palvelut

Helsingin yliopisto
Ruralia-instituutti
ISBN 978-952-10-5396-2, 978-952-10-5397-9 (pd)
ISSN 1796-0622, 1796-0630 (pdf)
www.helsinki.fi/ruralia